Hverdagsdemokrati i fokus

Kortlægning af danskernes deltagelse i samfundets mange mini-demokratier

mandagmorgen
TÆNKETANKEN

Med støtte fra
TrygFonden

Hverdagsdemokrati i fokus

Kortlægning af danskernes deltagelse i samfundets mange mini-demokratier

Hverdagsdemokrati i fokus

Tænketanken Mandag Morgen
Ny Kongensgade 10
DK – 1472 København K
Tlf.: 33 93 93 23
Web: www.taenketanken.mm.dk

Denne rapport er udarbejdet af Tænketanken Mandag Morgen, juni 2024
Daniel Honoré Jensen, projektchef
Erik Tougaard Møller, projektkoordinator
Liv Bisp Asghari, projektkoordinator
Magnus Korning Andersen, senioranalytiker
Marie Langmach, senioranalytiker
Zenia Søjberg, projektleder

Projektet er støttet af TrygFonden
TrygFonden
Hummeltoftevej 49
2830 Virum

Dataindsamling
Spørgeskemaundersøgelsen er gennemført i samarbejde med Norstat.

Design
Michael Hernvig
Phine Taarnberg Sønderstrup-Andersen

Korrektur
Martin Lund, Skriverådet

Foto
Forord: Andreas Holm Hansen, BL
Kapitel 1: Susanne Mertz/BAM/Ritzau Scanpix
Case: Ole og Mona
Kapitel 2: Ulrik Jantzen, Folkehøjskolernes Forening i Danmark
Case: TV2
Kapitel 3: Andreas Holm Hansen, BL
Case: Den Grønne Ungdomsbevægelse og FDF K9 Nørrebro
Kapitel 4: DIF
Case: FC Falster
Kapitel 5: Henrik Petit, Landsforeningen af Menighedsråd

Forside illustration
Clara Selina Bach

Tryk
Printconnect Blok Aps

ISBN
978-87-93038-86-8

Indhold

Forord		**7**
Sammenfatning		**8**
Læsevejledning		**12**
Om undersøgelsen		**13**
Hvad er et hverdagsdemokrai?		**14**
Kapitel 1:	Danskerne og det hverdagsdemokratiske engagement	**18**
Case:	Livslange hverdagsdemokrater er med i det meste, fordi det giver livet mening	**34**
Kapitel 2:	Indflydelse og medbestemmelse	**38**
Case:	Når sår skal heles i foreningen	**56**
Kapitel 3:	Motivation og rekruttering	**60**
Case:	Når foreningsrammerne blødgøres for at ilte medlemsdemokratiet	**76**
Overblik:	Danskernes deltagelse i hverdagsdemokratiet	**80**
Kapitel 4:	Mangfoldighed & magtfordeling	**90**
Case:	Fjolleri har givet fodboldklub fra Falster et mangfoldigt fællesskab	**102**
Kapitel 5:	Det lille og det store demokrati	**106**
Metode		**120**
Fire udfordringer og udviklingsmuligheder for hverdagsdemokratierne		**123**
Dem har vi talt med		**126**
Referencer		**127**

Foto: Andreas Holm Hansen / BL

Forord

Tilliden til politikerne har været i frit fald siden 2001.[1] Folketinget består primært af akademikere, og sammensætningen er ikke repræsentativ for danskerne, som de er flest.[2] De politiske partiers medlemstal skranter.[3] Og blandt de yngre generationer er der – på nogle parametre – tendens til en vigende tillid til demokratiet.[4]

Disse historier fylder ofte i den offentlige debat om demokratiets tilstand. Det er bekymrende udviklinger, som bør give anledning til nytænkning af de demokratiske institutioner og processer. Til en vis udstrækning foregår det allerede, fx med kommunal borgerinddragelse, borgerting, borgerdrevne beslutningsforslag i Folketinget og nye udvalgsformer i kommunalbestyrelserne. Men i debatten om, hvordan vi skal gentænke og styrke demokratiet, glemmer vi desværre ofte, at demokratiet udspiller sig på mange andre arenaer end Christiansborg, kommunalbestyrelserne og regionsrådene.

Det danske demokrati består nemlig også af – og bygger på – de mange mini-demokratier, der udspiller sig i vores hverdag – ofte langt fra mediernes søgelys – i elevrådene, idrætsklubberne, skolebestyrelserne, pensionskasserne og andelsforeningerne. Alle disse *hverdagsdemokratier* har stor indflydelse på vores hverdag. De har muligheden for at fremme den demokratiske dannelse, samtalen og mødet mellem mennesker, og når de fungerer, giver de danskerne medbestemmelse over deres liv og omgivelser og bidrager til sammenhængskraft i samfundet.

Hverdagsdemokratierne har lange historiske rødder i Danmark. De er vokset frem med de store sociale bevægelser – fx andelsbevægelsen og fagbevægelsen – og bygger på den samme grundlæggende idé om, at mennesker i fællesskaber skal kunne forme rammerne for deres eget liv. Og de er en vigtig del af den demokratiske kultur, der udspiller sig hver eneste dag i den måde, vi lever med hinanden på i Danmark.

Men imens vi ved en masse om tilstanden i *"det store"* demokrati, har vi manglet viden om, hvordan det står til med hverdagsdemokratierne, og hvordan vi kan styrke dem, så de er relevante og meningsfulde for alle danskere at deltage i. Det er den viden, Tænketanken Mandag Morgen, med støtte fra TrygFonden, ønsker at bidrage med i denne undersøgelse, som for første gang kortlægger og tager temperaturen på hverdagsdemokratiets tilstand i Danmark.

Vi håber, at rapporten vil give anledning til en nuanceret og vidensbaseret debat om demokratiets tilstand og behov for udvikling.

God læselyst!

Jonas Keiding Lindholm
Impact Director i Tænketanken Mandag Morgen

Sammenfatning

Det store flertal er en del af et hverdagsdemokrati – men nogle mangler

- Tre ud af fire danskere[5] er en del af et hverdagsdemokrati, men alligevel er kun én ud af tre aktivt med til at forme hverdagsdemokratierne.
- Selv om mange danskere er en del af et hverdagsdemokrati, er der tydelige sociale og aldersbetingede forskelle på, hvem der er med, og hvem der ikke er.
- På landsplan er de største hverdagsdemokratiske arenaer *de aktivitetsbårne, de idébårne og demokratiske virksomheder.* Alle tre steder er cirka 40 procent af befolkningen med.

Læs mere om dette i kapitel 1.

Kapitel

1

Danskerne og det hverdagsdemokratiske engagement

De fleste oplever, at indflydelsen findes, hvis man vil. Men det er langtfra alle, som griber ud efter den

- Flertallet oplever, at hverdagsdemokratierne giver dem mulighed for medbestemmelse, og hovedparten er tilfredse med deres muligheder for indflydelse.
- Desværre findes der også et betragteligt mindretal, som ikke er tilfredse med deres muligheder for indflydelse, og samtidig er der mangel på folk, som vil bruge den indflydelse, der findes.
- Når der opstår uenigheder i hverdagsdemokratierne, finder man typisk en løsning, og kun et fåtal af danskerne melder sig ud, hvis de får uret.

Læs mere om dette i kapitel 2.

Kapitel

2

Indflydelse og medbestemmelse

Danskernes engagement er drevet af værdier og fællesskab – men tid er en knap ressource

- Danskerne motiveres først og fremmest til at deltage i hverdagsdemokratierne, hvis organisationerne afspejler værdier, de er enige i, og hvis der er et godt socialt samvær.
- Det er afgørende for danskerne, at de har mulighed for at gøre en forskel under rammer, som er fleksible for deltagelse. Desværre er det ikke alle, som oplever dette.
- Danskernes fravalg af hverdagsdemokratierne har oftere noget med dem selv at gøre end med udfordringer i hverdagsdemokratierne.

Læs mere om dette i kapitel 3.

Kapitel

3

Motivation og rekruttering

Mænd og den ældre generation dominerer de lokale bestyrelser

- I de lokale bestyrelser sidder flest mænd og danskere med lange uddannelser og høje indkomster. Den valgte ledelse er også de ældres domæne, mens unge i højere grad er at kategorisere som "*uformelle*" ledere.
- Selv om hverdagsdemokratierne selv efterspørger større mangfoldighed, er det begrænset, hvilke konkrete initiativer, der gennemføres lokalt for at få større diversitet i ledelserne.

Læs mere om dette i kapitel 4.

Kapitel

4

Mangfoldighed og magtfordeling

Hverdagsdemokraterne deltager oftere i "*det store demokrati*" end danskere uden for hverdagsdemokratierne

- De danskere, som er en del af et hverdagsdemokrati, deltager i højere grad i demokratiske handlinger, som fx valg, demonstrationer eller online-underskriftsindsamlinger.
- De samme danskere har også større tillid til demokratiske institutioner såsom Folketinget og domstolene, sammenlignet med dem, der ikke er en del af et hverdagsdemokrati.

Læs mere om dette i kapitel 5.

Kapitel

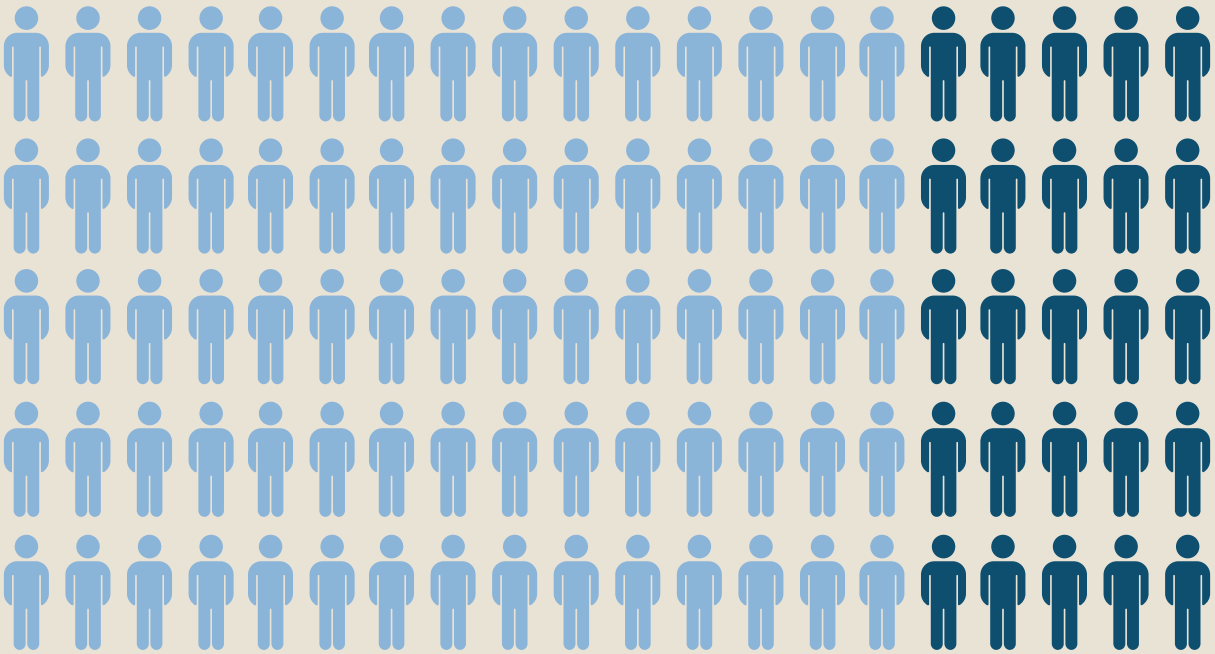
5

Det lille og det store demokrati

Nøgletal fra rapporten

75%

Tre ud af fire danskere er en del af et hverdagsdemokrati.

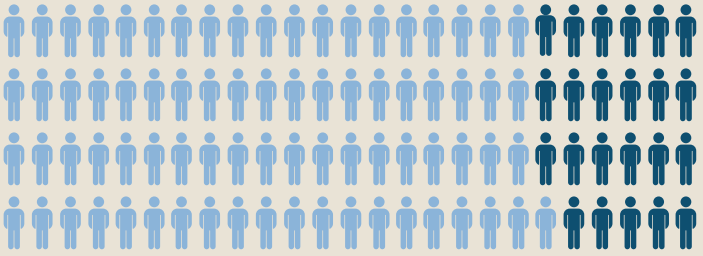
55%

Mere end halvdelen af dem, som er en del af et hverdagsdemokrati oplever gode muligheder for at påvirke hverdagen igennem deltagelse i hverdagsdemokratierne.

77%

Blandt de danskere, som er en del af et hverdagsdemokrati, er det især værdierne, som motiverer. Næsten 8 ud af 10 siger, at organisationens værdier har stor betydning for deres engagement.

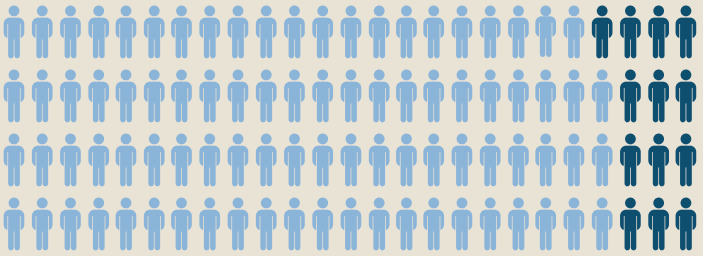
19%
VS.
11%

Hver femte mand og hver tiende kvinde er valgt som en del af ledelsen i et hverdagsdemokrati.

87%

Blandt de danskere, som er en del af et hverdagsdemokrati, har 87 procent deltaget i mindst én politisk aktivitet, fx at stemme til et valg eller være med i en underskriftsindsamling. Det samme gælder for 73 procent af danskerne uden for hverdagsdemokratierne.

Læsevejledning

Rapporten tager, som den første af sin slags, temperaturen på hverdagsdemokratierne i Danmark gennem en bred og omfattende kortlægning. Resultaterne af undersøgelsen præsenteres her i rapporten, som er inddelt i fem kapitler.

I første kapitel beskrives danskernes hverdagsdemokratiske engagement. Hvordan engagerer danskerne sig, hvilke hverdagsdemokratier engagerer de sig i, og hvilke danskere er en del af de danske hverdagsdemokratier?

I andet kapitel dykker vi ned i danskernes oplevelse af at have indflydelse på hverdagsdemokratiet. Her beskrives, hvordan danskerne søger indflydelse, deres indflydelsesmuligheder og lysten til at have indflydelse på hverdagsdemokratiet, samt hvordan de løser eventuelle konflikter.

I tredje kapitel beskrives danskernes motivation for at engagere sig i hverdagsdemokratierne. Hvad motiverer danskerne til at engagere sig, hvad skal der til for at øge danskernes engagement, og hvilke værktøjer tager hverdagsdemokratierne i brug, når der skal rekrutteres nye medlemmer?

Fjerde afsnit fokuserer på magtfordelingen og mangfoldigheden i hverdagsdemokratierne. Hvem sidder i hverdagsdemokratiernes lokale ledelser, hvad tænker lederne om diversitet og hvad gøres der for at udligne den skæve magtfordeling lokalt?

Femte kapitel handler om sammenhængen mellem det store og det lille demokrati. Er der sammenhæng mellem at være en del af et hverdagsdemokrati og ens demokratiske selvtillid, har deltagelsen i et hverdagsdemokrati betydning for tilliden til det store demokrati, deltager hverdagsdemokrater i højere grad i demokratiske aktiviteter, og hvad kendetegner ifølge danskerne en stærk demokratisk oplevelse?

Rapporten indledes med en sammenfatning af hovedkonklusionerne fra undersøgelsen samt en definition af, hvad undersøgelsen karakteriserer som hverdagsdemokratier. Herefter følger de fem kapitler:

Kapitel 1
Danskerne og det hverdagsdemokratiske engagement

Kapitel 2
Indflydelse og medbestemmelse

Kapitel 3
Motivation og rekruttering

Kapitel 4
Mangfoldighed og magtfordeling

Kapitel 5
Det lille og det store demokrati

Om undersøgelsen

Hvordan står det til med hverdagsdemokratierne i Danmark? Og hvordan udvikler vi dem, så flere danskere får lyst til at engagere sig? De spørgsmål er udgangspunktet for "*Hverdagsdemokrati i fokus*", der tager temperaturen på hverdagsdemokratierne på tværs af forskellige arenaer i Danmark.

Undersøgelsen fokuserer på at kortlægge en bred gruppe af hverdagsdemokratier, men suppleres med et særlig indblik i en række udvalgte danske hverdagsdemokratier, som har været en del af projektets partnergruppe. Disse er udvalgt, fordi de repræsenterer et bredt udsnit af hverdagsdemokratier i Danmark og samtidig er nogle af de organisationer, der historisk set har fyldt meget i det danske samfund i det hele taget – både politisk og størrelsesmæssigt.

Med undersøgelsen ønsker vi at etablere et nyt og unikt vidensgrundlag, som kan fungere som baseline for fremtidige undersøgelser om hverdagsdemokratiernes rolle, værdi og udvikling. Vi har ønsket at lave en bred kortlægning af hverdagsdemokratierne i Danmark, og resultaterne af denne undersøgelse bygger således på svar fra en survey med 5.015 repræsentativt udvalgte danskere over 18 år, svar fra en spørgeskemaundersøgelse med svar fra over 5.000 lokale forpersoner fra forskellige hverdagsdemokratier samt mere end 20 interview og fokusgruppesamtaler med både danskere indenfor og udenfor hverdagsdemokratierne[6]. Derudover har vi, for at styrke undersøgelsens resultater, løbende inddraget eksperter samt repræsentanter fra hverdagsdemokratiet i Danmark. Alle har bidraget med værdifulde input og indsigter. Det er vigtigt at understrege, at selv om vi lader både eksperter og aktører fra partnergruppen tale for sig selv, er det alene Tænketanken Mandag Morgen, som er ansvarlig for resultater og konklusioner i nærværende rapport.

Tænketanken Mandag Morgen står bag "*Hverdagsdemokrati i fokus*", med støtte fra TrygFonden.

Hvad er et hverdagsdemokrati?

Et hverdagsdemokrati er et formelt, selvbestemmende mini-demokrati, som folk engagerer sig i.

I denne undersøgelse forstår vi hverdags-demokratier som organisationer, der er:

- **Demokratisk styrede af deres medlemmer, medejere eller deltagere**, som gennem et organ med beslutningskraft har mulighed for at udøve deres indflydelse.
- **Formelt organiserede og har juridisk status med navn**, erklærede mål, en ledelse samt en adresse eller et mødested. Uformelle grupper og midlertidige sammenslutninger indgår derfor ikke i undersøgelsen.
- **I vid udstrækning selvbestemmende**, i kraft af at de selv har magt til at sætte retning uden bestemmende indflydelse fra andre aktører.
- **Forskellige fra det kommunale, regionale og nationale repræsentative demokrati** ved at indhente deres demokratiske legitimitet direkte fra deres medlemmer, deltagere eller medejere – og ikke via valg blandt hele befolkningen. Det betyder, at eksempelvis kommunale opgaveudvalg eller borgersamlinger ikke er med i denne definition af hverdagsdemokratier, selv om det, der arbejdes med her, naturligvis også kan siges at være demokrati. Omvendt inkluderes fx skolebestyrelser i Folkeskolen, hvor forældrene er på valg og jf. folkeskoleloven skal have flertal i bestyrelsen.

Hverdagsdemokratierne kan inddeles i tre forskellige grupper:

1. **Foreninger** – uafhængige nonprofit-sammenslutninger, hvor medlemmerne har til hensigt at dyrke en interesse eller fremme et formål (fx idrætsklubber, politiske partier og hobbyforeninger).
2. **Demokratiske virksomheder** – virksomheder, der er ejet af kunder, producenter eller medarbejdere, og hvis øverste ledelse vælges på demokratisk vis (fx andelsmejerier og kundeejede butikker).
3. **Råd, nævn og bestyrelser i selvbestemmende organisationer** – demokratiske organer i organisationer, som ofte hører under eller har en tæt relation til det offentlige, men som har en udstrakt grad af selvbestemmelse og indflydelse (fx skole- og forældrebestyrelser samt studienævn).

Hverdagsdemokratier er bl.a. ...

*... **teaterforeninger**, antenneforeninger, svømmeforeninger, selvejende daginstitutioner med forældrebestyrelse, kunstforeninger, miljøorganisationer, gymnastikforeninger, naturforeninger, veteranorganisationer, **andelsboligforeninger**, musikforeninger, internationale udviklingsorganisationer, foreninger for udsatte, partiforeninger, elevråd, menighedsråd, almene boligbestyrelser, grundejerforeninger, andelsejede produktions- og fødevarevirksomheder, **græsrodsorganisationer**, frivillige sundhedsorganisationer, arbejdsgiverforeninger, ejerforeninger, studenterråd, håndboldklubber, kvindeorganisationer, cykleklubber, kundeejede forsikringsselskaber, kulturforeninger, kundeejede butikker, studiencevn, spejdergrupper, venskabsforeninger, forbrugerorganisationer, religiøse og åndelige organisationer, **fagforeninger**, patientforeninger, skolebestyrelser på landets folkeskoler, ældreorganisationer, humanitære organisationer, foreninger for folk med et handikap, lokale borgerforeninger, hobbyforeninger, fodboldklubber, handelsstandsforeninger, **kundeejede forsyningsvirksomheder.***

Det hverdagsdemokratiske landskab i Danmark...

... består af mere end 120.000 forskellige organisationer[7], som beskæftiger sig med et væld af forskellige aktiviteter og emner. Vi har inddelt landskabet i fem forskellige arenaer, efter hverdagsdemokratiernes hovedfokus.

Aktivitetsbårne

Den aktivitetsbårne arena tæller de hverdagsdemokratier, hvor aktiviteten – og ikke et politisk formål – er i højsædet. Organisationerne er typisk foreninger. Det gælder fx sportsklubber, gymnastik- og idrætsforeninger, teaterforeninger, kulturelle venskabsforeninger, hobbyforeninger, spejder- og friluftsforeninger.

I arenaen har vi inkluderet organisationer på følgende områder:

- Kultur (fx teaterforeninger, kulturelle venskabsforeninger)
- Idræt (fx sportsklubber, gymnastik- og idrætsforeninger)
- Fritidsområdet i øvrigt (fx hobbyforeninger, spejder- og friluftsforeninger)

Idébårne

Den idébårne arena omfatter hverdagsdemokratier med en idé, en tanke eller et politisk formål som det bærende element. Der er typisk tale om enten foreninger eller bestyrelser i selvbestemmende og selvejende organisationer. Det kan være patientforeninger, elevråd, skolebestyrelser, naturfredningsforeninger, partiforeninger, humanitære nødhjælpsorganisationer og menigheder.

I arenaen har vi inkluderet organisationer på følgende områder:

- Sundheds- og sygdomsområdet (fx patientforeninger, Kræftens Bekæmpelse, Hjerteforeningen)
- Det sociale område (fx handicapforeninger, foreninger for udsatte, Mødrehjælpen, Kirkens Korshær)
- Rådgivning og juridisk bistand (fx forbrugerorganisationer, retshjælp, FDM, Forbrugerrådet Tænk)
- Politik (fx partiforeninger, kvindeorganisationer, græsrodsorganisationer)
- Internationalt arbejde (fx humanitær nødhjælp, udviklingsorganisationer, Dansk Flygtningehjælp, Amnesty og lignende)
- Religion (fx religiøse foreninger, menigheder, søndagsskoler)
- Uddannelse, undervisning og forskning (fx skolebestyrelser, elevråd, daginstitutionsbestyrelser, aftenskoler)
- Klima-, natur- og miljøområdet (fx naturfredning, selvejende haver, klimaorganisationer)

Bolig

Organisationerne på boligarenaen er de foreninger og andre organisationer, som beskæftiger sig med boligområdet – og som typisk samler dem der bor et givent sted. Det er bl.a. almene boligbestyrelser, grundejerforeninger, antenneforeninger eller andelsboligforeninger.

I arenaen har vi inkluderet organisationer på følgende områder:

- Boligområdet (fx beboerforeninger, antenneforeninger, grundejerforeninger)

Arbejdsmarked

Arbejdsmarkedsarenaens hverdagsdemokratier beskæftiger sig med arbejdsmarkedet og arbejdslivet. Det tæller bl.a. arbejdsmarkedets parter og andre hverdagsdemokratiske organisationer, hvis hovedfokus er på arbejdslivet. Det er fx fagforeninger, samarbejdsudvalg, arbejdsgiverforeninger eller handelsstandsforeninger.

I arenaen har vi inkluderet organisationer på følgende områder:

- Fagligt arbejde (fagforeninger, samarbejdsudvalg)
- Erhvervsorganisationer (fx arbejdsgiverforeninger, handelsstandsforeninger)

Demokratiske virksomheder

Demokratiske virksomheder udgøres af virksomheder, som er styret på demokratisk vis. Det gælder typisk kundeejede, medarbejderejede eller andelsejede virksomheder.

I arenaen har vi inkluderet organisationer på følgende områder:

- Kundeejede virksomheder (fx kundeejede supermarkedskæder som COOP eller kundeejede forsikringsselskaber som Lærerstandens Brandforsikring eller GF Forsikring)
- Medarbejderejede eller andelsejede virksomheder (fx andelsejede mejerier som Arla)

1:

Foto: Susanne Mertz/BAM/Ritzau Scanpix

Danskerne og det hverdagsdemokratiske engagement

Tre ud af fire danskere er en del af et hverdagsdemokrati, men alligevel er kun en ud af tre danskere aktivt med til at forme hverdagsdemokratierne. Selv om mange er en del af et hverdagsdemokrati, er der tydelige sociale forskelle på dem, som er med, og dem, som ikke er.

Hovedresultater:

- 3 ud af 4 danskere er en del af et hverdagsdemokrati og betaler som minimum kontingent og/eller følger med i organisationens udvikling.
- De, som har lange uddannelser, og de, som tjener mest, er oftere en del af et hverdagsdemokrati. Men der er næsten lige mange mænd og kvinder med.
- Aldersfordelingen i hverdagsdemokratierne er jævn, bortset fra en højere andel af folk over 66 år.
- 1 ud af 3 danskere er med til at sætte retningen i hverdagsdemokratier, som ledere eller opgaveløsere, mens de resterende i hverdagsdemokratierne følger med fra sidelinjen eller deltager i aktiviteter.
- De, som er en del af et hverdagsdemokrati, er oftere også en del af andre uformelle grupper i samfundet.
- De fleste er en del af flere hverdagsdemokratier på samme tid – typisk på forskellige arenaer.
- På landsplan er de største hverdagsdemokratiske arenaer den aktivitetsbårne, den idébårne og demokratiske virksomheder – alle tre steder er cirka 40 procent af befolkningen med.

Det er lidt på samme måde med et hverdagsdemokrati som med en fest: Deltagerne er altafgørende. Det er ikke nok blot at have rammerne på plads, fra lokalet, over maden, til musikken. For uanset størrelsen på dansegulvet og kvaliteten af maden, bliver festen ikke god, hvis der ikke er nogen, som møder op. Sådan er det også med hverdagsdemokratierne. Det er ikke nok med veludførte vedtægter eller en gennemtænkt generalforsamling. Stærke hverdagsdemokratier forudsætter deltagere, og helst mange forskellige mennesker, som alle lægger en aktiv indsats. Engagement er ganske enkelt den benzin, som hverdagsdemokratiet kører på, og i det følgende kapitel kortlægger vi danskernes hverdagsdemokratiske engagement.

Sådan finder du rundt i kapitlet

Kapitlet består af tre dele med hver sit omdrejningspunkt:

1. I den første del kigger vi på, hvordan danskerne engagerer sig. Det indebærer både, hvor mange der er med, og hvad de foretager sig.
2. I den anden del kaster vi lys på, hvor danskerne lægger deres hverdagsdemokratiske engagement, herunder hvilke hverdagsdemokratier danskerne engagerer sig i, og hvordan det hænger sammen med engagementet i uformelle grupper og netværk.
3. I den tredje del svarer vi på, hvilke danskere, der er en del af hverdagsdemokratier, og hvem der ikke er.

DEL 1

Hvordan er danskerne engagerede?

Hovedparten er en del af hverdagsdemokratiet

I praksis har alle voksne danskere en stående invitation til at melde sig ind i hverdagsdemokratiet. Uanset hvor i landet man befinder sig, er der mulighed for at engagere sig i et hverdagsdemokrati. Det er bare ikke sikkert, at alle er bevidste om invitationen eller finder den særlig attraktiv.

Resultaterne fra vores undersøgelse viser, at tre ud af fire (75 pct.) af den voksne danske befolkning angiver at være del af minimum en hverdagsdemokratisk organisation og som minimum foretage relativt beskedne aktiviteter som at betale kontingent eller holde sig opdateret (se figur 1.1). Inden for denne gruppe er der stor variation i, hvordan og hvor meget man er engageret. Nogle er dybt engagerede og er fx valgt som forperson, mens andre blot modtager medlemsbladet eller overfører kontingent hver måned. Alle 75 procent deler dog en oplevelse af at være en del af et hverdagsdemokrati. Det er denne gruppe af bevidste hverdagsdemokrater, der som minimum betaler kontingent og/eller holder sig opdaterede om organisationen, som vi betegner som en del af hverdagsdemokratiet.

Det er værd at bemærke, at der er forskel på, hvor mange der oplever, at de er med i et hverdagsdemokrati, og hvor mange der reelt er medlemmer eller har ret til at deltage i beslutningsprocesser i et hverdagsdemokrati. De 75 procent udgør dem, som er bevidste om det. Sammenholder vi resultaterne fra vores undersøgelse med medlemstal fra registre og medlemsopgørelser fra en række hverdagsdemokratier, ser vi, at der er store forskelle på, hvor mange der – når vi spørger dem – angiver at være med i fx en fagforening eller Coop, og hvor stor en andel af den danske befolkning vi ved har medlemsrettigheder i de pågældende organisationer. I vores undersøgelse er det fx 24 procent, som angiver, at være en del af en organisation på det faglige område (inklusive fagforeninger), hvilket er noget lavere end de cirka 40 procent af den voksne befolkning, som ifølge registrene faktisk er medlemmer af en lønmodtagerforening[8]. Forskellen ses også på boligområdet, hvor alle, som bor i en almen bolig eller andelsbolig, har ret til at deltage i beslutningsprocesserne på fx generalforsamlinger. Det er dog langtfra alle med denne ret, der også føler sig som en del af et hverdagsdemokrati. Vores undersøgelser viser fx, at kun 22 procent af dem, der bor i en almen bolig, og 50 procent af dem, der bor i en andelsbolig, angiver, at de er en del af et hverdagsdemokrati på boligområdet.

Forskellen på andelen af dem, der har mulighed for at være med, og andelen af dem, der faktisk engagerer sig, er også tydelig for Rikke Lønne, der er chef for samarbejde og udvikling i BL – Danmarks Almene Boliger: *"I Danmark er det 20 procent af befolkningen, som bor i en almen bolig, og som den vej igennem har mulighed for at engagere sig i beboerdemokratiet. Det er bare langtfra alle, der føler sig som en del af det."*

Den pointe bakkes også op af Jørgen Goul Andersen, som er professor emeritus i statskundskab, og har undersøgt udviklingen i danskernes demokratiske engagement siden 1979: *"Vi ved, fra talrige undersøgelser, at danskerne har svært ved at huske deres medlemskaber, medmindre de bliver mindet om dem. Set i det lys er det reelle tal for folk, som er medlemmer i et hverdagsdemokrati, formentlig væsentligt højere end de 75 procent."* Det kan altså ganske enkelt skyldes, at mange danskere ikke husker eller ikke opfatter deres medlemskab af fx Coop eller deres boligforening som et hverdagsdemokrati, de kan deltage i.

Bagsmækken: Den foretrukne plads for de fleste

Det at føle sig som en del af et hverdagsdemokrati kan ikke sidestilles med at kaste sig hovedkulds ind i de demokratiske beslutningsprocesser og den konkrete opgaveløsning i organisationen. Resultaterne viser, at fire ud af ti danskere (41 pct.) er en del af et hverdagsdemokrati uden at være med til at sætte retningen ved at løse opga-

ver eller være en del af ledelsen. Den gruppe oplever sig selv som del af et hverdagsdemokrati, men befinder sig – så at sige – på bagsmækken. Blandt danskerne på bagsmækken kan vi se, at der findes to undergrupper. Den ene gruppe – 24 procent af danskerne som helhed, svarende til 32 procent af hverdagsdemokraterne – kalder vi tilskuerne. De er kendetegnet ved, at deres engagement ikke rækker videre end til at betale kontingent eller modtage information og følge med i organisationens udvikling (se figur 1.2). De er bevidste om deres medlemskab og modtager information, holder sig opdateret eller betaler kontingent, men deltager som udgangspunkt ikke derudover i hverdagsdemokratiet.

Jørgen Goul fortæller, at man ikke skal underkende 'tilskuernes' engagement, da de ofte træder til, når det gælder: *"Vi ser ofte, at tilskuerne først løber ind på banen, når det gælder. Mange følger med fra sidelinjen, indtil der opstår et reelt behov for at deltage – måske fordi de er utilfredse med organisationens retning, et enkelt tiltag, eller at der mangler hænder til en opgave."*

Det er en form for deltagelse, som er særlig udbredt i de demokratiske virksomheder. Demokratiske virksomheder er den arena, hvor flest medlemmer er i tilskuerens rolle. I alt er 92 procent af dem, som er tilknyttet en demokratisk virksomhed, tilskuere (se side 89).

For Ditte Brøgger, der er teamchef for medlemmer og udvikling i Tænketanken Demokratisk Erhverv, hvis medlemmer er en række af demokratiske virksomheder i Danmark, er det ikke overraskende, at de fleste danskeres erhvervsdemokratiske engagement ikke rækker videre end tilskuerens: *"Der er mange, der ikke ved, at de er medlemmer, særligt den unge gruppe. Blandt dem, der er bevidste om deres medlemskab, er tid – eller manglen på samme – en af de faktorer, der afholder medlemmerne fra at engagere sig yderligere. Men 'tid' kan jo også være et udtryk for manglende kendskab til, hvad det kræver at deltage."*

Dertil kommer en gruppe, som vi kalder aktivitetsdeltagerne, og som udgøres af 17 procent af danskerne, svarende til 22 procent af hverdagsdemokraterne. Aktivitetsdeltagerne engagerer sig en tand dybere end tilskuerne. Det gør de ved, at de – ud over evt. at betale kontingent og følge med – deltager i aktiviteter, dog uden at løse opgaver eller indgå i ledelsen. De aktiviteter, som denne gruppe deltager i, kan være mange forskellige ting, og det er en form for deltagelse, som er særlig udbredt i de aktivitetsbårne foreninger, såsom sportsklubber. Christina Hoffgaard, der er analytiker i DIF, fortæller sådan om den demokratiske deltagelse: *"De ledende hos os er jo typisk lidt ældre, de yngre er mere med til at lave træninger. Ud over dem, der betaler deres kontingent og kommer til træning, starter det for de unge ofte med et engagement som hjælpetrænere, og så får de langsomt mere erfaring og bliver trænere. Nogle engagerer sig senere også i bestyrelsen, men en stor del holder sig til at være trænere."*

For sammenlagt 41 procent af danskerne er det at være en del af et hverdagsdemokrati altså ikke lig med at bruge de formelle demokratiske strukturer og de muligheder, som ellers findes, for at udøve indflydelse.

Det er vigtigt at bemærke, at vi i spørgeskemaet har spurgt deltagerne om, hvilken betegnelse de bedst mener beskriver deres engagement inden for hvert enkelt af de områder, som de er en del af. Spørgsmålet går altså på danskernes selvbillede i hverdagsdemokratiet. Et selvbillede, som ikke altid stemmer fuldt overens med det engagement, som de konkret har lagt. Svaret viser, at 22 procent af dem, der hovedsagelig betragter sig som tilskuere, faktisk har løst mindre praktiske opgaver i den organisation, som betyder mest for dem, inden for det seneste år. Den tilsyneladende uoverensstemmelse skyldes både, at mange – særligt dem, hvis engagement er relativt begrænset – har ret svært ved at huske, hvad de har foretaget sig, og at engagementet – hvis de husker det – ikke ifølge dem selv har været omfangsrigt nok til at ændre på deres selvbillede.

En tredjedel af danskerne engagerer sig aktivt i hverdagsdemokratierne

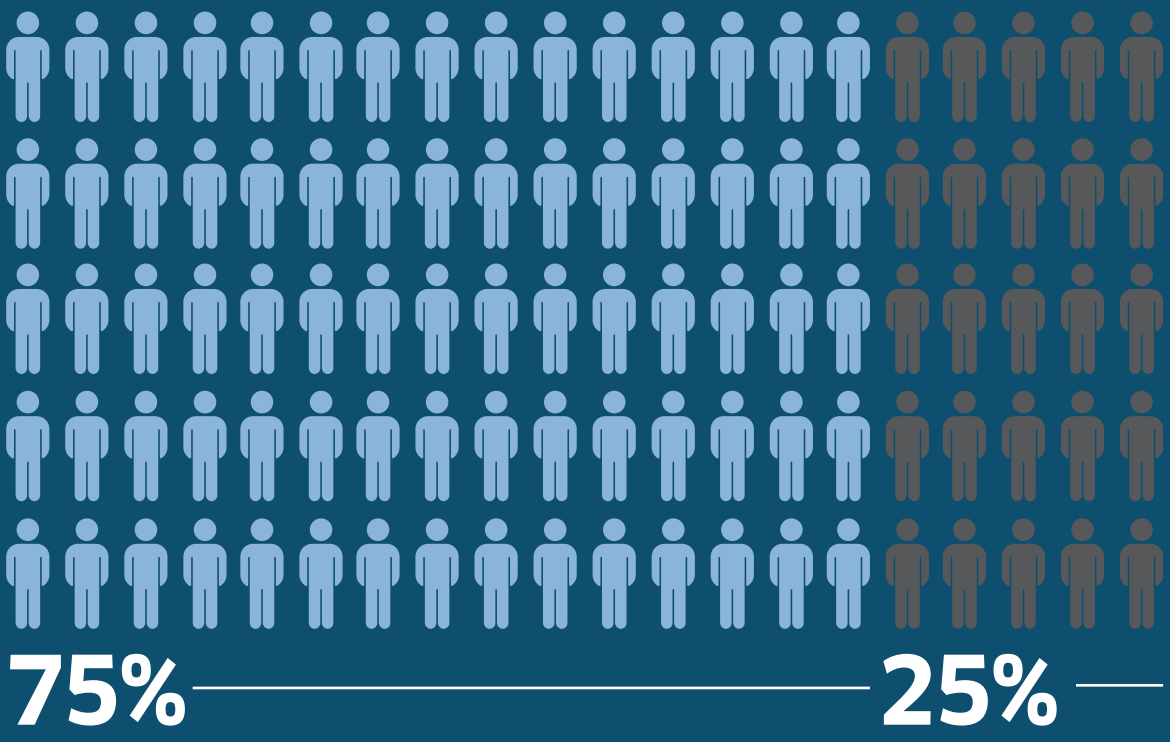
En relativt stor andel af danskerne nøjes ikke med at være med i hverdagsdemokratier som aktivitetsdeltagere eller tilskuere. En ud af tre danskere (34 pct.) – svarende til 45 procent af hverdagsdemokraterne – er formelle eller uformelle ledere eller løser konkrete opgaver (se figur 1.2). Det er en gruppe, som trods forskelle i engagement alle sammen er med til aktivt at forme hverdagsdemokratierne, uanset om det handler om at løse konkrete opgaver eller sætte retning ved at organisere aktiviteter eller være valgt til en del af ledelsen. Inddeler man danskerne i grupper, efter deres mest engagerede rolle, ser vi, at en ganske høj andel på 15 procent af den voksne danske befolkning er valgt som en del af le-

Tre ud af fire danskere er en del af et hverdagsdemokrati

"Er du en del af en organisation eller forening inden for følgende områder?"

75% har svaret JA til at være en del af hverdagsdemokrati

25% har svaret NEJ til at være en del af et hverdagsdemokrati

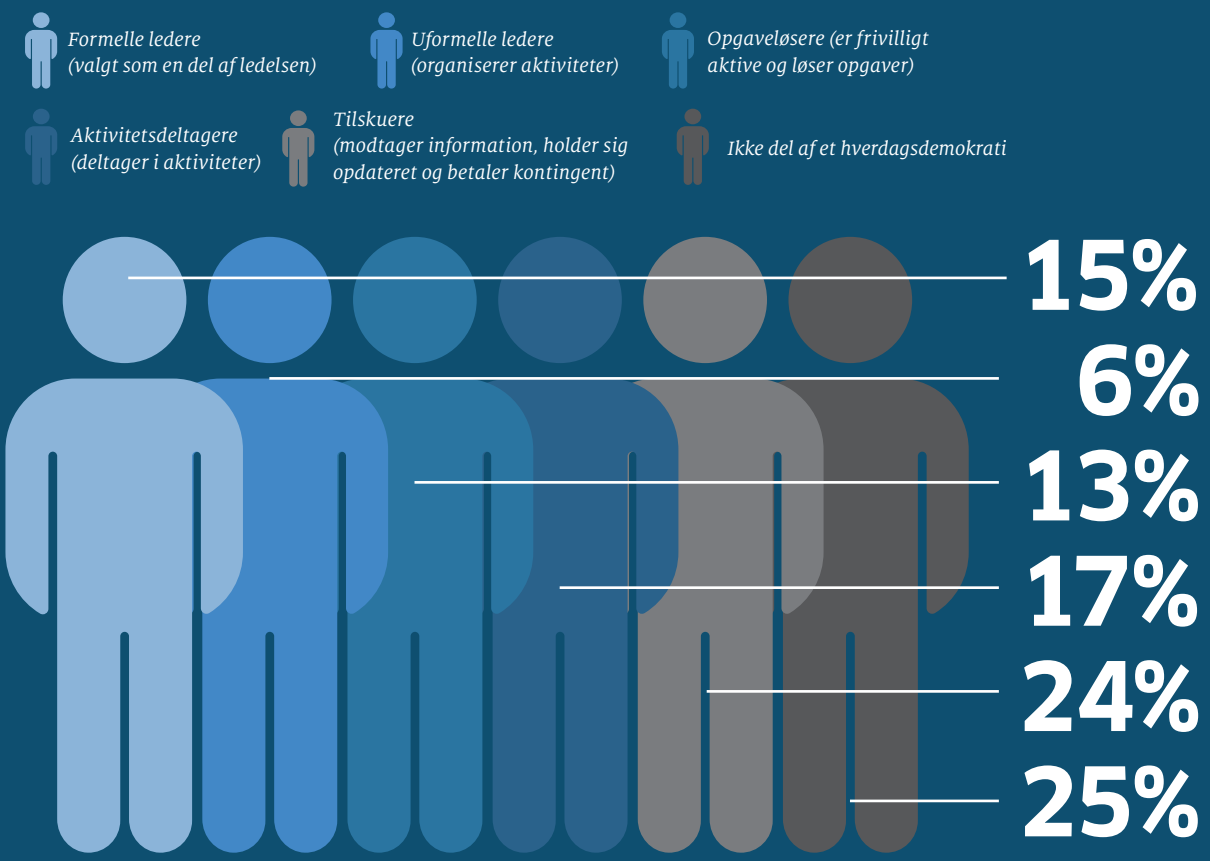

Figur 1.1 – 75 procent af danskerne svarer ja til, at være en del af minimum en hverdagsdemokratisk organisation eller forening, inden for mindst ét af de 17 forskellige områder, hvor der findes hverdagsdemokratier i Danmark.

NOTE: N = 5.015. Maksimal statistisk usikkerhed: ± 1,2 procentpoint 'Ved ikke'-svar indgår i 'nej'-kategorien.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

En tredjedel er ledere eller opgaveløsere, men de fleste er tilskuere

"Hvilke beskrivelser passer bedst på dit engagement?"

Figur 1.2 – De fleste danskere er tilskuere (24 pct.) og engagerer sig ved at modtage information, holde sig opdateret og betale kontingent, mens en tredjedel (34 pct.) engagerer sig i ledelse eller opgaveløsning. Indekset er konstrueret, så det kun er den højeste engagementsform, der tæller for den enkelte respondent. Figuren er rangeret fra 'formel leder', der i undersøgelsen betragtes som den mest engagerede rolle, til 'tilskuer', der i undersøgelsen betragtes som den mindst engagerede rolle.

NOTE: N = 5.015. Maskimal statistisk usikkerhed: ± 1,2 procentpoint.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

delsen i minimum én hverdagsdemokratisk organisation (se figur 1.2). Dertil kommer, at yderligere 6 procent er uformelle ledere, som er med til at organisere aktiviteter – men altså uden at være en del af den formelle valgte ledelse. At hele 21 procent af befolkningen – svarende til 28,5 procent af hverdagsdemokraterne – er en del af formel eller uformel ledelse i hverdagsdemokratierne, er ifølge Bjarne Ibsen, professor emeritus ved Syddansk Universitet, der i mange år har lavet undersøgelser af danskernes frivillige engagement, et udtryk for, at en ret stor del af befolkningen er dybt engageret: *"Vi ser, at en stor andel af befolkningen ikke alene deltager i demokratisk organiserede aktiviteter eller engagerer sig i frivilligt arbejde deri, men at de også påtager sig et ledelsesmæssigt ansvar. Ser vi over et helt livsforløb, ville andelen, som tager del i ledelsen af lokale hverdagsdemokratier, givetvis være større. Andelen kunne også være større, hvis man i højere grad styrkede borgerinddragelsen i de offentlige institutioner. På samme måde, som vi er optagede af, hvor stor en andel af befolkningen, der engagerer sig i det repræsentative demokrati, burde vi også mere systematisk følge udviklingen i borgernes engagement i hverdagsdemokratiet. Primært af demokratiske grunde, men også fordi det øger kvaliteten af og tilfredsheden med opgaveløsningen."*

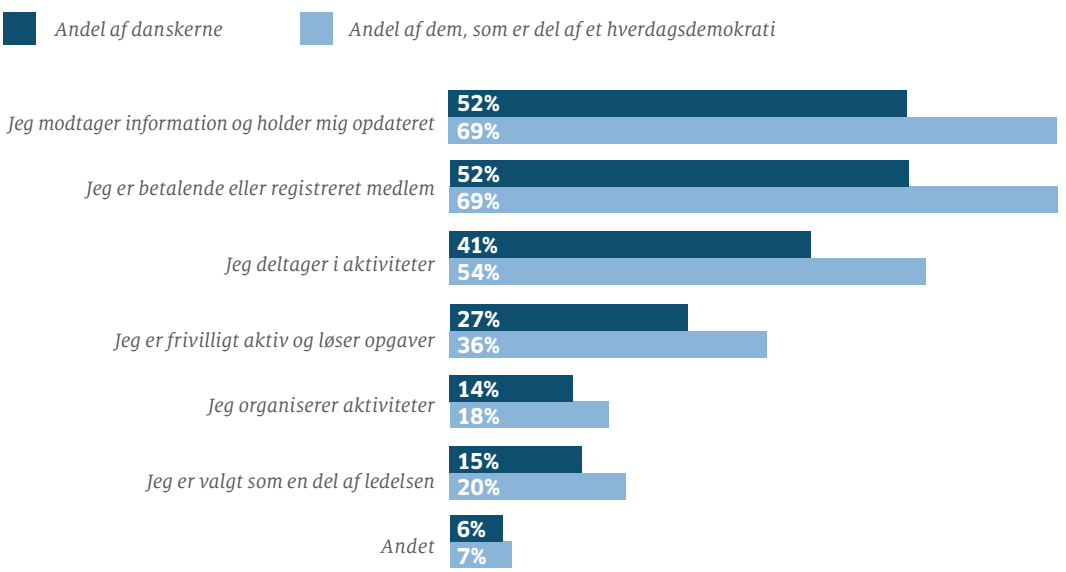
I tillæg til de 21 procent, som påtager sig enten formel eller uformel ledelse, jævnfør figur 1.2, er der også en gruppe på 13 procent af den danske befolkning – svarende til 17 procent af hverdagsdemokraterne – som løser konkrete opgaver i et hverdagsdemokrati, men ikke organiserer aktiviteter eller er en del af den valgte ledelse. På meget praktisk vis er disse danskere også med til aktivt at forme hverdagsdemokratierne.

Flere typer af engagement og hverdagsdemokratier på samme tid

For de fleste foregår deres engagement i hverdagsdemokratiet på flere måder og i flere forskellige hverdagsdemokratiske

Det hverdagsdemokratiske engagement foregår på flere måder. Halvdelen er medlemmer og modtager information, og fire ud af ti deltager i aktiviteter

"Hvilke beskrivelser passer bedst på dit engagement?" (Sæt kryds ved alle de beskrivelser, som passer på dig)

Figur 1.3 – Den måde, som flest engagerer sig på, er ved kontingentbetaling og informationsmodtagelse. I grove træk falder andelen af engagerede med, hvor krævende typen af engagement umiddelbart er.

NOTE: N = 5.015. Danskere i hverdagsdemokratiet: N = 3.778. Maksimal statistisk usikkerhed: ± 1,6 procentpoint.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

organisationer. Figur 1.3 viser, hvor mange der engagerer sig inden for de forskellige grader af engagement på tværs af alle de hverdagsdemokratiske organisationer, som de er med i. Her ses det fx, at syv ud af ti (69 pct.), som er en del af et hverdagsdemokrati, er betalende eller registrerede medlemmer, og at samme andel modtager information og holder sig opdateret. Resultatet bunder dels i, at medlemskab typisk er en forudsætning for at engagere sig på anden vis i hverdagsdemokratiet, fx for at blive valgt som en del af ledelsen, og dels i, at de fleste er en del af flere hverdagsdemokratiske organisationer. Den samme person kan altså sagtens løse opgaver i én organisation, organisere aktiviteter i en anden og blot modtage information i en tredje. Mere end hver anden voksne dansker (56 pct.) er en del af minimum to forskellige hverdagsdemokratiske organisationer, og næsten en ud af fire (22 pct.) er en del af fem eller flere organisationer.

Hvor mange hverdagsdemokrater findes der i Danmark?

Det afhænger fuldstændig af, hvor man sætter barren – med andre ord, hvor stort et engagement det kræver for, at man tæller som hverdagsdemokrat.

Mindst 75%

...Hvis alle, som har medlemsrettigheder i et hverdagsdemokrati tæller, er vi godt oppe over 75 procent af danskerne.

Med den forståelse vil de fleste være hverdagsdemokrater, da langt størstedelen af befolkningen har ret til at tage del i et hverdagsdemokrati, fx i kraft af, hvor man bor, foreningsmedlemskaber, forsikringer eller noget helt fjerde.

75%

... Hvis alle, som har medlemsrettigheder, OG ER BEVIDSTE om, at de er en del af et hverdagsdemokrati, tæller, så er det 75 procent af danskerne.

Gruppen deltager ikke nødvendigvis i aktiviteter eller i beslutningsprocesser, men giver som minimum deres stiltiende opbakning til hverdagsdemokratiet ved at følge med i information eller betale kontingent.

51%

...Hvis vi kigger på dem, som, ud over at have og være bevidste om deres medlemsrettigheder, foretager en aktivitet i hverdagsdemokratiet, der rækker videre end at betale kontingent og følge med i information, så er det 51 procent.

Gruppen deltager ikke nødvendigvis i ledelsen eller løser opgaver, men er en del af et hverdagsdemokratisk fællesskab ved som minimum at tage del i aktiviteter, hvilket både dækker over fx fodboldtræning og mødedeltagelse.

34%

... Hvis vi kigger på dem, som ikke bare deltager, men er med til at sætte retning ved at løse opgaver eller være en del af ledelsen, så er det 34 procent.

Gruppen her er aktivt med til at sætte retningen, ved at de som minimum løser opgaver i hverdagsdemokratiet og på den måde er med til at skabe rammer og sætte retning, selv om de ikke nødvendigvis er dem, der organiserer eller formelt set træffer beslutningerne.

21%

... Hvis vi kigger på dem, som ikke bare løser opgaver, men som også er ledere, enten formelt eller uformelt, så er det 21 procent.

Gruppen består af formelle og uformelle ledere i hverdagsdemokratiet. De har det til fælles, at de påtager sig et særskilt ansvar for at sætte retning.

15%

... Hvis vi kun kigger på dem, som er valgt til ledelsen, er det 15 procent.

Gruppen udgøres af dem, som har stillet op til valg og er blevet valgt ind som en del af ledelsen i et hverdagsdemokrati, og som altså sidder med det formelle ledelsesansvar – typisk som medlemmer af en bestyrelse.

DEL 2

Hvor er danskerne engagerede?

Danskerne engagerer sig både i aktiviteter, i ideer og i erhvervsdemokratiet

Der findes et væld af hverdagsdemokratiske organisationer, som beskæftiger sig med (næsten) alt mellem himmel og jord – og lidt til. Som vi også har beskrevet i afsnittet *"Hvad er et hverdagsdemokrati"*, findes der forskellige typer af hverdagsdemokratier, og vi har inddelt de hverdagsdemokratiske organisationer i fem arenaer. Organisationerne under de enkelte arenaer er meget forskellige, men deler i hvert fald ét hovedfokus.

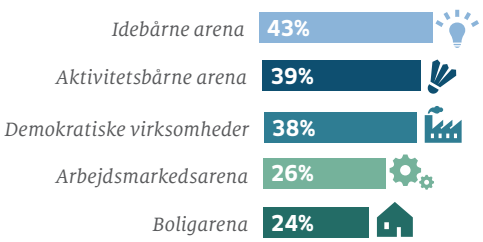
Figur 1.4 viser, hvor mange af danskerne, der er en del af en organisation indenfor de fem forskellige arenaer. Særligt tre arenaer oplever tilslutning fra store dele af befolkningen, for både de aktivitets- og idébårne organisationer samt de demokratiske virksomheder er omkring fire ud af ti en del af. 39 procent af befolkningen er del af en aktivitetsbåren organisation, 38 procent er del af en demokratisk virksomhed, og 43 procent er del af en idébåren organisation. Fjerde- og femtestørste arena er arbejdsmarkeds- og boligarenaen, som hhv. 26 procent og 24 procent af befolkningen er del af.

For de fleste er det hverdagsdemokratiske engagement ikke bare fordelt over et større antal af organisationer, men fordeler sig mellem organisationer, som befinder sig i forskellige arenaer. Sammenlagt er mere end halvdelen af danskerne en del af organisationer i minimum to forskellige arenaer – svarende til 68 procent inden for hverdagsdemokraterne. Det viser tydeligt, at ét hverdagsdemokrati sjældent er nok, hvilket skyldes, at organisationerne ofte vedrører en særlig interesse eller del af ens liv – uanset om det er ens bopæl, forsikringsforhold, interesser, sportsaktivitet eller noget helt femte, som hverdagsdemokratiet har som omdrejningspunkt.

Er man en del af flere hverdagsdemokratier, er det derfor også oplagt, at hverdagsdemokratierne tillægges forskellig betydning, afhængigt af hvor vigtigt det enkelte hverdagsdemokratis fokus er for en. I vores undersøgelse ser vi, at det især er aktivitetsbårne og idébårne hverdagsdemokratier, som danskerne vurderer betyder mest for dem. Adspurgt direkte om, hvilket hverdagsdemokrati der betyder mest for dem, svarer 25 procent, at det er en organisation på den aktivitetsbårne arena, mens 24 procent angiver en organisation inden for den idébårne arena, hvilket gør de to arenaer til de betydeligste for flest danskere. Den arena, som tredjeflest angiver som den vigtigste for dem, er arbejdsmarkedsarenaen med 7,8 procent, mens nummer 4 og 5 på listen er hhv. boligarenaen og de demokratiske virksomheder, som hver især er mest betydningsfuld for lige omkring 7 procent af den voksne danske befolkning.

Danskerne engagerer sig bredt i de hverdagsdemokratiske arenaer

Andel danskere, som er del af en organisation inden for arenaen

Figur 1.4 – Størstedelen af danskerne engagerer sig i den idébårne og aktivitetsbårne arena. I kategoriseringen af de fem arenaer har vi inkluderet organisationer på forskellige områder, fordelt efter hverdagsdemokratiernes hovedfokus (se detaljeret oversigt i afsnittet *"Det hverdagsdemokratiske landskab i Danmark"*).

NOTE: N = 5.015. Maksimal statistisk usikkerhed: ± 1,4 procentpoint.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Engagement i formelle og uformelle grupper går hånd i hånd

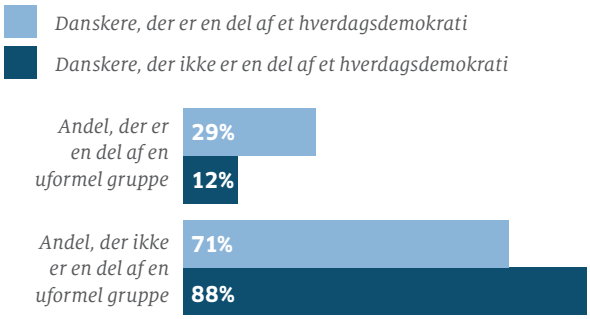
I de senere år har vi set, hvordan en række løst organiserede fællesskaber og grupper danner ramme om mange danskeres demokratiske engagement i samfundet. Eksempler herpå er Venligboerne eller Den Grønne Ungdomsbevægelse, som har fyldt en del i mediebilledet, og som i kraft af deres løsere sammensætning adskiller sig fra de formelle organisationers opbygning og en mere klassisk foreningsstruktur. De mere løst organiserede fællesskaber eller grupper deler mange karakteristika med hverdagsdemokratier, på den måde at de giver mulighed for demokratisk indflydelse, er selvbestemmende og forskellige fra det repræsentative lokale, regionale og nationale demokrati. Faktisk adskiller de sig ofte kun ved at mangle den formelle og juridiske status, som definerer et hverdagsdemokrati, og at beslutningsstrukturerne derfor er mindre fastlagte eller hierarkiske, end det typisk ses i hverdagsdemokratier (se afsnittet *"Hvad er et hverdagsdemokrati?"*).

I vores undersøgelse ser vi, at en ud af fire danskere (25 pct.) er en del af en uformel gruppe. For de flestes vedkommende (21 pct.) er der her tale om et virtuelt netværk, der er for eller imod en bestemt sag. Det kan fx være en Facebook-gruppe eller et lignende fællesskab (se tekstboks 1.1). For de resterende tre typer af borgergrupper, vi spørger til, gælder, at de samles fysisk og fokuserer på henholdsvis internationale, nationale eller lokale sager, og det er henholdsvis 3 procent, 3 procent og 6 procent af danskerne, som angiver at være del af en sådan gruppe.

Tendensen til, at danskerne også finder sammen i mindre formelle grupperinger, er ikke ny, men har ikke desto mindre været ganske iøjnefaldende. En fortælling, der ofte høres, er da også, at det uformelle engagement er et fravalg af engagement i hverdagsdemokratierne. I vores undersøgelse tyder det dog ikke på, at det at være med i en uformel gruppe sker på bekostning af at være en del af en mere formelt organiseret gruppe. Tværtimod ser vi, at engagementet i uformelle grupper er højere blandt hverdagsdemokraterne (se figur 1.5). På tværs af de fire uformelle grupperinger, vi har spurgt ind til, er 29 procent af hverdagsdemokraterne også med i en uformel gruppe. Omvendt gælder det samme for kun 12 procent af dem, som ikke er en del af et hverdagsdemokrati. Det fortæller os altså, at engagementet i det formelle og uformelle – her forstået som at være en del af en gruppe – går hånd i hånd for langt de fleste.

Danskere i et hverdagsdemokrati er oftere engageret i uformelle grupper

"Ud over de organisationer og foreninger, som vi har spurgt til tidligere, så kan man også være en del af mere uformelle grupper og netværk. Er du en del af følgende?"

Figur 1.5 – De danskere, der er en del af et formelt hverdagsdemokrati, deltager også oftere i uformelle grupper, sammenlignet med danskere, der ikke er en del af et hverdagsdemokrati.

NOTE: N = 5.015. Maksimal statistisk usikkerhed: ± 1,5 procentpoint.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Danskernes deltagelse i uformelle grupper

25 procent af alle danskere er med i en uformel gruppe. De fleste (21 pct.) er med i et virtuelt netværk for eller imod en bestemt sag.

Tekstboks 1.1

NOTE: N = 5.015, Maksimal statistisk usikkerhed: ± 1,5 procentpoint.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

DEL 3

Hvem er hverdagsdemokraterne?

I dette afsnit beskriver vi, hvad der kendetegner de danskere, der er en del af hverdagsdemokratiet, og hvem der ikke er det. I rapportens kapitel 4 kigger vi specifikt på, hvad der kendetegner dem, som varetager ledende funktioner, men i det følgende fokuserer vi på, hvad der kendetegner de voksne danskere, der oplever at være en del af hverdagsdemokratiet.

De resursestærke er oftere med i hverdagsdemokratiet

Det kan siges ganske kort: Jo længere en uddannelse man har taget, desto større er sandsynligheden for, at man er med i et hverdagsdemokrati. Folk, som har brugt flere år på at uddanne sig, er ganske enkelt mere tilbøjelige til at være en del af hverdagsdemokratiet – og den sammenhæng er stadig signifikant, når vi kontrollerer for baggrundsvariable. Det samme gør sig gældende, når vi kigger på indkomstens betydning: Jo større summen er på lønsedlen, desto større sandsynlighed for, at man er en del af et hverdagsdemokrati.

I figur 1.6 findes et overblik over tilslutningen til hverdagsdemokratier fordelt på uddannelseslængde. Blandt dem, der har grundskolen eller en gymnasial uddannelse som deres længste gennemførte uddannelse, er 69 procent del af et hverdagsdemokrati. Blandt dem, som har en kort erhvervsuddannelse (af 1–2 års varighed) eller en erhvervsfaglig uddannelse (af 3–4 års varighed), er det 75 procent, som er del af et hverdagsdemokrati. Blandt danskere med videregående uddannelse gælder det 83 procent. Tendensen er altså tydelig, og resultatet holder også, når vi kontrollerer for relevante baggrundsvariable såsom indkomst, køn og alder. Når vi inddeler befolkningen i grupper baseret på indkomst, ses det, at andelen af hverdagsdemokrater vokser støt i takt med indkomsten. I figur 1.6 ses tendensen tydeligt. Hos de grupper, der har en årsindkomst på under 200.000 kr., er det kun 69 procent, som er del af hverdagsdemokratiet, mens det gør sig gældende for hele 83 procent af dem, som tjener mere end 800.000 kr. om året. Ligesom når det gælder uddannelse, holder dette resultat også, når vi kontrollerer for relevante baggrundsvariable.

Der er altså ganske tydelige sociale forskelle i, hvem der er og ikke er en del af hverdagsdemokratiet. Én forklaring er, at det kræver et vist overskud at engagere sig i hverdagsdemokratiet – også selv om det ikke behøver at kræve mere end at betale et kontingent eller følge med. Og det overskud vokser simpelthen med uddannelseslængden og størrelsen på bankbogen. Den sammenhæng er også velkendt fra andre studier af, hvem der laver frivilligt arbejde, og hvem der deltager i demokratiet generelt[9]. Denne skævhed udgør en markant demokratisk udfordring, da den alt andet lige betyder, at nogle grupper i samfundet ikke har samme adgang til indflydelse, også selv om der ikke er noget, der formelt set afholder dem fra at tage del i hverdagsdemokratiet.

Alder har ikke den store betydning for, om man er med

Det er en udbredt opfattelse, at unge ikke engagerer sig i forenings- og erhvervsdemokratiet i samme omfang som de ældre. Det er også et billede, som går igen i vores rundspørge blandt et udsnit af lokale ledere i hverdagsdemokratiet. Her angiver 55 procent at have udfordringer med at tiltrække unge, hvilket gør unge til den befolkningsgruppe, som flest ledere oplever er svære at tiltrække (Datakilde 2). Kigger man på tværs af de tre frivillighedsundersøgelser fra 2020, ses også, at de 16–29-årige er den aldersgruppe, som i mindste grad deltager i frivilligt arbejde.[10]

På trods af ledernes oplevede udfordringer med at tiltrække unge, og unges mindre tilbøjelighed til at arbejde frivilligt, som ses i andre undersøgelser, er der ikke signifikante forskelle i aldersgrupperne, når vi kigger på dét at være del

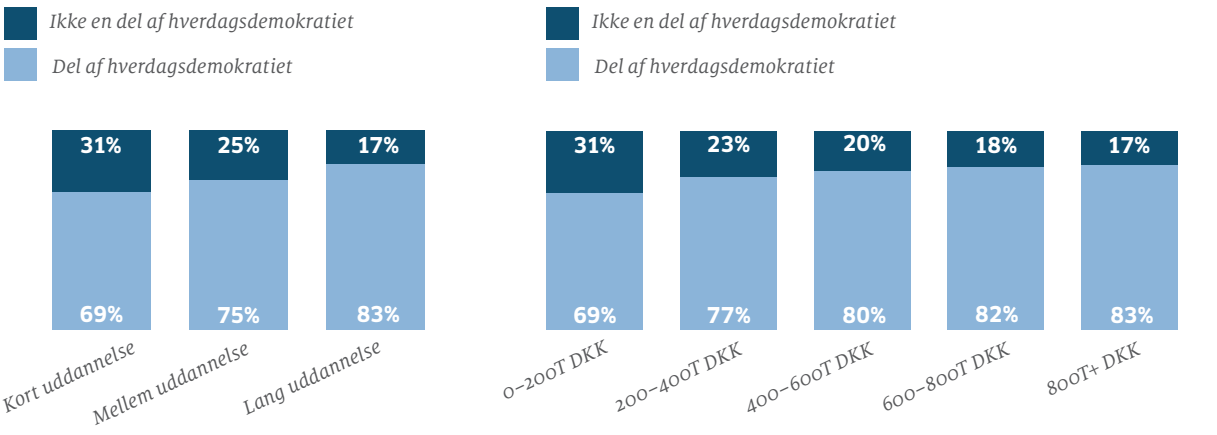
af minimum ét hverdagsdemokrati. I figur 1.7 ses det, hvor stor en andel af befolkningen der er med i ét hverdagsdemokrati. Her fremgår det, at 73 procent af de 18–30-årige er del af et hverdagsdemokrati. Det gør ganske vist de unge til den aldersgruppe med den laveste tilslutning, men forskellene er meget små, når vi sammenligner med de 31–50-årige og de 51–65-årige, hvor hhv. 74 procent og 75 procent er del af et hverdagsdemokrati. Tager man den statistiske usikkerhed i betragtning, kan vi faktisk ikke konkludere, at der skulle være forskel på andelene mellem de tre yngste aldersgrupper. Dermed ikke sagt, at ledernes oplevelse af, at de unge mangler, er forkert. I kapitel 4 dykker vi nemlig ned i forskellene på, hvem der er en del af ledelsen, og her er det tydeligt, at der er færre unge. På den måde giver det god mening, at lederne efterlyser unge – det handler bare ikke om, at de ikke er en del af hverdagsdemokratiet, men om at deres engagement ser anderledes ud, og at de sjældnere bestrider en ledelsespost (se kapitel 4 for uddybning).

Dette billede genkender Thomas Boje, professor i sociologi ved Roskilde Universitet: "*Både når det gælder civilt engagement i bred forstand og involvering i hverdagsdemokratiske aktiviteter kan vi registrere markante forskelle mellem generationerne. Der er således betydelige forskelle i det civile engagement når vi deler befolkningen op i tre grupper – de unge under 30 år, mellemaldersgruppen og de ældre over 60 år. For både de unge og de ældre har vi i 2010'erne set en stigning i civilt engagement, mens det har ligget konstant, men på et relativt højt niveau, for mellemaldersgruppen. Aktivitetsmønstret i både civilt engagement og hverdagsdemokrati adskiller sig imidlertid væsentligt for aldersgrupperne. De ældre generationer holder fast i den gængse hierarkiske ledelse og langtidsengagement, mens de unge i langt højere grad er motiveret af spontan aktivisme, uformelle sociale relationer og skiftende engagement.*"

Gruppen af ældre på 66 år eller derover skiller sig ud, ved at hele 80 procent er del af et hverdagsdemokrati. Det kan skyldes en generationsforskel, men det kan også skyldes deres livssituation i øjeblikket. Mange af dem er pensionister og har derfor mere tid til at engagere sig i hverdagsdemokratiet, og det kan give anledning til, at en større andel føler sig som del af et hverdagsdemokrati. Denne tendens fremhæver professor emeritus Bjarne Ibsen: *"Det er en sej-*

Danskere med lange uddannelser og høje indkomster er oftere en del af hverdagsdemokratiet

"Hvad er din længste gennemførte uddannelse?" og
"Hvad er din personlige samlede indkomst før skat pr. år?"

Figur 1.6 – Danskerne i hverdagsdemokratiet har længere uddannelser og højere indkomster end danskere, der ikke er en del af hverdagsdemokratiet.

NOTE: Uddannelse N = 4.898. "Andet"-kategori fjernet, svarende til 2,2 pct. Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,3 procentpoint. Indkomst: N = 4.189. "Ved ikke"-kategori fjernet, svarende til 3,4 pct. "Vil ikke oplyse"-kategori fjernet, svarende til 13,1 pct. Maksimal statistisk usikkerhed: ±5,5 procentpoint.

DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

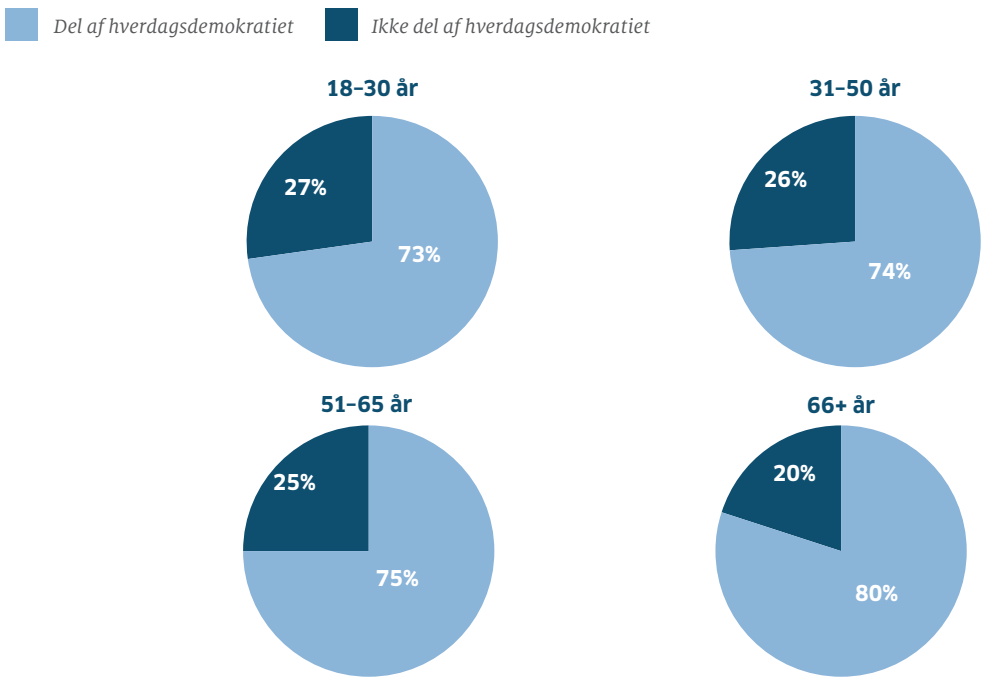
livet myte, at unge ikke deltager lige så meget som andre. Det, som vi egentlig bør tale om, er ikke, at ungegruppen har et lavere engagement, men derimod at danskere over 66 har en enorm stigning i deres engagement, når de går på pension – og det er jo i øvrigt ganske positivt."

Mænd og kvinder er næsten lige ofte med

Kaster vi et blik på den hverdagsdemokratiske tilslutning blandt henholdsvis mænd og kvinder, ses det, at 77 procent af mændene er hverdagsdemokrater, mens det gælder 74 procent af kvinderne. Der er altså en forskel, men den er mindre markant end forskellene på uddannelse og indkomst. Det viser altså, at hverdagsdemokratierne – bredt set – er næsten lige relevante for mænd og kvinder. Dermed ikke sagt, at mænd og kvinder nødvendigvis deltager i de samme hverdagsdemokratier, for her ser vi faktisk forskelle. Mænd er oftere en del af aktivitetsbårne hverdagsdemokratier såsom sportsklubber, mens kvinder oftere er en del af idébårne hverdagsdemokratier såsom sociale organisationer. Disse forskelle er også velkendte fra andre undersøgelser, der belyser, hvor de to køn typisk lægger deres frivillige arbejde[11]. For de øvrige arenaer er forskellene meget små. I kapitel 4 dykker vi ned i kønnets betydning for at være en del af ledelsen i hverdagsdemokratiet, hvor der ses tydelige forskelle. At mænd og kvinder næsten lige ofte er en del af et hverdagsdemokrati, er ikke overraskende, siger Helle Hygum Espersen, chefanalytiker ved VIVE, og fortsætter: *"Det er den samme udvikling frem mod større lighed mellem kønnene, som vi ser i den nationale befolkningsundersøgelse af frivillighed. Og her er også stadig traditionelle, kønnede forskelle på, hvad mænd og kvinder laver, om end forskellene er blevet mindre over årene."*

Alder har lille betydning for, om man er en del af et hverdagsdemokrati – kun den ældste aldersgruppe skiller sig ud

"Hvad er din alder?"

Figur 1.7 – Danskernes alder har lille betydning for, om de er en del af hverdagsdemokratiet. Kun de ældste (66+) skiller sig ud fra de øvrige aldersgrupper.

NOTE: N = 5.015. Maksimal statistisk usikkerhed: ±1,4 procentpoint.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Myter:

Undervejs i projektet er vi stødt på en række hyppigt forekommende fortællinger eller etablerede "myter" om livet i hverdagsdemokratierne. Dem forsøger vi her at be- eller afkræfte med udgangspunkt i undersøgelsen datagrundlag.

Myte	Dom	Begrundelse
Unge gider ikke at være en del af hverdagsdemokratiet		*Unge mellem 18 og 30 år er stort set lige så ofte en del af hverdagsdemokratiet, som de andre aldersgrupper under 66 år. Der er en tendens til, at engagementet ser anderledes ud, men når vi kun kigger på det at være en del af et hverdagsdemokrati eller ej, så er der ikke nogen signifikant forskel.*
Pensionister er oftere en del af hverdagsdemokratiet		*Én aldersgruppe skiller sig ud ved oftere at være en del af et hverdagsdemokrati. Blandt dem, som er 66 år eller ældre, er hele 80 pct. en del af hverdagsdemokratiet, mens gennemsnittet for de øvrige aldersgrupper (18–65) er 74 procent.*
Rig og fattig er lige ofte en del af hverdagsdemokratiet		*Sandsynligheden for at være en del af et hverdagsdemokrati vokser i takt med beløbet på lønsedlen – og sammenhængen holder, når vi kontrollerer for baggrundsvariable.*
Personer, der deltager i uformelle grupperinger, deltager ikke i hverdagsdemokratiet		*De, som er med i et formelt hverdagsdemokrati, er oftere også en del af en uformel politisk gruppe. Det viser, at engagmentet i det formelle og det uformelle ofte hænger fint sammen – og ikke generelt står i modsætning til hinanden.*

Case:

Foto: Ole og Mona

Livslange hverdagsdemokrater er med i det meste, fordi det giver livet mening

Med hverdagsdemokratiet som en livslang følgesvend har ægteparret Mona og Ole fra Tårnby opstartet og engageret sig i flere hverdagsdemokratier end de fleste. Deres engagement har dannet dem som demokrater og som mennesker samt givet dem fantastiske oplevelser. Og selv om alderdommen banker på, har de ikke tænkt sig at skrue ned for deres engagement foreløbig, for som de siger, så giver fællesskaberne livet mening.

> Vi er ikke med for at skulle bestemme absolut alt. Det handler først og fremmest om at være med til at lave aktiviteter og dyrke fællesskabet sammen.
>
> – Ole og Mona Gjedved

Ole og Mona Gjedved er begge i 70'erne, de bor i en lejlighed på Amager og har flotte karrierer bag sig som henholdsvis smed og lærer. Og så er de et vaskeægte hverdagsdemokratisk *power-couple*. De kan fremvise en imponerende lang liste af hverdagsdemokratier, som de har startet eller brugt meget af deres liv på – og hvor de også i dag lægger mange frivillige timer i at planlægge og deltage i forskellige typer aktiviteter. I dag kaster de deres tid og engagement på ikke mindre end fem forskellige hverdagsdemokratier – plus det løse. Dermed tilhører de en lille gruppe af danskere på cirka 6 procent, som er en del af fem eller flere hverdagsdemokratier, og som oven i hatten engagerer sig i den valgte eller uformelle ledelse.

Deres engagement favner altså bredt og foregår i øjeblikket i fire forskellige hverdagsdemokratiske arenaer. Således er de både engagerede i erhvervsdemokratiet, idé- og aktivitetsbårne foreninger samt på boligområdet. Blandt danskerne bredt set er det kun 5 procent, som er en del af fire eller flere hverdagsdemokratiske arenaer.

> Det har været både sjovt og meget meningsfuldt at kunne skabe noget sammen med andre. Og så har det jo ført til utallige venskaber igennem årene med mennesker, vi ellers ikke ville have mødt.
>
> - Ole og Mona Gjedved

Sammen er Ole og Mona fx aktive i Brugsen i Valby, hvor Ole er formand i brugsforeningen og Mona er frivillig hjælper med store og små praktiske opgaver. De er også aktive sammen i Tårnby Bladforening, som udgiver Tårnbybladet, hvor de er en del af redaktionen og hjælper til med foto-opgaver, korrekturlæsning og omdeling af bladet. Sammen er de også en del af den lokale afdeling af Socialdemokratiet, hvor de begge deltager i debatmøder og valgkampsaktiviteter. De bruger også en god portion tid i Lærernes Idrætsklub, hvor de arrangerer danseundervisning. Endelig er de en aktiv del af deres lokale andelsboligforening, hvor især Ole hjælper med praktiske opgaver i foreningen og med, ifølge ham selv, at *"passe de gamle beboere"* i opgangen.

Og det er bare de faste engagementer, for dertil kan tillægges, at de også hjælper til med at sælge billetter til det årlige Copenhagen Historic Grand Prix, og at de også hjælper til i ny og næ, når den lokale petanqueklub på Amager holder arrangementer.

Det handler om fællesskaber

Spørger man Ole og Mona, hvorfor de har valgt at lægge så mange af deres vågne timer i hverdagsdemokratier, er svaret klart: Det handler om at skabe fællesskaber. Fællesskaber, hvor man kan have gode oplevelser sammen med andre, som man fx deler interesse eller boligopgang med. Og fællesskaber, hvor man hjælper hinanden, når der er behov for det.

Et hverdagsdemokratisk engagement for Ole og Mona kan derfor indeholde planlægning af et halloween-arrangement i brugsforeningen for alle børnene i lokalområdet. Men det er også at give en hånd med, når fyret i opgangen sætter ud, eller hjælpe til, når der skal uddeles valgmateriale i partiforeningen. *"Vi gør det, fordi det giver livet mening!"* siger de samstemmende og uddyber: *"Vi får tit at vide, at vi kender så mange i vores lokalområde. Men det gør vi jo, fordi vi har lavet en hulens masse aktiviteter sammen med folk i hele Kastrup og Tårnby. Det har været både sjovt og meget meningsfuldt at kunne skabe noget sammen med andre. Og så har det jo ført til utallige venskaber igennem årene med mennesker, vi ellers ikke ville have mødt."*

Lærer man demokratiske værktøjer i hverdagsdemokratierne?

Ole og Mona er heller ikke i tvivl om, at deres engagement i hverdagsdemokratierne også har været med til

Tre årsager til at Ole og Mona har dedikeret deres liv til hverdagsdemokratierne

1) Det giver *fællesskab* med mennesker fra ens lokalmiljø, som man ikke ellers ville have mødt.
2) Det giver *medbestemmelse* over nogle af de ting, som påvirker dagligdagen.
3) Det giver *praktisk træning i demokrati,* som vi har en pligt til at dyrke, som borgere.

> Der har jo tit været nogen, som dukker op på generalforsamlingerne og brokker sig over det ene og det andet. Men i det store hele har vi lykkedes med at finde løsninger de steder, hvor vi har været aktive, hvis bare vi har fået snakket grundigt om det. - Mona Gjedved

at forme dem som demokratiske medborgere. Det er i foreningslivet, at de har lært at argumentere for deres sag og at mestre den svære øvelse, det kan være at indgå et kompromis med et medlem i foreningen, som man er rygende uenig med. Som Mona udtrykker det: *"Der har jo tit været nogen, som dukker op på generalforsamlingerne og brokker sig over det ene og det andet. Men i det store hele har vi lykkedes med at finde løsninger de steder, hvor vi har været aktive, hvis bare vi har fået snakket grundigt om det."*

Men selv om de har fået solide demokratiske redskaber med i bagagen fra deres livslange engagement i hverdagsdemokratierne, har det aldrig været den primære grund til, at de engagerede sig. *"Vi er ikke med for at skulle bestemme absolut alt. Det handler først og fremmest om at være med til at lave aktiviteter og dyrke fællesskabet sammen."*

Borgere i Danmark – engager jer!

Da Ole og Mona i sin tid flyttede til Tårnby Kommune, var der ikke mange frivillige tilbud at komme efter. De har på mange måder selv været med til at opbygge de hverdagsdemokratier i Tårnby, som de har engageret sig i igennem et helt liv. Og det mener de begge, at vi har en pligt til som borgere: *"Man kan jo ikke have nok i sig selv. Mange ville have rigtig godt af at finde et fællesskab, hvor de kan engagere sig og gøre en forskel"*. Begge har de derfor heller ikke ambitioner om at skrue sønderligt ned for deres engagement – måske på nær bestyrelsesarbejdet i Brugsen i Valby, som de håber yngre kræfter kan overtage.

Ole og Monas hverdagsdemokratiske CV

Igennem deres liv har Mona og Ole været medlemmer eller frivillige i en lang række forskellige hverdagsdemokratiske organisationer. Nedenstående er et lille udpluk af steder, hvor de har været aktive sammen eller hver for sig:

Fælles engagement

- Brugsforeningen Coop i Folehaven
- Tårnby Bladet
- Amager P96 (petanque)
- Copenhagen Historic Grand Prix
- Lærernes Idrætsklub
- Kastrup/Tårnby Rideklub
- Socialdemokratiet
- Kastrup Sejlklub
- Crazy Bowling Team.

Ole

- Rønnede Bokseklub
- Andelsboligforeningen Grønne Vænge.

Mona

- Gymnastikhold på Kongsted Skole
- Kastrup/Tårnby Idrætssammenslutning
- Honorerede Idrætslederes Eksklusive Klub
- Lærernes Kunst- og kulturklub
- Danmarks Lærerforening
- Planlægningsudvalg for pensionister på Amager.

2::

Foto: Ulrik Jantzen/Folkehøjskolernes Forening i Danmark

Indflydelse og medbestemmelse

Hverdagsdemokratierne giver mulighed for indflydelse på mange områder og ad forskellige veje, og hovedparten er tilfredse med deres muligheder for indflydelse. Desværre findes der også et betragteligt mindretal, som ikke er tilfredse, og samtidig er der mangel på folk, som vil bruge den indflydelse, der findes. Derfor forsøger mange af hverdagsdemokratierne sig med at flytte indflydelsen ud af de formelle beslutningsrum.

Hovedresultater:

- Danskerne gør brug af en relativt bred vifte af kanaler for indflydelse af både mere formel og mere uformel karakter.
- Mange vil hellere have indflydelse på hverdagsdemokratiernes værdier og aktivitetsplaner end på sammensætningen af lokalbestyrelsen.
- Godt og vel halvdelen er godt tilfredse med deres indflydelsesmuligheder og mener, at hverdagsdemokratiet sætter aftryk i deres hverdag, og at man kan få indflydelse, hvis man vil. Men et betydeligt mindretal er utilfredse med medbstemmelsen eller kan ikke forholde sig til det.
- Utilfredsheden bunder bl.a. i manglende interesse for indflydelse og i foreningsrammer, som gør det svært at vurdere, om man kan få tilstrækkelig indflydelse.
- Samtidig opleves der en enorm mangel på folk, som gerne vil række hånden op og gribe ud efter den indflydelse, der findes. Det ender derfor mange steder med at være de samme, som træffer beslutningerne.
- Tilstedeværelsen af *handlekraft* og *demokratisk samtale* er noget af det, som kendetegner de situationer, hvor danskerne oplever at have fået medbestemmelse.
- Når der opstår uenigheder i hverdagsdemokratierne, finder danskerne typisk en løsning, og kun et fåtal melder sig ud, hvis de får uret.

Fra hækhøjde og haveaffald, over klubhusindretning og ketcherindkøb, til politikpapirer og personvalg. I de danske hverdagsdemokratier træffes hver dag beslutninger om enormt mange forskellige emner af både lavpraktisk, værdimæssig og økonomisk karakter. Selv om det handler om forskellige emner, har beslutningerne det til fælles, at de træffes i en demokratisk organisation. Det gør sig gældende, uanset om det handler om det, der foregår i en mindre lokalforening med få medlemmer, eller en stor demokratisk virksomhed med millioner af medlemmer. Nogle steder træffes beslutninger i konsensus mellem hverdagsdemokratiets medlemmer. Her findes indflydelsen, ved at man tager del i diskussionen og er med til at præge konklusionerne. Andre steder fås indflydelsen ved at stemme på dem, som man gerne vil have til at repræsentere sig. Uanset hvordan processen ser ud, er det afgørende for kvaliteten af demokratiet, at de deltagende har indflydelse, for når man har det, giver hverdagsdemokratiet mulighed for, at den enkelte kan sætte sit aftryk i organisationen, i lokalsamfundet og på sit eget liv. Med andre ord kan vi ikke forstå kvaliteten af vores demokrati, hvis ikke vi forstår danskernes oplevelse af indflydelse i hverdagsdemokratiet. Netop det er omdrejningspunktet for dette kapitel.

Sådan finder du rundt i kapitlet

Kapitlet består af tre dele med fokus på hver sit spørgsmål:

1. I første del beskrives, hvordan danskerne søger indflydelse, og hvilke emner de ønsker at påvirke.
2. I den anden del kigger vi på danskernes vurdering af deres indflydelsesmuligheder i hverdagsdemokratiet – både helt generelt og i forhold til det hverdagsdemokrati, som betyder mest for dem. Derudover ser vi på danskernes lyst til at påtage sig indflydelse, og hvad der kendetegner oplevelsen af medbestemmelse.
3. I tredje og sidste del ser vi på, hvad der sker, når der opstår uenigheder i hverdagsdemokratierne, og hvordan danskerne tackler de situationer, hvor de får uret.

DEL 1

HVORDAN SØGER DANSKERNE INDFLYDELSE, OG HVILKE EMNER ØNSKER DE AT PÅVIRKE?

Meningstilkendegivelser og møder er vejen til medbestemmelse for flertallet

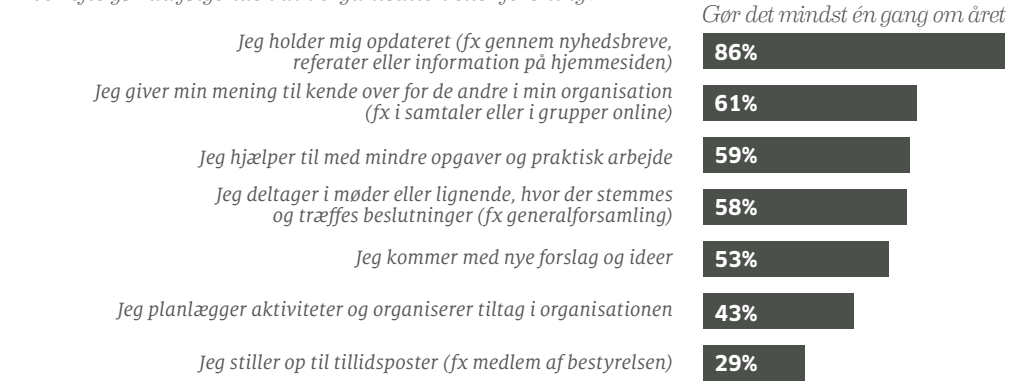
I undersøgelsen har vi spurgt alle de danskere, som er en del af et hverdagsdemokrati, hvad de tænker om indflydelsesmulighederne i den organisation, som betyder mest for dem. Det omfatter alt fra de danskere, der er dybt engageret som ledere i hverdagsdemokratierne, til de danskere, der blot betaler kontingent men ellers ikke deltager. I spørgsmålene forholder de sig til det hverdagsdemokrati, som de har den stærkeste relation til – da mange jo kan være en del af flere hverdagsdemokratier.

Når vi spørger sådan, tegner der sig et billede af, at jo mindre krævende en aktivitet er for at kunne udøve sin indflydelse, desto flere udnytter den. På det måske mest basale niveau, nemlig det at holde sig opdateret, fx gennem nyhedsbreve eller via information på en hjemmeside, angiver ni ud af ti at gøre dette mindst én gang om året (se figur 2.1). At holde sig opdateret om sin hverdagsdemokratiske organisation kræver et relativt begrænset engagement og er en aktivitet, man i udgangspunktet kan foretage alene, men som samtidig kan siges at være et minimum for at søge indflydelse i sin organisation.

Er der derimod tale om handlinger, hvor der også er behov for dialog eller et samarbejde med andre mennesker i organisationen, er det noget færre, som anvender disse kanaler. Seks ud af ti angiver, at de mindst én gang om året giver deres mening til kende over for andre i organisationen eller hjælper til med mindre opgaver og praktisk arbejde. På samme vis angiver 53 procent, at de mindst en gang om året kommer med nye forslag og ideer. Sådanne handlinger er, foruden at være mere aktive, en mere uformel tilgang til at søge indflydelse, hvor der i udgangspunktet ikke er faste rutiner eller regler for, hvordan man kan gøre sin indflydelse gældende. Og selv om man kan diskutere omfanget af den indflydelse, som er forbundet med disse typer af uformelle hand-

Meningstilkendegivelser og møder er vejen til medbestemmelse for flertallet

"Hvor ofte gør du følgende i din organisation eller forening?"

Figur 2.1 – Meningstilkendegivelser og møder er vejen til medbestemmelse for flertallet.

NOTE: N = 3.778. De danskere, der siger, at de er med i mindst ét hverdagsdemokrati. Maksimal statistisk usikkerhed: ±1,6 procentpoint.

DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

linger, så kan en meningstilkendegivelse eller det at løse praktiske opgaver have indflydelse på andre medlemmer eller aktiviteter i ens organisation.

Man finder til gengæld faste rutiner og klare regler for, hvordan man vinder indflydelse i handlinger såsom at deltage i møder eller stille op til tillidsposter. Det er der også noget færre af de aktive danskere, som gør brug af. Selv om seks ud af ti siger, at de mindst én gang om året deltager i møder, som fx den årlige generalforsamling, er det kun tre ud af ti, der angiver, at de stiller op til tillidsposter, fx som medlem af lokalbestyrelsen. Den kanal, hvor der i udgangspunktet ligger mest beslutningskraft og indflydelse, er altså kun anvendt af en relativt begrænset gruppe af de aktive danskere. Det store flertal af de aktive danskere gør således mestendels brug af de indflydelsesmuligheder, som kræver et relativt begrænset engagement, og hvor den handling, man foretager sig, har en mere uformel karakter.

Ikke alle "*tilskuere*" i hverdagsdemokratierne bliver på sofaen, når der skal træffes beslutninger

I kapitel 1 inddeler vi danskerne i fem forskellige engagementstyper (se figur 1.2, kapitel 1), hvor "*tilskuere*" kendetegnes ved at være en del af et hverdagsdemokrati alene ved at betale kontingent og følge med i informationer fra organisationen. På overfladen kan det virke som et relativt passivt engagement i hverdagsdemokratiet, men selv i denne gruppe ser vi, at 29 procent svarer ja til, at de også deltager i møder mindst én gang om året, hvor der stemmes og træffes beslutninger (se figur 2.2). Ikke alle "*tilskuerne*" er altså fuldstændig passive, men kan mobiliseres, når de ser et behov for at engagere sig.

Det samme billede tegner sig, når vi kigger på kategorien af danskere, som er "*aktivitetsdeltagere*". Her angiver 52 procent, at de også deltager i møder mindst én gang om året, hvor der stemmes og træffes beslutninger. Med andre ord er et flertal af disse danskere altså ikke kun at finde til aktiviteterne i foreningen, men dukker også op – i hvert fald én gang om året – til de mere formelle møder i hverdagsdemokratierne. Det overrasker ikke professor emeritus Bjarne Ibsen: "*I mange tilfælde ser vi, at de mere passivt engagerede danskere, faktisk tropper op på den årlige generalforsamling, når der er noget meget alvorligt på spil, eller i krisetider, hvor det kan betyde et helt afgørende skifte for foreningen. Så man skal ikke underkende, at denne type borgere faktisk godt kan gøre brug af deres ret til medbestemmelse, når det virkelig gælder.*"

Værdierne er vigtigere end personvalg

Vi har spurgt de danskere, der er en del af et hverdagsdemokrati, hvilke emner de ønsker at få indflydelse på i det hverdagsdemokrati, der betyder mest for dem. Øverst på listen er selve den sag, man arbejder med i hverdagsdemokratiet. 68 procent af danskerne i hverdagsdemokratiet angiver nemlig, at det har stor betydning for dem at have indflydelse på organisationens holdninger og værdier (se figur 2.3). Det er altså først og fremmest de mange forskellige typer af principielle diskussioner eller lokale politiske spørgsmål

Danskere i hverdagsdemokratiet, der er med til at træffe beslutninger, fordelt på engagementstyper

Jeg deltager i møder eller lignende, hvor der stemmes og træffes beslutninger (fx generalforsamling)

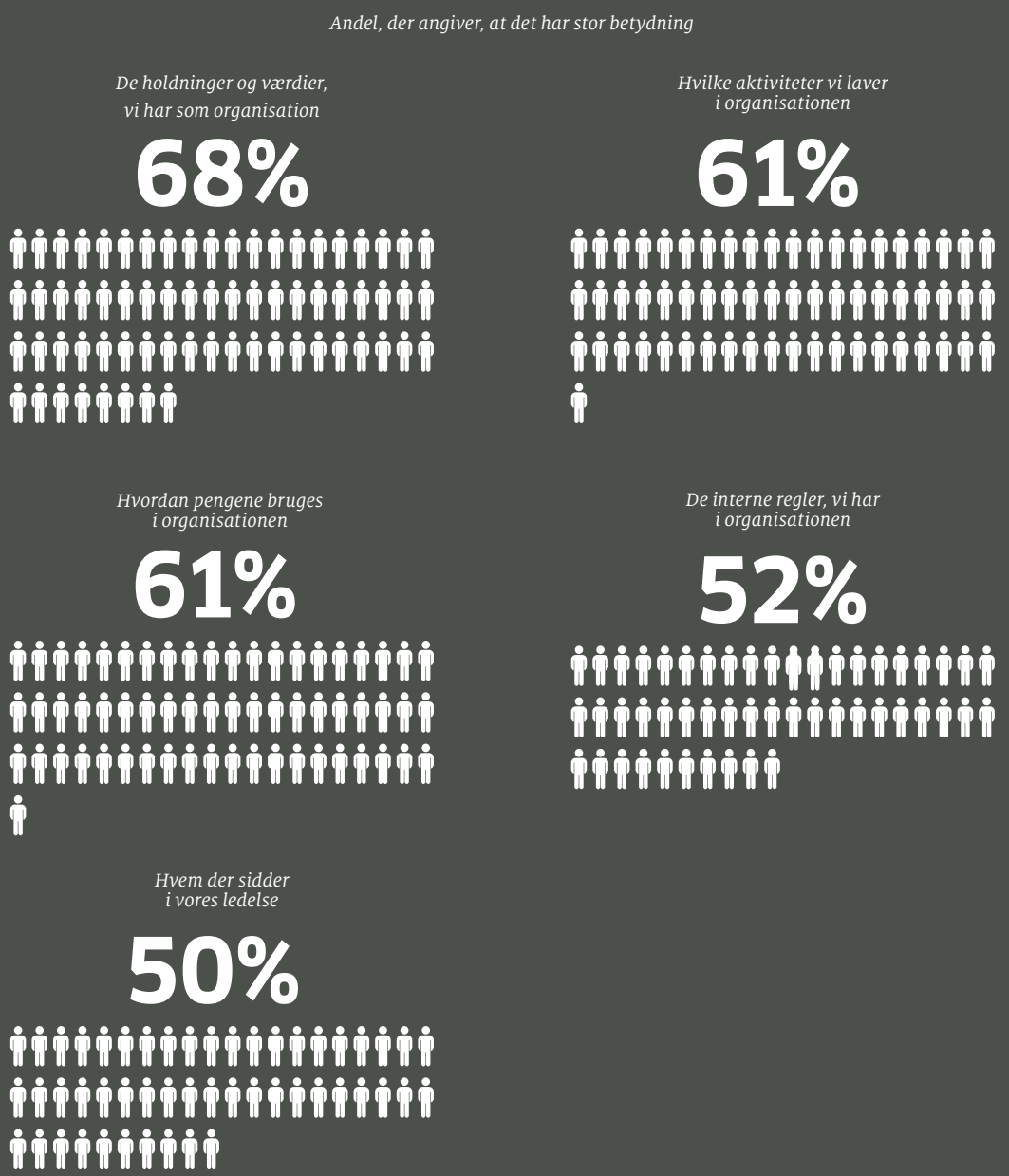
Figur 2.2 – Danskere i hverdagsdemokratiet, der er med til at træffe beslutninger, fordelt på engagementstyper.

NOTE: N = 3.711. De danskere, der siger, at de er med i mindst ét hverdagsdemokrati. Maksimal statistisk usikkerhed: ±1,6 procentpoint. "Ved ikke"-kategorien, svarende til 67 besvarelser, er fjernet.

DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Danskerne vil hellere have indflydelse på aktivitetskalenderen end på sammensætningen af lokalbestyrelsen

"Hvilken betydning har det for dig at få indflydelse på følgende i den organisation eller forening, som betyder mest for dig?"

Figur 2.3 – Danskerne vil hellere have indflydelse på aktivitetskalenderen end på sammensætningen af lokalbestyrelsen.

NOTE: N = 3.778. De danskere, der siger, at de er med i mindst ét hverdagsdemokrati. Maksimal statistisk usikkerhed: ±1,5 procentpoint.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

i organisationen, som danskerne gerne vil have medindflydelse på. For seks ud af ti danskere, som er aktive i hverdagsdemokratiet, har det også stor betydning at have indflydelse på aktiviteterne i organisationen. Det viser, at de er stærkt optagede af, hvad man samles omkring og laver i de forskellige organisationer. For den samme andel af de danskere, der er aktive i hverdagsdemokratiet, har økonomi og pengenes brug også stor betydning.

Endelig har det for cirka halvdelen af de danskere, der er en del af hverdagsdemokratiet, også betydning at få indflydelse på, hvilke interne regler man har i den organisation, man er aktiv i, samt hvem der sidder i ledelsen. Selv om disse sidste to emner er nederst på listen over emner, som de danskere, der er en del af et hverdagsdemokrati, ønsker at have indflydelse på, er der fortsat et flertal, der vurderer, at det har stor betydning for dem. På samme måde ses det på vores tal, at alle emner er højt prioriterede, selv om der er mærkbar forskel på, hvilke emner danskerne ønsker at få indflydelse på i deres hverdagsdemokrati. Til det udtaler Helle Hygum Espersen, chefanalytiker i VIVE: "*Det nordiske civilsamfund bygger på demokratiske rettigheder med rødder i Grundloven og har traditionelt haft meget stor politisk indflydelse. Når mennesker mener, synes og vil noget, så organiserer man sig, og den værdi- genererende rolle er meget vigtig i det nordiske civilsamfund. Resultaterne her viser os, at selv om mange i stat og kommuner gerne ser en udbygget servicefunktion, så er den demokratiske opbygning og funktion i organisationerne stadig meget væsentlig for de aktives engagement.*"

Den hverdagsdemokratiske arena afgør det vigtigste emne

Bryder vi ovenstående ned på de fem forskellige arenaer, vi arbejder med i undersøgelsen (se side 16), er det tydeligt, at det man gerne vil have indflydelse på, er stærkt betinget af, hvilken hverdagsdemokratisk arena man beskæftiger sig med. For de aktivitetsbårne hverdagsdemokratier, fx alle sports- og idrætsorganisationer, er det ikke overraskende, at emnet "*hvilke aktiviteter man laver i organisationen*", er det, man ønsker at have indflydelse på. På samme vis fylder holdninger og værdier også mere for medlemmerne af hverdagsdemokratiet på arbejdsmarkedsområdet (fx i fagforeningerne), blandt de demokratiske virksomheder (fx i brugsforeningerne) eller blandt de idébårne organisationer (fx en religiøs organisation eller en patientforening), hvor man i høj grad samles om en fælles sag. På boligområdet er det også tydeligt, at det i høj grad handler om at få indflydelse på, hvordan pengene bruges. For manges vedkommende handler det nemlig her om et personligt, stort økonomisk aktiv, nemlig en andelsbolig eller almen bolig.

I Landsforeningen for Menighedsråd, der hører under de idébårne organisationer, oplever de en efterspørgsel på at kunne arbejde med de kirkelige aktiviteter. "*Vi oplever i stigende omfang, at menighedsråd belastes af de administrative opgaver med økonomi og personalehåndtering, som følger med det at være en offentlig myndighed, men at de i stedet ønsker mere tid til at sikre "liv" i kirken,*" siger Torben V. Lauridsen, sekretariatschef i Landsforeningen for Menighedsråd.

Den hverdagsdemokratiske arena afgør, hvilke emner danskerne helst vil have indflydelse på

"Hvilken betydning har det for dig at få indflydelse på følgende i den organisation eller forening, som betyder mest for dig?"

	Det vigtigste emne
Aktivitetsbårne arena	*Hvilke aktiviteter vi laver i organisationen*
Arbejdsmarkeds arena	*De holdninger og værdier, vi har som organisation*
Bolig arena	*Hvordan pengene bruges i organisationen*
Demokratiske virksomheder	*De holdninger og værdier, vi har som organisation*
Idebårne arena	*De holdninger og værdier, vi har som organisation*

Figur 2.4 – Den hverdagsdemokratiske arena afgør, hvilke emner danskerne helst vil have indflydelse på.

NOTE: N = 3.589. De danskere, der siger, at de er med i mindst ét hverdagsdemokrati. Maksimal statistisk usikkerhed: ±5,2 procentpoint. "Andet"-kategorien, svarende til 189 besvarelser, er fjernet.

DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

DEL 2

HVORDAN VURDERER DANSKERNE DERES INDFLYDELSESMULIGHEDER?

Hverdagsdemokratierne sætter aftryk på hverdagen

De aftryk, som sættes i hverdagen, er vidt forskellige, afhængigt af om ens hverdagsdemokrati handler om sport, bolig, politik eller vandforsyning. Og når hverdagsdemokratierne virker, så giver de danskerne en demokratisk mulighed for at præge deres dagligdag. Men virker de så?

Når vi beder dem, der i dag er en del af et hverdagsdemokrati, om at forholde sig helt generelt til deres muligheder for medbestemmelse i hverdagsdemokratierne, ser vi, at lidt over halvdelen vurderer, at hverdagsdemokratiet består, hvad det angår.

Konkret er det lidt over halvdelen (55 pct.) af dem, som er med i et hverdagsdemokrati, der oplever, at de har gode muligheder for at påvirke deres hverdag gennem hverdagsdemokratiet. Til sammenligning er kun 10 procent uenige i udsagnet, mens 35 procent hverken er enige eller uenige (se figur 2.5). Fordelingen er stort set enslydende, når folk forholder sig til, om de ved, hvilke organisationer og foreninger de kan blive en del af, hvis de gerne vil have indflydelse på et særligt område. Her er 59 procent enige, 13 procent uenige og 29 procent hverken-eller.

På den ene side er det positivt, at hverdagsdemokratiet giver de fleste indflydelse på egen hverdag, da det er en afgørende del af dets eksistensberettigelse – helt på samme måde som kvaliteten af det store demokrati også afhænger af, om folk har indflydelse på samfundets indretning. Netop derfor er det også bekymrende, at ikke flere er enige.

For Tore Bang Heerup, der er sekretariatschef i Forenet Kredit, der er hovedaktionær i Nykredit og Totalkredit, viser det, at hverdagsdemokratierne ikke er øverst i folks bevidsthed: "*Et demokrati bygger jo på, at der er et system og nogle strukturer, som gør, at man kan få indflydelse og påvirke sin hverdag, hvis man gerne vil. Det er derfor også ærgerligt, at ikke flere oplever at have gode muligheder for at påvirke deres hverdag gennem hverdagsdemokratierne. For selv om det kan være tidskrævende at engagere sig, så er det vigtigt, at der er mulighed for indflydelse.*"

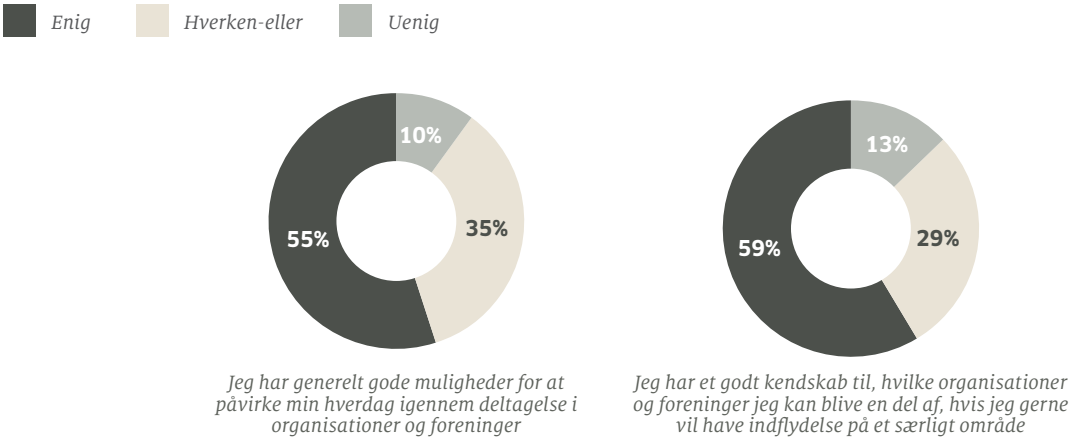
Man kan få indflydelse, hvis man vil

Vurderingen af indflydelsesmulighederne er mere positive, når befolkningen forholder sig til det hverdagsdemokrati, som betyder mest for dem. Det hænger formentlig sammen med, at det mest betydningsfulde ofte er det hverdagsdemokrati, man vægter højest. 61 procent siger her, at de kan få indflydelse i den organisation, som betyder mest for dem. Det viser, at det store flertal er positivt stemt over for indflydelsesmulighederne (se figur 2.6). Alligevel er billedet langtfra entydigt. 6 procent er uenige i et eller andet omfang, 20 procent er hverken enige eller uenige, mens 13 procent svarer "*ved ikke*". Sammenlagt er det altså 39 procent, som ikke er enige i eller ikke ved, om man kan få indflydelse i det hverdagsdemokrati, der betyder mest for dem.

En forklaring på, at fire ud af ti ikke oplever gode indflydelsesmuligheder, kan være, at beslutningsgangene ikke er lette at forstå for alle. Mindre end halvdelen (46 pct.) mener nemlig, at det er nemt at finde ud af, hvordan man påvirker beslutninger i den organisation, som betyder mest for dem (se figur 2.6). Selv om det kun er 8 procent, der er direkte uenige i, at det at let at finde ud af, så er det bekymrende, at mindre end halvdelen synes, det er let at finde ud af, hvordan man kan få indflydelse. Michael Voss, der er tidligere medarbejder i Dansk Folkeoplysnings Samråd er enig i, at der er en udfordring, og mener at pilen peger indad: "*Selv om et hverdagsdemokrati er 100 procent demokratisk på papiret, så foregår der alt muligt andet.*

Der er generelt gode muligheder for at få indflydelse, og folk ved, hvor de skal få det

"Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn om organisationer og foreninger i Danmark generelt?"

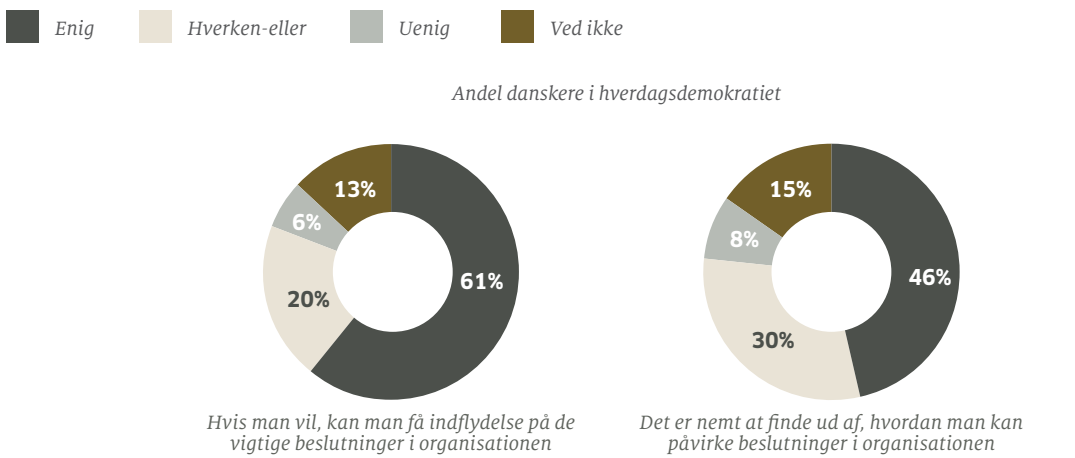
Figur 2.5 – Der er generelt er gode muligheder for at få indflydelse, og folk ved, hvor de skal få det.

NOTE: N = 3.616. De danskere, der siger, at de er med i mindst ét hverdagsdemokrati. Maksimal statistisk usikkerhed: ±1,6 procentpoint. "Ved ikke"-kategorien, svarende til hhv. 6 og 4 pct., er fjernet.

DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Flertallet mener, at man kan få indflydelse og påvirke vigtige beslutninger, hvis man vil

"Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn om den organisation eller forening, som betyder mest for dig?"

Figur 2.6 – Mange mener, at man godt kan påvirke vigtige beslutninger.

NOTE: N = 3.778. De danskere, der siger, at de er med i mindst ét hverdagsdemokrati. Maksimal statistisk usikkerhed: ±1,6 procentpoint.

DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Og det kan være en hæmsko. Det kan få folk til at synes, at de ikke kan få indflydelse."

Indflydelse er ikke vigtigt for alle

Årsagerne til, at ikke alle er helt tilfredse med deres muligheder for medbestemmelse, kan dog også findes andre steder. For selv om hverdagsdemokratierne er kendetegnet ved at give danskerne mulighed for demokratisk indflydelse, er det absolut ikke alle, der er med i et hverdagsdemokrati, som synes, at den del er vigtig for dem. Kun lidt over halvdelen (51 pct.) af dem, som er med i et hverdagsdemokrati, synes, at det er vigtigt at have demokratisk indflydelse, mens hele 36 procent er hverken enige eller uenige. Endelig mener 13 procent slet ikke, at den demokratiske indflydelse er vigtig (se figur 2.7). Tallene viser, at hverdagsdemokratiet for en betydelig andel ikke handler om indflydelsesmuligheder i første omgang. For de, der ikke vægter indflydelsen, er det muligt, at attraktionen – og årsagen til, at de trods alt fortsat er engagerede – er det, som hverdagsdemokratiet også handler om, nemlig den aktivitet, man dyrker, eller det, der kommer ud af hverdagsdemokratiet i form af fællesskab, oplevelser eller donationer til velgørende formål. Netop det ser vi nærmere på i kapitel 3, som fokuserer på danskernes motivation for at engagere sig.

De mest engagerede danskere kan også opleve begrænsninger

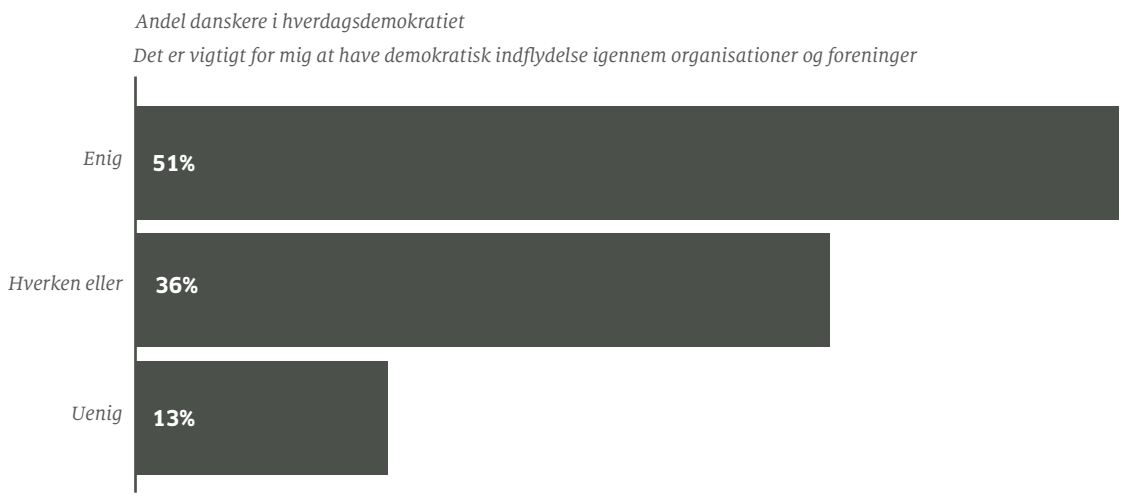
Den manglende interesse for at have indflydelse i hverdagsdemokratierne er dog ikke hele forklaringen på, at knap fire ud af ti hverdagsdemokrater ikke oplever, at hverdagsdemokratierne kan give dem indflydelse på deres dagligdag (se figur 2.6).

For når vi ser specifikt på valgte ledere (som udgør 15 procent af danskerne), så er der faktisk også en betydelig andel af dem, som ikke oplever, at de kan sætte aftryk på deres hverdag gennem hverdagsdemokratierne. 30 procent af lederne svarer fx enten, at de er uenige eller 'hverken/eller' til udsagnet "*Jeg har generelt gode muligheder for at påvirke min hverdag igennem deltagelse i organisationer og foreninger*". Så selv når man befinder sig i toppen af hverdagsdemokratierne, oplever næsten en tredjedel, at mulighederne for at kunne påvirke dagligdagen har begrænsninger.

Et andet tegn på samme mønster findes i gruppen af danskere, som synes, det at få indflydelse er meget vigtigt. Gruppen angiver et begrænset kendskab til, hvilke organisationer man kan opnå indflydelse igennem. I denne gruppe er det således 24 procent, som svarer, at de er '*uenige*' eller *"hverken-eller'* til udsagnet *"Jeg har et godt*

Over halvdelen synes, det er vigtigt at have indflydelse i hverdagsdemokratiet

"Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn om organisationer og foreninger i Danmark generelt?"

Figur 2.7 – Over halvdelen synes, det er vigtigt at have indflydelse i hverdagsdemokratiet.

NOTE: N = 3.648. De danskere, der siger, at de er med i mindst ét hverdagsdemokrati. Maksimal statistisk usikkerhed: ±1,6 procentpoint. "Ved ikke"-kategorien, svarende til 3 pct., er fjernet.

DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

kendskab til, hvilke organisationer og foreninger jeg kan blive en del af, hvis jeg gerne vil have indflydelse på et særligt område" (se figur 2.5).

Det er en betydelig andel, og mon ikke, at der blandt dem, som synes, at det er vigtigt med indflydelse, findes en god del, som gerne vil vide, hvor de kunne få indflydelse, hvis noget gik dem meget imod?

Manglende indflydelse er ikke exit-årsag

Blandt de 25 procent af danskerne, som ikke er en del af et hverdagsdemokrati, har en tredjedel (33,5 pct.) tidligere været det. Denne gruppe har af den ene eller anden grund valgt at trække sig, hvilket der er mange årsager til. Når vi spørger dem om bevæggrunden for deres exit, er det tydeligt, at manglende indflydelse ikke er en af de vigtigste årsager. Følelsen af utilstrækkelig medbestemmelse er faktisk en af de mindst hyppige årsager til, at tidligere medlemmer har valgt at melde sig ud, idet kun 4 procent angiver dette som en af årsagerne til udmeldingen (se figur 3.3 i kapitel 3).

I et fokusgruppeinterview gav en række deltagere, der aldrig havde været en del af et hverdagsdemokrati, udtryk for, at det var en generel tilfredshed med tilværelsen, der afholdt dem fra at deltage i et hverdagsdemokrati. Og netop en generel tilfredshed med deres dagligdag, markerede knap en tredjedel (29 pct.) af de adspurgte tidligere aktive også som den primære årsag til, at de ikke er en del af en organisation eller forening i dag (se figur 3.3 i kapitel 3).

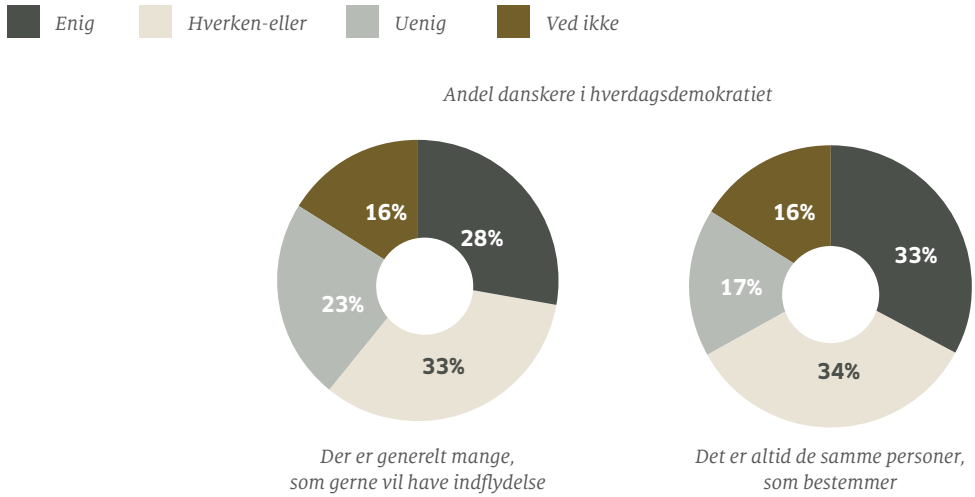
For Laura Auken, centerchef i Center for Frivilligt Socialt Arbejde, er der dog vigtige nuancer at forstå omkring dette resultat: "*I udgangspunktet er det selvfølgelig positivt, at folk siger, at de har en tilfredshed med tingenes tilstand i deres dagligdag. Men spørgsmålet er, om det reelt forholder sig sådan, eller om det også har en rolle at spille, at der er en forventning til, at man bør engagere sig, og at man derfor bruger tilfredsheden som en undskyldning for ens manglende engagement? Mon ikke, at de fleste har noget, som de gerne vil ændre, hvis man trykker dem på maven?*"

Et fåtal rækker fingeren op

Når de danskere, som er en del af et hverdagsdemokrati, forholder sig til situationen i det hverdagsdemokrati med størst betydning for dem, angiver lidt over en fjerdedel (28 pct.), at der generelt er mange, som gerne vil have indflydelse. De resterende ved enten ikke, hvad de skal svare, eller synes, der mangler folk i en eller anden grad (se figur 2.8). Med andre ord oplever en stor andel af danskerne,

Hver tredje mener, at det er de samme personer, der bestemmer

"Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn om organisationer og foreninger i Danmark generelt?"

Figur 2.8 – Hver tredje mener, at det er de samme personer, der bestemmer.

NOTE: N = 3.778. De danskere, der siger, at de er med i mindst ét hverdagsdemokrati. Maksimal statistisk usikkerhed: ±1,5 procentpoint.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

at det er et fåtal, som reelt griber ud efter indflydelsen i hverdagsdemokratierne. Og det til trods for, at der faktisk er en oplevelse af, at man kan få medbestemmelse, hvis man vil. Det resulterer i, at en stor andel af danskerne i hverdagsdemokratierne oplever, at de samme personer bestemmer (33 pct.).

Vores rundspørge blandt de lokale ledere i hverdagsdemokratierne understreger billedet af, at der er ganske få folk, som griber ud efter indflydelsen. Mere end halvdelen (52 pct.) angiver uenighed i udsagnet om, at der generelt er mange, som gerne vil have indflydelse. Kun 20 procent angiver i en eller anden grad enighed i dette udsagn (se figur 2.9). Manglen er endnu tydeligere, når lederne forholder sig specifikt til medlemmernes interesse for at stille op til en tillidspost. Her er 84 procent enige i, at der generelt er få, som stiller op, fx til bestyrelsen. På tværs af dem, som engagerer sig i et hverdagsdemokrati, er der altså bred enighed om, at det er virkelig svært at få folk til at søge den indflydelse, der følger med tjansen som tillidsvalgt.

Den tendens kan Morten Kruse, sekretariatschef i Skole og Forældre, godt genkende: "*Som brancheorganisation for de lokale skolebestyrelser oplever vi, at det kan være svært at få folk til at engagere sig i landsforeningens aktiviteter, fx at deltage i vores landsmøde og stille op til hovedbestyrelsen. Vi har at gøre med nogle forældre, der er travle, som har børn og karriere, sidder i en skolebestyrelse, og som ofte også engagerer sig andre steder i foreningslivet og på den måde er pressede på tiden. Samtidig kan en udfordring være, at der også sidder nogen i de lokale skolebestyrelser, der ikke oplever, at deres indflydelsesmuligheder er særlig store. Og det er jo klart, at sidder man med en følelse af at savne indflydelse, så er motivationen til at stille op igen – eller engagere sig mere – begrænset.*" Årsagerne til, at danskerne holder igen med at gribe ud efter indflydelsen eller engagere sig i ledelserne, kan være mange. Fra det kvalitative materiale fra undersøgelsen (datakilde 3 & 4) ser vi, at de formelle rammer, som ofte hænger sammen med det at få indflydelse eller være en del af en lokal ledelse, skræmmer nogle væk. Hvis mere indflydelse eller det at bestride en tillidspost er lig med mange og lange bestyrelsesmøder, takker mange nej. Det gør dog også, at mange organisationer arbejder med, hvordan man kan få indflydelse på forskellig vis. Nogle laver fx ungeråd, som kan være et mere uformelt organ, der kan give en formelt valgt bestyrelse input til sit arbejde. Andre laver arbejdsgrupper, som over en kortere periode eller på et afgrænset område får stor indflydelse på en aktivitet eller en særlig sag. Grundlæggende ser vi i mange af vores interview med de lokale ledere, at indflydelse er et stort tema, der optager hverdagsdemokratierne meget, ligesom den uformelle vej til indflydelse synes populær blandt medlemmerne. Som en lokalformand i et fagforbund udtrykker det:

"*Som jeg har sagt hele tiden, handler det om, at vi vil sikre, at demokratiet er så langt nede i pyramiden (...) det kan ikke nytte noget, at vi sidder oppe i elfenbenstårnet og træffer beslutningerne. (...) Der, hvor det berører den enkelte, der er vi altså nødt til at træffe beslutningerne så langt nede i systemet som muligt.*"

I casen på side 76 kan du læse mere om, hvordan der arbejdes med at blødgøre foreningsrammerne i to forskellige hverdagsdemokratiske organisationer, hhv. FDF K9 og i Den Grønne Ungdomsbevægelse.

Handlekraft og demokratisk samtale giver oplevelse af medbestemmelse

I vores spørgeskemaundersøgelse har vi spurgt de danskere, der er en del af hverdagsdemokratiet, om de kan beskrive en oplevelse, hvor de følte, at de i særlig grad fik medbestemmelse eller indflydelse. Det har omkring 1.116 af interviewpersonerne gjort, og besvarelserne viser helt jordnære eksempler på demokratiske oplevelser. Ser vi på, hvilke ord der i besvarelserne forekommer hyppigst i sammenhæng, tegner der sig en klar top-5: "'*Deltog i diskussion', 'Sagde min mening', 'Fandt kompromis', 'Kom med forslag' og 'Gjorde noget ved'*".

De tre første typer af udsagn kendetegner samtaledemokratiet, hvor man taler sig frem til fornuftige beslutninger ved at diskutere og lytte åbent til andres argumenter – og sluttelig lander et sted, hvor alle kan se sig selv. Ser vi på en række af de konkrete eksempler, som beskriver dette, kan det være følgende:

Jeg blev stolt og glad for at opleve ånden og fællesskabet, der på demokratisk vis fandt frem til den rigtige beslutning, og vi opnåede noget sammen.

– Medlem af hverdagsdemokrati på klima-, natur- og miljøområdet

[Jeg] deltog i en diskussion omkring overenskomsten for mit arbejdsområde, der var meget enighed, så det gjorde selvfølgelig én glad.

– Medlem af fagforening

[Jeg] deltog aktivt i diskussionen og kom med input til løsning med de erfaringer og kompetencer, jeg har.

– Medlem af hverdagsdemokrati på kulturområdet

Der bliver lyttet til alle [i min organisation]. Man kan ikke være enige om alt, men man må også respektere demokratiet, men allermest sørge for, at alle bliver hørt.

– Medlem af hverdagsdemokrati på det religiøse område

Samlet set vidner eksemplerne om, at når danskerne oplever medbestemmelse og indflydelse, er det i høj grad, når der er et stærkt samtaledemokrati til stede i organisationen, foreningen eller den demokratiske virksomhed. Men det er ikke alene, når der er et stærkt samtaledemokrati, at danskerne oplever at få indflydelse og medbestemmelse. Mange i spørgeskemaet fremhæver også, at de oplever stærke hverdagsdemokratier, når de kan "*komme med nye forslag*" og "*gøre noget ved*" en konkret problemstilling. Det sætter danskerne ord på med følgende eksempler:

> [Jeg] forelagde en ide til en konference, som andre bifaldt. [Jeg] fik opbakning til at etablere og afholde konferencen. [Jeg fik] følelsen af at være kompetent og handlekraftig samt glæde over et godt resultat og anerkendende tilkendegivelser.
>
> – Medlem af hverdagsdemokrati inden for uddannelse, undervisning og forskning

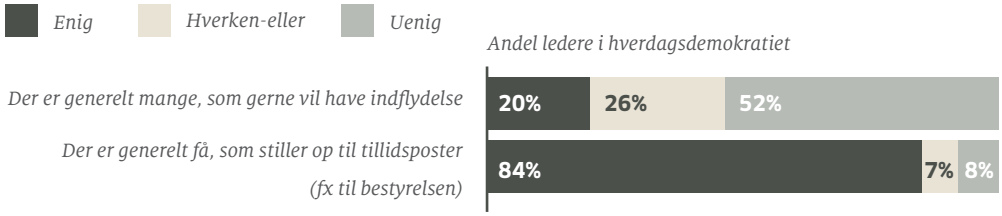
> Jeg var med til at starte fodboldholdet op, så jeg havde medbestemmelse ift. valg af fodboldtøj og diverse udstyr.
>
> – Medlem i fodboldklub

> [Der var] en kaotisk stemning i garderoben i min søns børnehave om eftermiddagen, når vi hentede. Jeg tog det op på forældrerådsmødet, hvor vi snakkede om det. Jeg fik opbakning af andre forældre, og personalet handlede på det – det gjorde mig stolt.
>
> – Forælder, som er frivilligt aktiv i daginstitution

Denne kategori af eksempler viser, at danskerne altså også vægter et handlende demokrati højt, som kan skabe forandring på helt jordnære, konkrete problemstillinger i det lokale. Det kan være alt fra nye aktiviteter, til farvevalget på fodboldtrøjen eller til nye regler for oprydning i børnehaven. Hverdagseksempler for hverdagsdemokratier.

Lederne mener ikke, at der er mange, som vil have indflydelse eller stiller op til tillidsposter

"Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn om den organisation, forening eller virksomhed, som du er en del af?"

Figur 2.9 – Lederne mener ikke, at der er mange, som gerne vil have indflydelse eller stiller op til tillidsposter.

NOTE: N = 5.007. Rundspørge blandt hverdagsdemokratiske ledere. "Ved ikke"-kategorien, svarende til 1 pct., er fjernet.
DATAKILDE 2: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

DEL 3

HVORDAN HÅNDTERES UENIGHED I HVERDAGSDEMOKRATIERNE?

Danskerne finder løsninger på uenighederne

I de fleste hverdagsdemokratier vil der fra tid til anden opstå uenigheder blandt medlemmerne. Det kan være om, hvad pengene skal bruges på, hvilke regler man skal have for brugen af det fælles klubhus, eller mange andre lokale spørgsmål. Derfor er det også interessant, at danskerne i stor udstrækning oplever, at når der opstår uenigheder i det hverdagsdemokrati, som betyder mest for dem, så håndteres det typisk på en mindelig facon. Således er det fx næsten halvdelen af de danskere, der er en del af et hverdagsdemokrati (49 pct.), som er enige i udsagnet om, at "*når der opstår uenigheder, bliver de som oftest diskuteret åbent og løst*". Hverdagsdemokratierne synes altså over en bred kam at være løsningsorienterede, og kun 6 procent svarer, at de er uenige i samme udsagn. Spørger vi på anden vis, ser vi også tydeligt, at tilgangen til uenighed i hverdagsdemokratierne kun for et meget lille fåtal betyder, at de vil melde sig ud af organisationen. I undersøgelsen skitserer vi en hypotetisk situation, hvor der bliver truffet en beslutning i ens organisation, som man er meget uenig i, og hvor man kan vælge én ud af tre mulige veje. Her vælger 43 procent af danskerne at acceptere en beslutning, de vil være uenig i, og at man ikke altid kan få ret i sin organisation. En næsten lige så stor gruppe på omkring 40 procent vælger dog en lidt mindre kompromisvillig vej, hvor man godt nok anerkender beslutningen på den korte bane, men arbejder for at omgøre beslutningen fremadrettet. Og endelig er der et lille fåtal på 6 procent, som i en tænkt situation, hvor man får uret i sit hverdagsdemokrati, ville forlade organisationen (se figur 2.11). Det scenarie vi har præsenteret, er hypotetisk og skal selvsagt tages med tilsvarende forbehold, men resultatet indikerer, at det store flertal af hverdagsdemokrater anerkender, at demokratiet fra tid til anden kan gå imod dem og deres egne interesser eller ønsker.

Næsten halvdelen mener, at uenigheder bliver løst gennem åben diskussion

"Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn om organisationer og foreninger i Danmark generelt?"

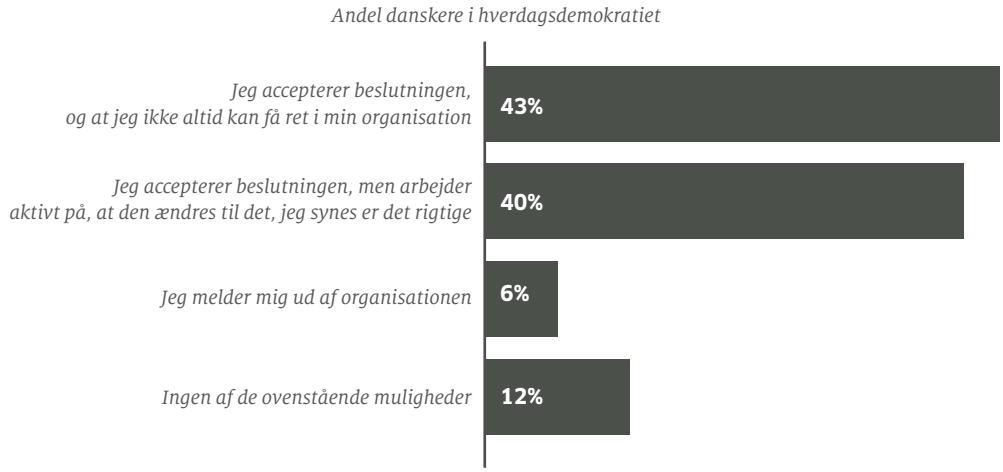

Figur 2.10 – Næsten halvdelen mener, at uenigheder bliver løst gennem åben diskussion.

NOTE: N = 3.778. De danskere, der siger, at de er med i mindst ét hverdagsdemokrati. Maksimal statistisk usikkerhed: ±1,6 procentpoint.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Hvordan håndterer man beslutninger, som man er uenig i?

"Forestil dig, at der bliver truffet en beslutning i din organisation, som du er meget uenig i. Hvad gør du?"
Vælg den mulighed, som bedst beskriver, hvad du kunne forestille dig at gøre.
Du skal tænke på den organisation, som betyder mest for dig.

Figur 2.11 – Hvordan håndterer man beslutninger, som man er uenig i?

NOTE: N = 3.778. De danskere, der siger, at de er med i mindst ét hverdagsdemokrati. Maksimal statistisk usikkerhed: ±1,6 procentpoint.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Myter:

Undervejs i projektet er vi stødt på en række hyppigt forekommende fortællinger eller etablerede "myter" om livet i hverdagsdemokratierne. Dem forsøger vi her at be- eller afkræfte med udgangspunkt i undersøgelsen datagrundlag.

Myte	Dom	Begrundelse
Der er ikke rift om ledelsesposterne		*Det er ofte en kamp at få folk til at stille op. Det ses i både vores survey til danskerne og i vores rundspørge til de hverdagsdemokratiske ledere, at der generelt er få, som stiller op, fx når der er valg til bestyrelsen. Oplevelsen bakkes op af interview, fokusgrupper og i partnergruppen.*
De, som er en del af hverdagsdemokratiet, er tilfredse med deres indflydelsesmuligheder		*Billedet er ikke entydigt. For selv om de fleste er tilfredse med deres indflydelsesmuligheder, så er et betragteligt mindretal også utilfredse eller ved slet ikke, hvad de synes. Det gælder både, når de forholder sig til deres muligheder i hverdagdemokratiet generelt og ift. det hverdagsdemokrati, som betyder mest for dem.*
Den formelle vej til indflydelse i hverdagsdemokratierne er for de få		*Relativt mange gør brug af de formelle indflydelseskanaler. Selv om der ofte er kamp om at få folk til at stille op til tillidsposter, er det faktisk mindst seks ud af ti hverdagsdemokrater, der har deltaget i et møde, hvor der træffes beslutninger, som fx generalforsamling.*
Indflydelse er vigtig for alle, som er med i et hverdagsdemokrati		*Det er kun lige over halvdelen af de, der er en del af et hverdagsdemokrati, som siger, at indflydelse er vigtig for dem. Den anden halvdel vurderer ikke, at indflydelse og medbestemmelse er afgørende for dem, og de er aktive i hverdagssdemokratiet af andre årsager.*

Case

Foto: TV2 Play (forlænget med AI)

Når sår skal heles i foreningen

I 2023 sad danskerne klistret til tv-skærmen, da den nordjyske kolonihaveforening Jørgen Berthelsens Minde var ved at gå op i limningen. Efter kameraerne forsvandt, har foreningen arbejdet på at få sammenholdet på benene igen. Men hvordan rejser man sig fra en hverdagsdemokratisk nedsmeltning? Spørger man foreningens formand, handler det bl.a. om at acceptere uenighederne og tale pænt til hinanden.

> Der sad et stort tavst flertal, som måske burde bakke op om bestyrelsen, men som ikke gjorde det.
>
> - Finn Lund Nyby

Hækhøjde, haveorden og omgangsform var nok ikke de ingredienser, man ville have gættet på kunne antænde en større generationskonflikt. Men ikke desto mindre var det tilfældet i TV 2's dokumentarserie *"Balladen om Kolonihaven"*, hvor man kunne følge med i livet hos kolonihaveforeningen Jørgen Berthelsens Minde. Over fire afsnit så man foreningsdemokratiet, når det var værst, og hvor kamp og konflikt endte med at opsluge hele haveforeningen. Tv-serien kulminerer på en ekstraordinær generalforsamling i september 2022, hvor formanden samt flere medlemmer af bestyrelsen vælger at trække sig fra deres poster, i protest mod de personangreb og anklager om kupforsøg, som de har oplevet fra nogle af medlemmerne af kolonihaven. Her, godt et år efter at kameraerne slukkedes, eksisterer der fortsat uenigheder imellem de to generationer af haveejere i Jørgen Berthelsens Minde. Men opgøret på generalforsamlingen i tv-dokumentarens afslutning blev også et vendepunkt i konflikten. Et vendepunkt, som har banet vej for en helingsproces og håndtering af uenighederne imellem *"de yngre"* og *"de ældre"* på en mere mindelig facon.

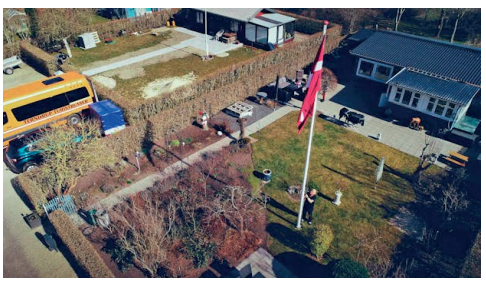
Det tavse flertal åbnede munden

Det skyldes, ifølge formand Finn Lund Nyby, flere ting: Først og fremmest blev bestyrelsens tilbagetræden i efteråret 2022 et wake-up call

“Selv om det ikke er rart at være i konflikt med hinanden, kan konflikter ikke undgås i et levende demokrati. Det afgørende er, hvordan konflikterne håndteres”. - Ingrid Helene Brandt Jensen

Foto: TV2

Kommentarsporet på Facebook er således blevet lukket ned, når bestyrelsen lægger ny information ud, sådan at uenighederne nu håndteres i det fysiske rum, "hen over hækken".

til det tavse flertal i foreningen. Særligt for dem, der oprindelig støttede den siddende bestyrelse, men som ikke reagerede på de personangreb, som konflikten kulminerede med. Som Finn Lund Nyby forklarer:

"*Der sad et stort tavst flertal, som måske burde bakke op om bestyrelsen, men som ikke gjorde det. … De kunne sige direkte til mig, at vi gjorde det godt osv., men hvis der var nogen, der skrev et eller andet i vores facebookgruppe, som blev voldsomt og var direkte rettet imod vores bestyrelse, så var der ingen, der skrev tilbage: 'Hey, sådan her skriver vi ikke i vores forening!'*"

Det tavse flertal blev med andre ord tvunget til tydeligt at erklære sin opbakning, hvilket resulterede i, at formanden genindtrådte i foråret 2023 sammen med en række nye bestyrelsesmedlemmer. Og det gav den ene side af konflikten det nødvendige flertal i bestyrelsesrummet til at kunne afslutte nogle af de største tvistpunkter generationerne imellem.

Ifølge ph.d.-studerende Ingrid Helene Brandt Jensen, der forsker i demokratisk teori, kan konflikter bidrage med noget progressivt.

"*Konflikterne kan netop være med til at tydeliggøre de forskellige holdninger. Selv om det ikke er rart at være i konflikt med hinanden, kan konflikter ikke undgås i et levende demokrati. Det afgørende er, hvordan konflikterne håndteres.*"

Debatten skal tages over hækken

Generalforsamlingen i foråret 2023 markerede således en foreløbig milepæl, i hvert fald når det kom til, hvem der skulle sidde på den formelle magt i foreningen. Men generationskonflikten i Jørgen Berthelsens Minde strakte sig også ud over bestyrelseslokalet og det formelle magtrum, så foreningen har også, siden kameraerne slukkede, taget et opgør med, *hvordan* den tager debatten om de forskellige tvistpunkter. For som Finn Lund Nyby påpeger: "*Det er de små dagligdagsting, der gør, at vi når frem til noget forsoning.*"

Ifølge Ingrid Helene Brandt Jensen placerer foreningen sig hermed midt imellem demokratiets to positioner. "*På den ene side accepterer de uenigheden som en grundpræmis for den demokratiske samtale, men samtidig insisterer de på, at man skal behandle hinanden med respekt, omtanke og omsorg. Dermed lykkes foreningen med at skabe nogle vilkår for en samtale, som tillader, at konflikter kan udspille sig på en frugtbar måde.*"

Kommentarsporet på Facebook er således blevet lukket ned, når bestyrelsen lægger ny information ud, sådan at uenighederne nu håndteres i det fysiske rum, "*hen over hækken*", snarere end i glohede debatspor online, hvor foreningens medlemmer ikke kan se hinanden i øjnene. På trods af uenighederne har det ført til en forbedret debatkultur i foreningen og en større – hvis ikke fuldstændig – accept af, at der skal være plads til forskellige behov i foreningen.

Et fællesskab med flere fællesskaber

Grundlæggende forsøger bestyrelsen i dag at balancere "*de ældres*" og "*de yngres*" interesser i forbindelse med aktiviteter i kolonihaven.

Det er der en pragmatisk tilgang til, hvor man erkender, at man i foreningen ikke kan være fælles om alt, men at der skal være tilbud til alle. Således kan "*de ældre*" i foreningen fx fortsat dyrke deres traditionelle "*døde duer*"-spil, og "*de yngre*" kan få lov at lave børnevenlige fællesarrangementer. Bestyrelsen forsøger at finde plads og budget til det hele.

Så selv om tv-historien om Jørgen Berthelsens Minde blev set af mange som et billede på det danske hverdagsdemokrati, når det er værst, er det også fortællingen om en forening, der har været igennem et stormvejr og er kommet ud på den anden side – med synlige skrammer, men dog intakt.

Det viser, at demokrati er samtale – til tider højlydt debat – og at det derfor er afgørende at skabe de bedst mulige forudsætninger for en god tone i hverdagsdemokratierne.

3:

Foto: Andreas Holm Hansen / BL

Motivation og rekruttering

Danskerne motiveres først og fremmest til at engagere sig i hverdagsdemokratierne, hvis organisationerne afspejler værdier, som de er enige i. Og så er det vigtigt for danskerne, at de har mulighed for at gøre en forskel under nogle organisatoriske rammer, som er fleksible for deltagelse, og hvor der er plads til et godt socialt samvær.

Hovedresultater

- Danskernes engagement er primært motiveret af, at de kan spejle sig i hverdagsdemokratiets værdier. Derudover skal det være fleksibelt at deltage i, og der skal være mulighed for at gøre en forskel i fællesskab med andre.
- Flere ældre end yngre danskere føler en pligt til at deltage i hverdagsdemokratierne. Over halvdelen af danskerne over 61 år er motiveret af pligt, mens det samme gør sig gældende for hver tredje dansker mellem 18 og 31 år.
- Danskernes fravalg af hverdagsdemokratierne har oftere noget at gøre med dem selv end med udfordringer i hverdagsdemokratierne.
- Hvis sagen er tydelig og deltagelsesformen fleksibel, kan man få flere i danskere til at engagere sig i hverdagsdemokratierne.
- At kunne gøre en forskel er det, der motiverer lederne mest, mens anerkendelse af deres engagement også har stor betydning.
- Når hverdagsdemokratierne rekrutterer til deres lokale ledelser, henvender de sig primært personligt eller ved at annoncere mulighederne på hjemmeside eller på sociale medier.

Danskerne lægger hver uge time efter time i hverdagsdemokratierne. Nogle står tidligt op om morgenen for at lave morgenmad på et herberg, andre går sent i seng om aftenen for at få boligforeningens regnskab til at hænge sammen, og så er der dem, der bruger deres weekender på at løse praktiske opgaver, arrangere sportsaktiviteter eller holde generalforsamlinger i deres lokale forening. Alt sammen noget, der foregår i hverdagsdemokraternes fritid, uden at de får en rød reje for det.

Den rå drivkraft bag deres engagement er motivation – og alle lokale medlemsansvarlige og frivilligkoordinatorer bør sikre sig, at deres organisation har fokus på at motivere, hvis der skal tiltrækkes nye medlemmer til organisationen, eller hvis de frivillige, man allerede har i sin forening, skal fastholdes.

Omdrejningspunktet for dette kapitel er derfor at forstå, hvad der motiverer danskernes deltagelse i hverdagsdemokratierne – dels det helt overordnede engagement i et hverdagsdemokrati, men også specifikt i forhold til engagementet i de formelle ledelseslag i hverdagsdemokratiernes lokale ledelser og bestyrelser.

Sådan finder du rundt i kapitlet

I tre dele dykker kapitlet ned i danskernes motivation for at engagere sig:

1. I den første del stiller vi skarpt på, hvad der motiverer danskernes engagement i hverdagsdemokratierne. Det indebærer, hvorfor danskerne deltager, men også hvad der har fået nogle danskere til at ophøre med deres engagement.

2. I den anden del dykker vi ned i, hvad der skal til, for at danskerne engagerer sig endnu mere i hverdagsdemokratierne, herunder hvad der motiverer den gruppe af danskere, som er en del af ledelserne i de lokale organisationer.

3. I den tredje del fokuserer vi på rekrutteringsprocessen og mere specifikt på, hvilke værktøjer hverdagsdemokratierne tager i brug, når der skal findes nye medlemmer til bestyrelsen.

DEL 1

Hvad motiverer danskernes engagement i hverdagsdemokratiet?

Danskernes engagement er motiveret af værdier

Mange danskere er med i mere end ét hverdagsdemokrati. Men i vores undersøgelse har vi bedt danskerne i hverdagsdemokratierne fortælle os, hvad årsagerne til deres engagement er i lige præcis dét hverdagsdemokrati, som de mener har størst betydning for dem.

Og her er det 77 procent, som svarer, at engagementet skyldes, at *"organisationen har værdier, jeg er enig med"* (se figur 3.1). Værdierne i en hverdagsdemokratisk kontekst varierer og kan spænde fra medmenneskelige værdier i humanitære organisationer, over politiske idealer i fx miljøorienterede foreninger, til et religiøst verdenssyn i en spirituel forening. Men samlet set er det altså et bidrag til de værdier eller den sag, som organisationen fremmer, der er den centrale drivkraft for rigtige mange danskere.

Det er også vigtigt for danskerne i hverdagsdemokratierne, at det er enkelt at være med. 69 procent angiver, at fleksibilitet og let tilgængelighed har stor betydning for deres engagement. De praktiske rammer om, hvordan man er med i et hverdagsdemokrati, er altså næsten lige så væsentlige som det at fremme en sag eller nogle værdier.

Derudover har det også stor betydning for de der er en del af et hverdagsdemokrati, at de oplever at gøre en forskel (64 pct.). Der er en stærk sammenhæng imellem det, og at organisationen har værdier, man er enige i. Og det fortæller, at danskerne i hverdagsdemokratierne i høj grad i høj grad prioriterer et handlende element i deres hverdagsdemokratiske engagement, hvor de forsøger at gøre en forskel for andre mennesker eller et lokalmiljø. Et medlem beskriver sin oplevelse med at gøre en forskel på følgende måde: *"Jeg og et par andre i organisationen arbejdede for, at vi kunne få uddannet ledere til at varetage en bestemt aktivitet og rejse midler til dette. Det lykkedes at overbevise bestyrelsen, og vi fungerer nu som selvstændigt team, der laver aktiviteter for resten af gruppen."* (Medlem af hverdagsdemokrati på fritidsområdet).

Endelig ser vi, at det sociale miljø i et hverdagsdemokrati har stor betydning for engagementet (64 pct.), og at muligheden for at dyrke en særlig interesse eller hobby også er med til at engagere en stor del (62 pct.). Samlet set viser resultaterne, at der altså ikke er én faktor alene, som motiverer engagementet, men at der er mange elementer, som gør, at danskerne i hverdagsdemokratierne er engagerede – og som man i et hverdagsdemokrati derfor bør sørge for er til stede i organisationen.

Der er også en række faktorer, som en mindre men stadig betragtelig andel siger har stor betydning for deres engagement. Det handler bl.a. om at opleve anerkendelse for sit engagement (55 pct.), at få en faglig eller personlig udvikling (54 pct.), eller at man engagerer sig, fordi man altid har gjort det (40 pct.). Vigtigheden af anerkendelse kan en af lederne i en lokal idrætsforening genkende: *"Jeg tror, at mange har det sådan: [Når] jeg lægger min frivillige tid hernede, så skal det også anerkendes (...), og jeg skal ikke bruge min tid på bøvl."*

Endelig er det kun 10 procent, som angiver, at det har betydning for deres engagement i hverdagsdemokratiet, at der ikke er andre, som har meldt sig til at tage en opgave på sig. Dette indikerer, at kun en meget lille del af danskerne i hverdagsdemokratierne engagerer sig, fordi de føler sig tvunget til at påtage sig opgaver.

Flere ældre end unge føler en pligt til at deltage i hverdagsdemokratierne

Vores undersøgelse viser, at der er forskel på, hvad der driver de forskellige generationer af hverdagsdemokrater. Når vi i vores interview har spurgt lederne i hverdagsdemokratierne, er det i hvert fald ikke pligtfølelsen, man bør appellere til hos de yngre generationer af danske-

re, når der skal rekrutteres til den lokale boligforening, eller der skal nye kræfter til spejderforeningen. Og undersøgelsen viser da også, at ældre borgere i højere grad end yngre føler en pligt til at engagere sig i foreninger eller organisationer. Blandt de 18–31-årige danskere, der er en del af et hverdagsdemokrati, er 31 procent enige i, at de føler, at man som borger i Danmark har en pligt til at engagere sig i organisationer eller foreninger (se figur 3.2). Det samme gælder for 37 procent af de 31–60-årige og for over halvdelen (51 pct.) af de over 60. Det tyder altså på, at de yngre deltager i hverdagsdemokratiet på måder, som i mindre grad er drevet af en pligtfølelse. De dybereliggende årsager til det kan være forskellige faktorer, men anden viden på området peger på, at vi i disse år også ser nye motivationsårsager til den frivillige deltagelse[12]. En yngre interviewperson fra vores undersøgelse, som er aktivist i en miljøbevægelse, påpeger også, at det for vedkommende i højere grad handler om loyalitet over for en sag, snarere end loyalitet over for en organisation. Om stormøder i denne organisation fortæller aktivisten fx således: *"Folk er ikke med i [bevægelsen] for at holde brandtaler på sådan nogle møder (...) folk vil hellere koncentrere sig om at lave aktivisme."*

Den sammenhæng, vi ser imellem alder og pligtfølelse, er uafhængig af indkomst, uddannelse, bystørrelse og region. Claus Drachmann, der er sekretariatschef i Danske Skoleelever – og dermed repræsenterer en yngre aldersgruppe end dem, der indgår i undersøgelsen – peger også på andre faktorer, som kan motivere netop børn og unge til at engagere sig i hverdagsdemokratiet: *"Man kan måske pege på, at dem, jeg repræsenterer, på mange måder vil afspejle et engagement, de oplever i deres dagligdag og altså ser hos eksempelvis deres forældre. Derudover er det også enormt vigtigt, at de oplever at have tiden til at deltage i et foreningsliv."*

Det er vigtigt at understrege, at resultatet ovenfor ikke er et udtryk for, at yngre borgere deltager mindre end ældre i hverdagsdemokratierne. For som det fremgår af kapitel 1, er der lige så mange yngre danskere med i hverdagsdemokratierne, som der er blandt andre aldersgrupper (på nær i gruppen over 66 år). Men motivationen for deltagelsen blandt de danskere er altså en anden og i langt mindre grad drevet af en pligtfølelse over for at engagere sig i organisationer og foreninger helt generelt.

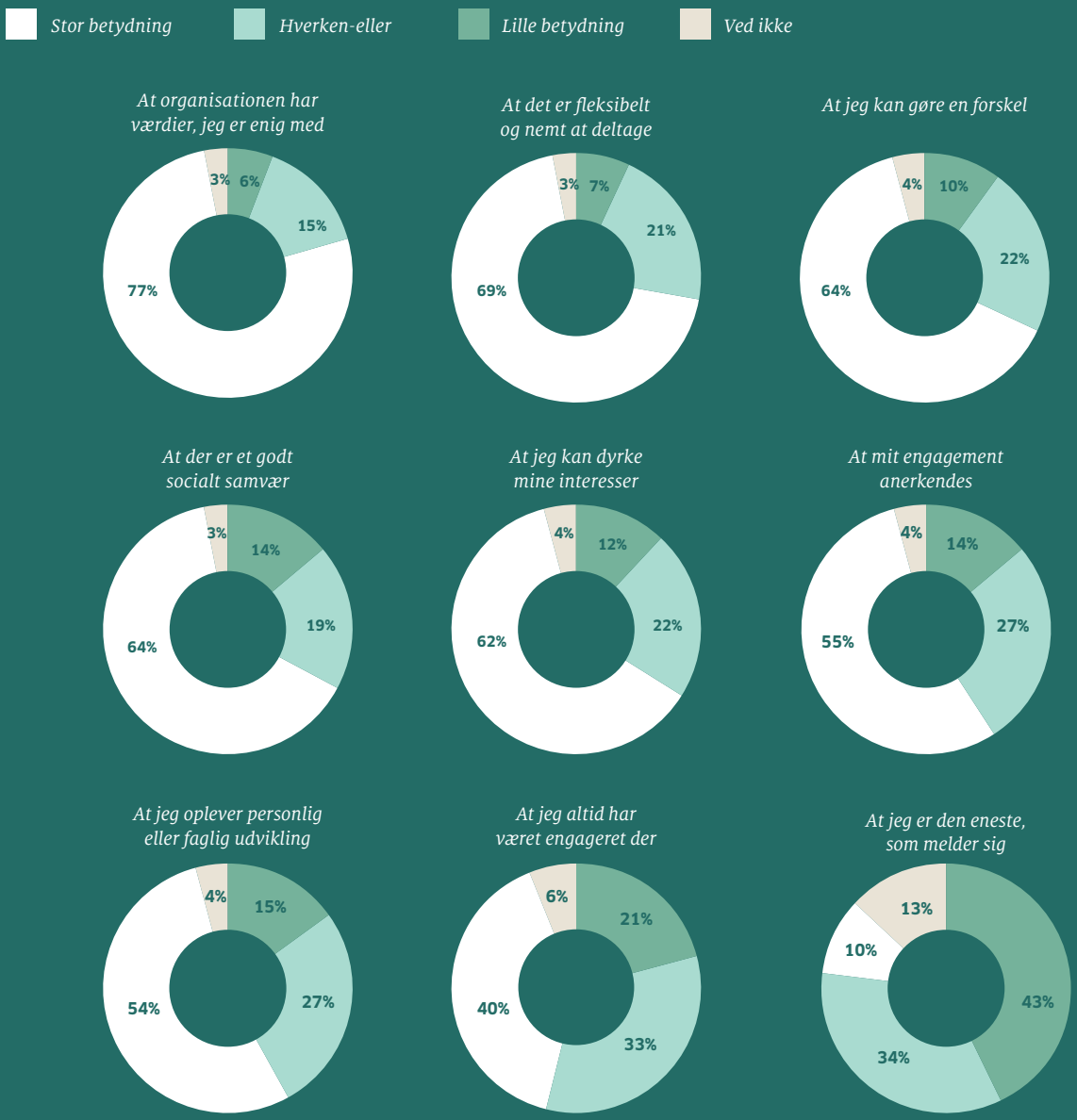
Det er ændrede omstændigheder i hverdagen, som typisk fører til ophør af engagement

En fjerdedel af danskerne er ikke en del af et hverdagsdemokrati. Ud af den andel er det dog cirka hver tredje, som tidligere i deres liv har engageret sig i et hverdagsdemokrati. Vi har i undersøgelsen spurgt denne gruppe, hvorfor de ikke længere er engagerede, og svarene fortæller os noget om, hvorfor nogen vælger hverdagsdemokratierne fra. Billedet viser tydeligt, at de hyppigste årsager først og fremmest har at gøre med danskerne selv. For 48 procent af de danskere, som tidligere har været en del af et hverdagsdemokrati, handler det nemlig om, at de prioriterer noget andet nu, end de gjorde tidligere (se figur 3.3). Det kan være, at en fase i livet er slut – fx det at have små børn – hvor man har engageret sig i den skolebestyrelse eller den sportsklub, som børnene har været en del af. Det ser vi også i vores fokusgruppeinterview, hvor den dominerende årsag til at lade engagementet i et hverdagsdemokrati ophøre er ændringer i livsfaser, fx at gå fra at være studerende til fuldtidsarbejdende, eller fra at være fultidsarbejdende til at være pensionist. På samme vis er det således 28 procent, som siger, at det er på grund af ændrede interesser, at man ophører med sit engagement, mens det for én af de tidligere aktive i fokusgruppen skyldes en oplevelse af, at *"nu har jeg taget min tørn"*.

For 31 procents vedkommende er det manglende tid, der afholder dem fra at engagere sig i hverdagsdemokratierne. Det ved vi er en central barriere for mange danskere, særligt småbørnsfamilierne. Men som Bjarne Ibsen påpeger, kan det også være en kategori, som dækker over andre underliggende årsager: *"Travlhed og manglende tid ser vi ofte, at danskerne peger på som en barriere for deres engagement. Det er tilfældet for rigtig mange, men det er samtidig også det socialt acceptable svar og kan i visse tilfælde være en undskyldning for, at man faktisk ikke har lyst eller interesse i et større engagement. Og handler det i højere grad om sidstnævnte, så hjælper det ikke, at organisationerne forsøger at minimere den tid, som det kræver at engagere sig i et hverdagsdemokrati."*

Forskellige faktorers betydning for engagement

"Hvilken betydning har følgende elementer for, at du er engageret i din organisation eller forening?"

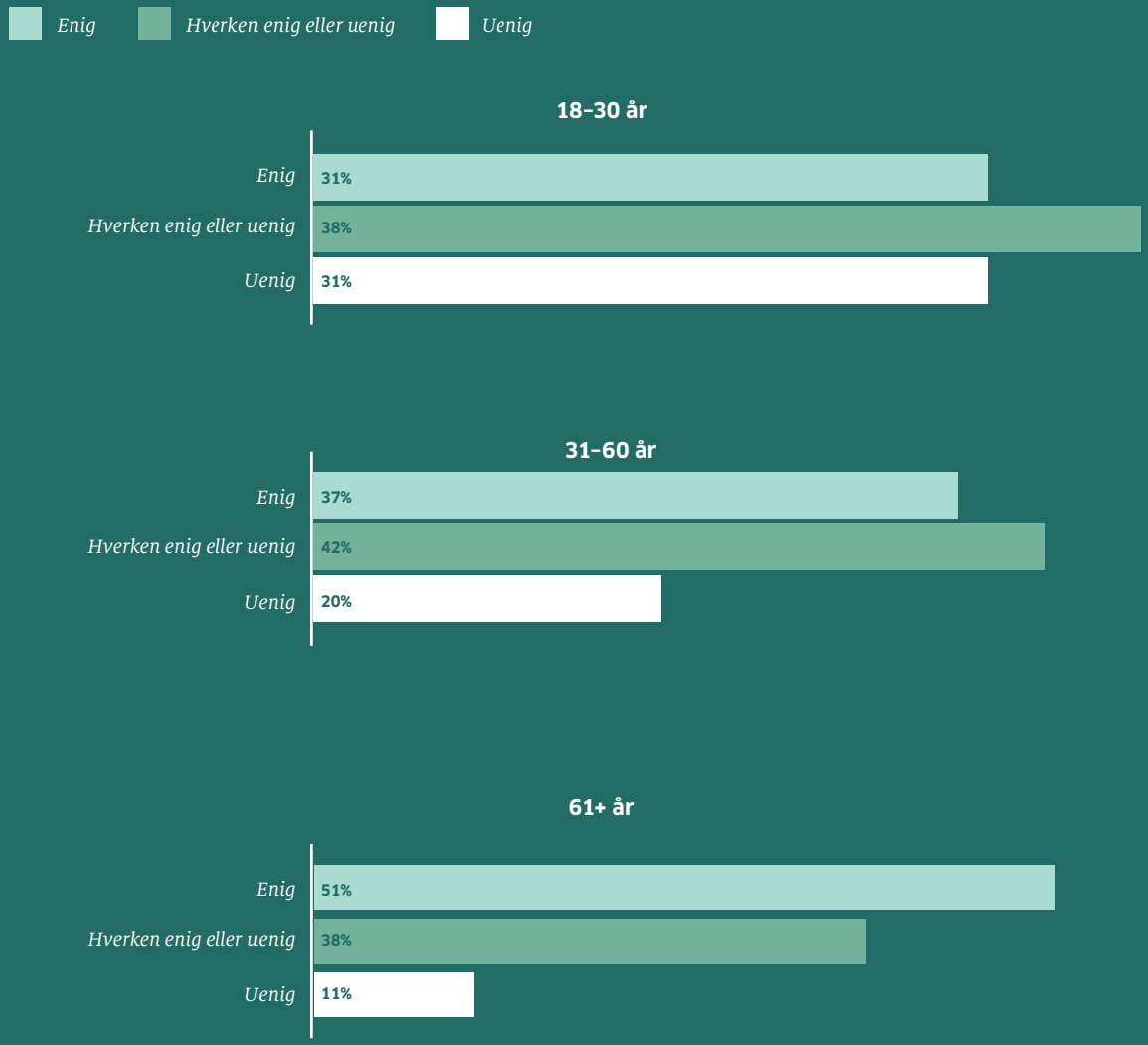

Figur 3.1 – Danskerne i hverdagsdemokratierne er motiveret af værdier, de kan spejle sig i, fleksibilitet og mulighed for at gøre en forskel i fællesskab.

NOTE: N=3778. Maksimal statistisk usikkerhed: ±1,6 procentpoint.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Pligtfølelse fordelt på alder

"Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn om organisationer og foreninger i Danmark generelt? Jeg føler, at man som borger har en pligt til at engagere sig i organisationer og foreninger."

Figur 3.2 – Flere ældre føler en pligt til at deltage i hverdagsdemokratierne.

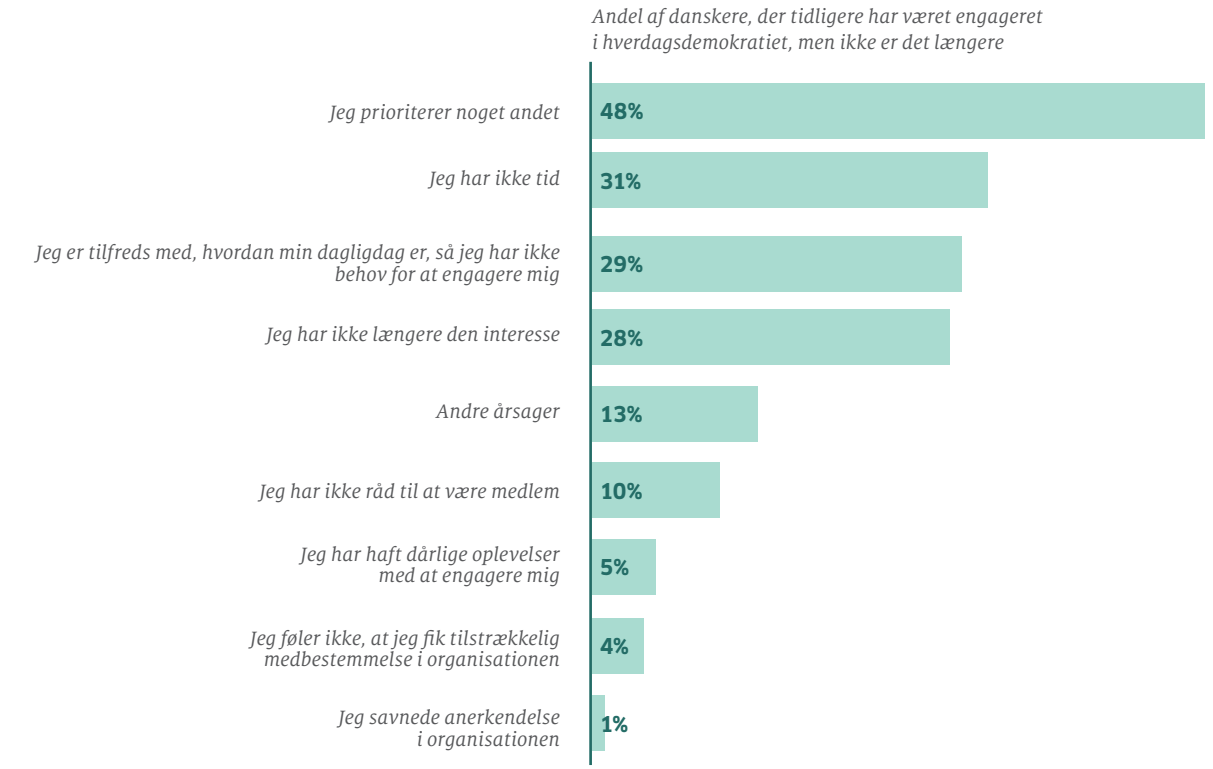
NOTE: N=3649. Maksimal statistisk usikkerhed: ±4,1 procentpoint.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Bemærkelsesværdigt er det også, at 29 procent af de danskere, som tidligere har været en del af et hverdagsdemokrati, markerer, at det er tilfredshed med dagligdagen, som gør, at man ikke længere engagerer sig i et hverdagsdemokrati. At melde sig ud af et hverdagsdemokrati er derfor ikke nødvendigvis lig med utilfredshed med tingenes tilstand, men kan for nogle være det stik modsatte, og i virkeligheden et tegn på, at de oplever så stor tilfredshed med deres hverdag, at det ikke længere er nødvendigt at engagere sig. Det kan virke paradoksalt, men med den logik er mindre engagement altså et udtryk for en velfungerende hverdag for denne gruppe af danskere.

Nogle danskere, som tidligere har været været en del af hverdagsdemokratiet, udtrykker, at der også er forskellige forhold i eller omkring hverdagsdemokratierne, der har påvirket deres engagement negativt. 10 procent angiver, at de ikke har råd til at være medlem, og at det er årsagen til, at de ikke længere er en del af et hverdagsdemokrati. Samtidig svarer 5 procent, at de har haft dårlige oplevelser, da de var engagerede. Endelig har det for en lille gruppe på 4 procent været oplevelsen af at have utilstrækkelig medbestemmelse i hverdagsdemokratierne, der gjorde, at de ophørte med deres engagement. Samlet set er der altså ikke meget, der tyder på, at hverdagsdemokratierne i bred forstand skubber folk fra sig, da årsagerne til, at danskerne stopper med at deltage, mestendels har at gøre med ændrede omstændigheder i deres eget liv, snarere end utilfredsstillende forhold i hverdagsdemokratierne.

Omstændigheder i eget liv er hovedårsag til hverdagsdemokratisk exit

"Hvorfor er du ikke en del af en organisation eller forening i dag?"

Figur 3.3 – De hyppigste årsager til et fravalg af hverdagsdemokratiet har først og fremmest at gøre med danskerne selv

NOTE: N=414. Maksimal statistisk usikkerhed: ±4,8 procentpoint.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

DEL 2

Hvad skal der til, for at danskerne engagerer sig mere?

Sagen skal være tydelig, hvis flere skal med

Når vi spørger gruppen af de danskere, der ikke er en del af hverdagsdemokratiet, hvad der kunne få dem til at blive en del af et hverdagsdemokrati, nævner de tre centrale faktorer, der skal være til stede, for at de vil være med: Det handler om sagens indhold, mere tid og fleksible rammer for deltagelse.

Næsten to ud af fem (38 pct.) af de danskere, som ikke er en del af et hverdagsdemokrati, markerer, at hverdagsdemokratiet skal omhandle en sag, som er vigtig for dem. Der skal altså være en særlig interesse eller mærkesag. Mere tid (31 pct.) og det at kunne deltage på en både nem og fleksibel facon (24 pct.) er også helt centrale elementer for mange, hvis de skal kaste sig ind i hverdagsdemokratierne. Og så er det afgørende, at der er et godt socialt samvær, hvilket 17 procent fremhæver som en vigtig faktor, hvis de skal være med (se figur 3.4).

Du har måske lagt mærke til, at de ovennævnte resultater minder om noget, du allerede har læst tidligere i kapitlet. Det er nemlig i stor udstrækning de samme ting, som motiverer de danskere, som allerede er med i hverdagsdemokratierne, der også motiverer de danskere, der ikke er med i dag. Deltagelsen er altså forudsat af, at hverdagsdemokratierne arbejder for en *tydelig sag* og har *fleksible deltagelsesmuligheder*, sådan at tid ikke bliver en væsentlig begrænsning for engagementet. Og så skal der være et *stærkt socialt fællesskab*. Disse positive faktorer er altså helt centrale at fokusere på, hvis man sidder som medlemsansvarlig eller frivilligkoordinator i et af de mange forskellige hverdagsdemokratier og vil tiltrække nye medlemmer til sin organisation.

Vores interview med de lokale ledere i hverdagsdemokratierne viser, at de allerede er stærkt bevidste om, hvad der motiverer danskerne til at deltage, og der arbejdes også flere steder med at blødgøre de organisatoriske rammer, så man kan indfri nogle af de motivationsfaktorer, som danskerne peger på. I nogle hverdagsdemokratier erfarer de nemlig, at den klassiske foreningsmodel med en valgt bestyrelse, som træffer de fleste og væsentligste beslutninger for organisationen, ikke er den mest attraktive model for alle medlemmer. For det kan betyde mange og lange møder, hvis man vil have indflydelse – og det betyder også ofte, at der kræves mange års anciennitet i organisationen, førend man finder vej til bordet, hvor de vigtige beslutninger træffes. Spørger man lederne, hvordan de forsøger at sikre medbestemmelse i dagligdagen, er der flere steder et fokus på at give plads til, at medlemmerne kan komme med ideer, initiativer og ikke mindst være en del af beslutningsprocessen. Dog kræver den slags også, at der er en motivation hos folk til at facilitere og gennemføre fx nye tiltag. Det udtrykker en forperson for en lokal spejderforening sådan: "*De skal selv have lyst, de skal selv drive møder (...) det er simpelthen by your own skills.*"

Oplevelsen af fasttømrede organisatoriske rammer er noget interviewpersonerne i undersøgelsens fokusgrupper også kan genkende. For det kan være med til at fastholde et til tider udfordrende samarbejde mellem dem, der udfører det daglige arbejde, og dem, der sidder i ledelsen. En af interviewpersonerne udtrykker den problematik således: "*Der er nogen, der har været der – måske i for lang tid – de bliver for blinde, og de ser ikke, hvordan vi måske burde være i nutiden.*"En anden bakker op med oplevelsen af, at det kan være udtryk som "*sådan har det altid været*" og "*sådan gør vi*", der har meget magt, og måske lidt for ofte på et tyndt grundlag. Oplevelser som disse kan derfor være med til at afholde medlemmer fra at engagere sig i hverdagsdemokratiets formelle poster.

Flere steder ser vi, at man har forsøgt at fjerne en stor del af opgaverne og beslutningerne fra bestyrelsen for at give medlemmerne mulighed for at engagere sig der, hvor det giver mening for den enkelte. For en af lederne i en lokal idræts-

forening, der har afprøvet et anderledes format, har udfaldet været enormt positivt og har ifølge formanden været "*en måde at engagere nogle frivillige på, som matcher deres behov*". I rapporten kan du også læse caseartikler om henholdsvis FDF og Den Grønne Ungdomsbevægelse, som på forskellig vis har forsøgt at skabe en anderledes organisationsstruktur, der appellerer til deres unge grupper af frivillige (se side 76).

Ser vi på nogle af de faktorer, som kun et fåtal af de danskere, der ikke er en del af hverdagsdemokratiet, mener vil kunne få dem til at blive medlem, så er det kun 9 procent, der siger, at de skal have betaling for at deltage. Så det er altså ikke et økonomisk incitament, der kan få mange i denne gruppe til at engagere sig. Ligeledes er det kun 9 procent, som peger på, at de skal kende nogen i organisationen i forvejen, og kun 7 procent, som mener, at de skal opfordres af andre til at engagere sig. Med andre ord er det heller ikke et manglende kendskab til, hvordan man engagerer sig, der forhindrer flertallet i at deltage. Og endelig er de danskere, som ikke i dag er en del af et hverdagsdemokrati, heller ikke bange for mængden af opgaver forbundet med at kaste sig ind i en organisation eller forening. Det er kun 5 procent, som angiver, at der skal være færre opgaver forbundet med et engagement, førend de kan forestille sig at være med.

Mere tid til rådighed ville få flere danskere til at engagere sig i bestyrelserne

I kapitel 1 fastslog vi, at tre ud af fire danskere føler sig som en del af hverdagsdemokratiet, men at det er 15 procent af danskerne, der indtager mere formelle poster - fx ved at være en del af ledelsen og deltage i bestyrelsesarbejdet.

Vi har undersøgt, hvad der skal til, for at flere har lyst til at engagere sig i ledelsesarbejdet, og resultaterne viser, at 31 procent af danskerne i hverdagsdemokratiet siger, at de skulle have mere tid for at kunne engagere sig i ledelsen (se figur 3.5). Det er altså den enkeltes tidsmangel, der udgør den primære barriere for engagement i ledelsen. Det resultat er sammenligneligt med det, som ses blandt de danskere, der melder sig ud af hverdagsdemokratierne, som beskrevet i afsnittet ovenfor om årsagerne til, at danskernes engagement ophører.

Men selv om mere tid er den vigtigste faktor for, at danskerne dedikerer deres energi til en ledelse i et hverdagsdemokrati, er det også vigtigt at fremhæve væsentligheden af sagen eller formålet i hverdagsdemokratiet. Næsten hver tredje dansker (30 pct.) giver nemlig udtryk for, at der skal være en sag af betydning, før de vil engagere sig i ledelsen. Derfor ligger der også en vigtig opgave i at tydeliggøre, hvilke formål man i ledelserne af hverdagsdemokratierne kan rykke på. Vigtigheden af en meningsfuld sag og relevante opgaver er netop noget, som Mikkel Havelund, der er organisationschef i Danmarks Naturfredningsforening, også oplever i sin organisation: "*Det, der i særlig høj grad tiltrækker nye medlemmer, og særligt de yngre generationer, er jo det her med nogle håndgribelige opgaver. De efterspørger ikke bestyrelsesarbejde, men derimod muligheden for fx at komme ud at pleje naturen, hjælpe med affaldsindsamling, plante ålegræs eller andre typer opgaver, hvor man gør noget godt og konkret. Hos nogle vokser det engagement så senere ind i en deltagelse i den mere administrative del af organisationen – men det er absolut ikke der, motivationen starter hos den enkelte.*"

Det er afgørende, at hverdagsdemokratierne organiseres på en måde, der gør det nemt og fleksibelt at deltage. 26 procent af danskerne i hverdagsdemokratierne svarer nemlig, at noget af det, der vil kunne få dem til at gå ind i ledelsesarbejdet, er, at det er nemt og fleksibelt at deltage. Det understreger vigtigheden af at skabe strukturer, der gør det muligt for alle at deltage og bidrage på en måde, som passer til deres individuelle behov og tidsmæssige råderum. Samtidig spiller det sociale samvær en markant rolle, idet 21 procent svarer, at der skal være et godt socialt samvær, for at de vil tage del i ledelsen i hverdagsdemokratiet.

Igen er der altså mange ligheder imellem det, der skal til for at engagere danskerne mere generelt i hverdagsdemokratierne, og hvad der skal til for at motivere et engagement hos hverdagsdemokraterne til at deltage i ledelsesarbejdet.

Lederne i hverdagsdemokratierne motiveres af at kunne gøre en forskel og af, at deres engagement anerkendes

For at forstå, hvad der motiverer den gruppe af danskere, som i dag står i spidsen for de lokale ledelser i hverdagsdemokratierne, fokuseres der i det følgende på, hvilke faktorer, der driver ledere til at engagere sig. Og her ser vi nogle interessante forskelle fra det, som motiverer hverdagsdemokraterne i almindelighed.

For øverst på listen over de faktorer, som motiverer lederne til at deltagere i hverdagsdemokratiet, er, at det kan gøre en forskel. Dette peger 87 procent på har stor betydning for deres engagement (se figur 3.6). Selv om der er tale om to forskellige datasæt, kan vi fra figur 3.1 se, at det samme gør sig gældende for 64 procent af danskerne i hverdagsdemokratierne, og at lederne dermed prioriterer det at kunne gøre en forskel højere. Det er ikke underligt, at lederne vægter dette højt, da de har valgt at tage en rolle i hverdagsdemokratierne, hvor de går forrest og netop har gode muligheder for at gøre en forskel. På samme vis ser vi også, at 77 procent af lederne siger, at det har stor betydning for dem, at de kan få indflydelse i deres loka-

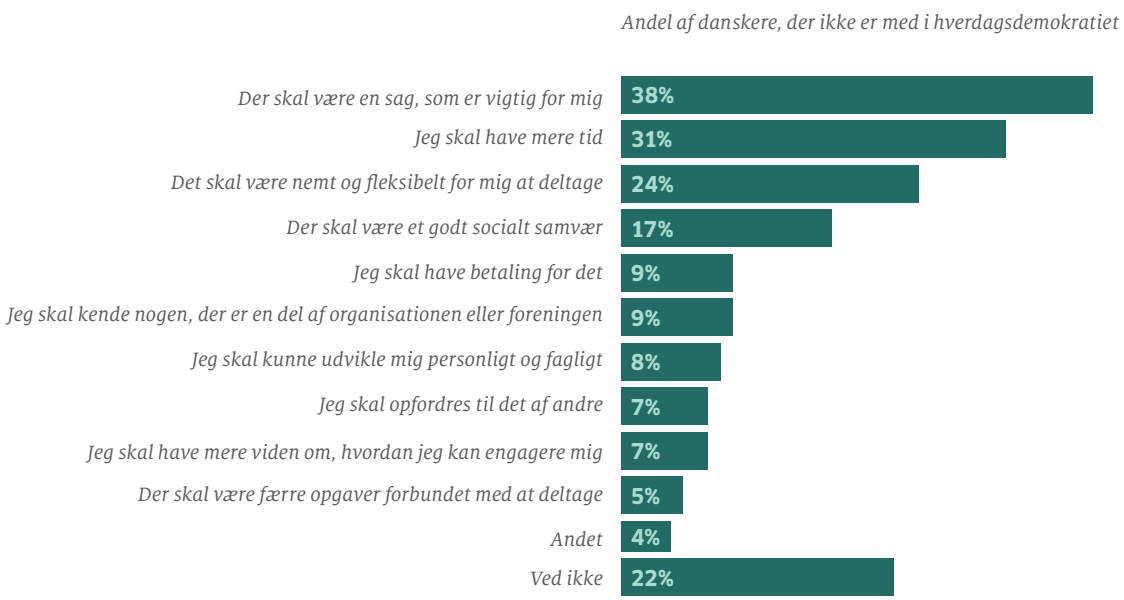
le hverdagsdemokrati. Som leder i et hverdagsdemokrati dedikerer man antagelig mange timer af sit liv til arbejdet med at stå i spidsen for organisationen. Måske derfor ser vi også, at 73 procent indikerer, at en anerkendelse af dette engagement er vigtigt for deres motivation, hvilket også er et tal, der står ud, når det holdes op imod danskerne i hverdagsdemokratiet helt generelt, hvor "*blot*" 55 procent indikerer, at anerkendelse er vigtigt for deres engagement (se figur 3.1).

Endelig ser vi, at 64 procent af de hverdagsdemokratiske ledere udtrykker, at det for dem har stor betydning for deres engagement, at de oplever personlig og faglig udvikling (se figur 3.6). I et fastholdelsesperspektiv er det altså væsentligt, at hverdagsdemokratierne skaber rammer for personlig og faglig udvikling af deres lokale ledere. En leder i en lokal landboforening, som er blevet interviewet til vores undersøgelse, fortæller fx om en ny strategi, hvor de i bestyrelsen forsøger at etablere nogle introforløb for potentielt nye kandidater til bestyrelsen: "*Der skal man lige gøre sit benarbejde og sørge for at få startet i god tid (...) Ham, vi er heldige at få som suppleant i år, er på et par og 30 år, ham har vi så lavet en plan for nu. Så får han lov at deltage i tre [bestyrelsesmøder].*" På den måde håber de i foreningen at kunne vække den enkeltes interesse for arbejdet ved også at imødekomme de behov og udviklingsmuligheder, man kan sidde med som nyt medlem. Det har ifølge formanden været nødvendigt, fordi de før har oplevet, at det kan være svært at få folk til at engagere sig i bestyrelsesarbejde: "*Det er lidt, som om at førhen, der var måske flere som bare sprang ud i det (...) der er folk lidt mere forsigtige (...) i dag.*" Forskning i opkvalificerings- og læringsaktiviteters betydning for lysten til at fortsætte som frivillig, viser da også, at der er en positiv sammenhæng mellem lysten til at forblive frivillig og deltagelse i læringsaktiviteter[13].

I modsætning til hvad vi så hos danskerne i hverdagsdemokratiet, så vurderer lederne ikke fleksible deltagelses-former særlig højt. Det er kun halvdelen af lederne, som synes, at det har stor betydning for deres engagement (se figur 3.6), holdt op imod et overvældende flertal af danskerne, som er en del af et hverdagsdemokrati (se figur 3.1).

Faktorer, der kan få danskere til at engagere sig i hverdagsdemokratiet

"Hvad skal der til, for at du bliver en del af en organisation eller forening?"

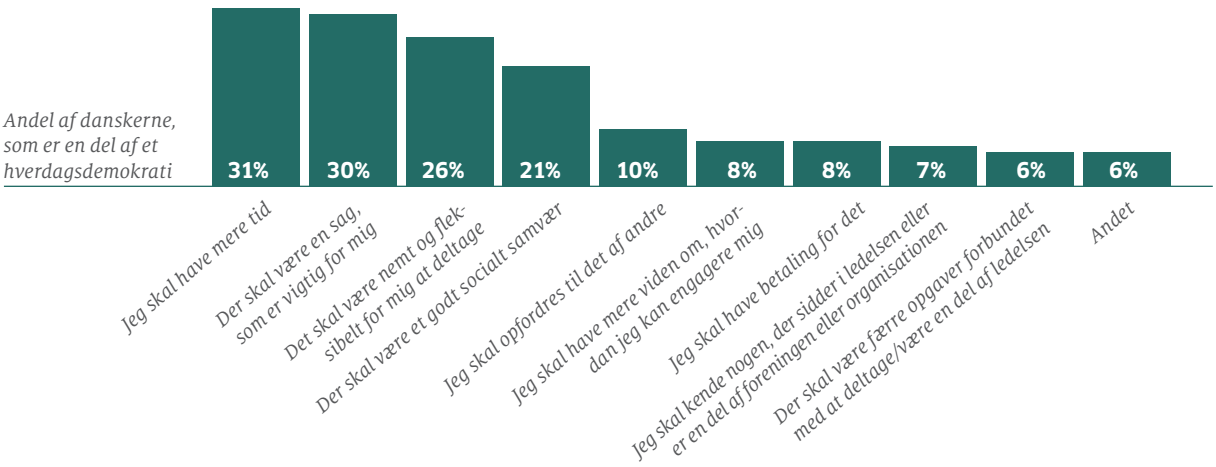

Figur 3.4 – Sagen skal være tydelig, og tiden skal være fleksibel, for at flere danskere engagerer sig.

NOTE: N=1238. Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,7 procentpoint.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Mere tid og en vigtig sag, kan få hverdagsdemokraterne til at deltage i ledelsen

"Danskere, som er en del af et hverdagsdemokrati: "Hvad skulle der til, for at du engagerede dig mere i ledelsen af din organisation eller forening?""

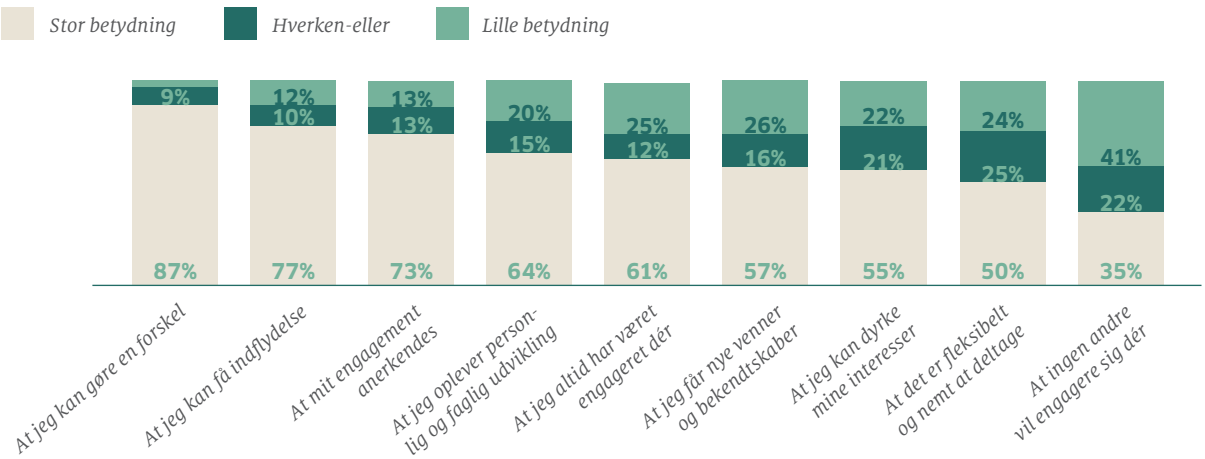

Figur 3.5 – Det, der ville få danskerne til at engagere sig mere i ledelsen i hverdagsdemokratierne, har primært noget at gøre med individuel prioritering.

NOTE: N=3778. Maksimal statistisk usikkerhed: ±1,5 procentpoint.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Faktorer, der har betydning for ledernes engagement i hverdagsdemokratiet

"Hvilken betydning har følgende elementer for, at du er engageret i din organisation, forening eller demokratiske virksomhed ?"

Figur 3.6 – At kunne gøre en forskel er det, der motiverer lederne mest, mens anerkendelse af deres engagement samt personlig og faglig udvikling også er vigtigt.

NOTE: N = 5.007. Rundspørge blandt ledere i hverdagsdemokratier. "Ved ikke"-kategorien, svarende til 1-3 pct., er fjernet.
DATAKILDE 2: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

DEL 3

Hvordan rekrutterer hverdagsdemokratierne medlemmer til bestyrelsen?

Når hverdagsdemokratierne rekrutterer til ledelsen, henvender de sig personlig

En velkendt måde at tiltrække nye ledere til bestyrelserne i hverdagsdemokratierne på er den personlige henvendelse – også kendt som "*at få prikket*". Denne rekrutteringsstrategi er, ifølge det spørgeskema, vi har udsendt til de hverdagsdemokratiske ledere, den mest udbredte metode til at hverve medlemmer til bestyrelserne. 25 procent giver således udtryk for, at de altid bruger den personlige tilgang, mens 32 procent ofte gør det. Kun 11 procent rekrutterer ikke ved en personlig henvendelse, og det vidner om, at personlig kontakt og relationelle bånd spiller en væsentlig rolle i at tiltrække nye ledere til hverdagsdemokratierne (se figur 3.7).

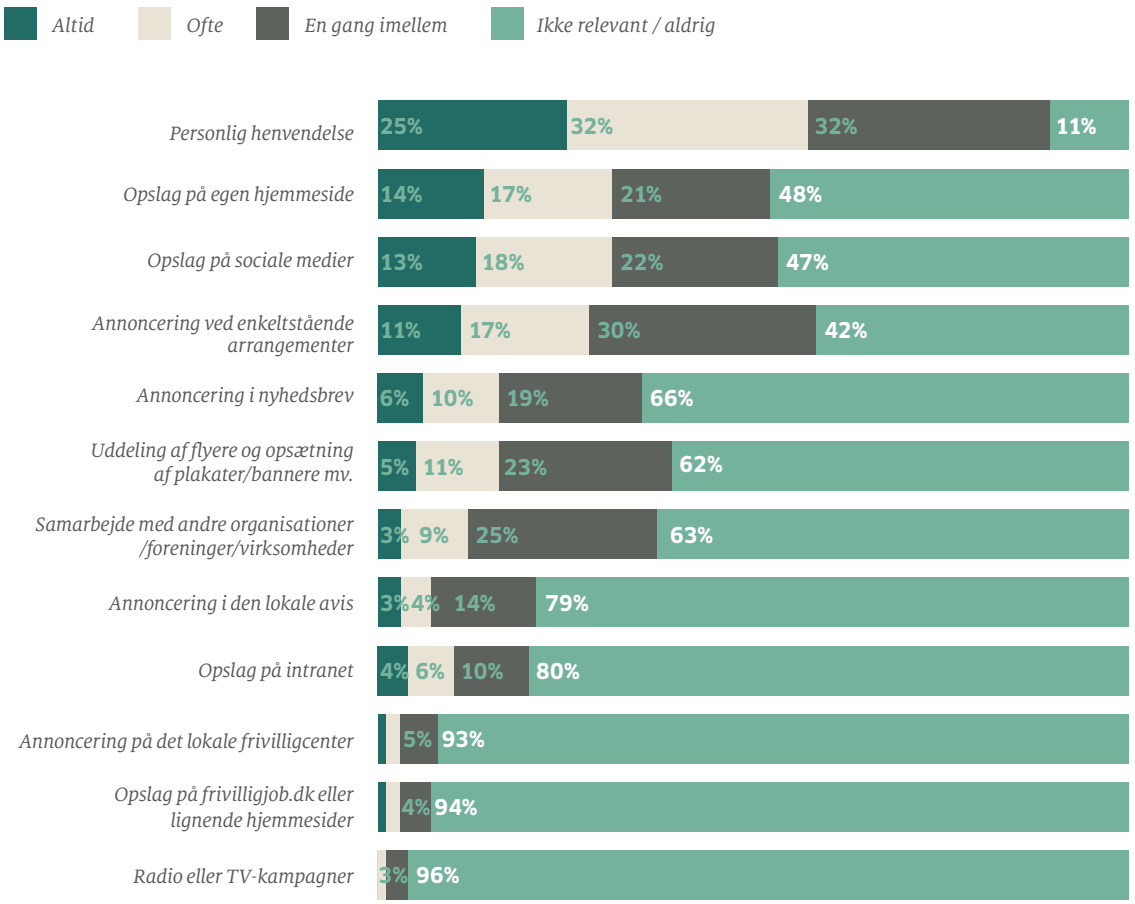
De digitale kanaler er også en veletableret måde at rekruttere på, ved fx at annoncere på en hjemmeside (14 procent gør altid dette) eller i ens lokale facebookgruppe (13 procent gør altid dette). Det er dog også værd at bemærke, at det for næsten halvdelens vedkommende slet ikke er relevant, eller at de aldrig anvender de digitale kanaler på sociale medier eller egen hjemmeside. Der kan være mange årsager til, at man afholder sig fra de digitale kanaler. Det kan skyldes utilstrækkelige kompetencer eller ressourcer til fx at holde en social medieplatform i live – men det kan også være, at der ikke er behov for disse kanaler til at rekruttere nye ledere, fordi "*prikket*" eller andre rekrutteringsmetoder simpelthen er mere effektive. For eksempel angiver 11 procent også, at de altid annoncerer ved enkeltstående arrangementer, når der er mulighed for at blive en del af ledelsen.

Endelig er der også rekrutteringsmåder, som meget sjældent tages i brug af hverdagsdemokratierne. De færreste laver opslag på intranet, annoncerer i den lokale avis eller laver opslag på frivilligjob.dk eller lignende hjemmesider.

Prikket er den mest udbredte metode til at hverve medlemmer til bestyrelserne i hverdagsdemokratierne.

Rekrutteringsmetoder, der bruges i hverdagsdemokratierne til at finde nye medlemmer til ledelsesposter

"Hvor ofte anvender I nogen af følgende metoder til at finde nye medlemmer til jeres lokale ledelse, fx medlemmer til jeres bestyrelse?"

Figur 3.7 – Når hverdagsdemokratierne rekrutterer til ledelsen, henvender de sig primært personligt eller gennem opslag på sociale medier.

NOTE: N = 5.007. Rundspørge blandt ledere i hverdagsdemokratier.
DATAKILDE 2: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Myter:

Undervejs i projektet er vi stødt på en række hyppigt forekommende fortællinger eller etablerede "myter" om livet i hverdagsdemokratierne. Dem forsøger vi her at be- eller afkræfte med udgangspunkt i undersøgelsen datagrundlag.

Myte	Dom	Begrundelse
Danskerne oplever, at de ikke har tid til at være en del af hverdagsdemokratierne		*Når vi spørger danskerne, hvad der kunne få dem til at engagere sig (mere) i et hverdagsdemokrati, er 'mere tid' en af de væsentligste faktorer. Ligeledes er manglende tid en af de hyppigste årsager til, at man ophører med sit engagement i hverdagsdemokratierne.*
Pligtfølelsen er vigtigst for de ældre		*I undersøgelsen ser vi en tydelig sammenhæng mellem alder og pligtfølelse. Det betyder, at jo ældre man er, desto større sandsynlighed er der for, at ens engagement er drevet af pligt. Sammenhængen er robust og signifikant, når der kontrolleres for andre baggrundsvariable, herunder køn, indkomst, uddannelse eller region.*
De fleste rekrutteres til ledelsesposter i hverdagsdemokratiet via folk, de kender.		*Undersøgelsen viser, at den måde flest i hverdagsdemokratierne rekrutterer folk til ledelsesposter på, er gennem personlige henvendelser.*
Folk stopper typisk, fordi hverdagsdemokratiet ikke virker		*Når vi spørger dem, der tidligere har været en del af et hverdagsdemokrati, om, hvorfor de stoppede, så angiver de fleste, at de stoppede pga. personlige årsager, fx en ændring i hverdagen, nye interesser eller ændrede behov. Kun få angiver udfordringer relateret til den måde, hverdagsdemokratiet fungerer på, som årsagen til, at de stoppede.*

Case

Foto: FDF Kø Nørrebro

Når foreningsrammerne blødgøres for at ilte medlemsdemokratiet

Kan man skabe medlemsindflydelse med LEGO-klodser? Og kan man drive en organisation uden en valgt leder? Det er nogle af de tiltag, som henholdsvis FDF K9 på Nørrebro og Den Grønne Ungdomsbevægelse har gennemført for at skabe hverdagsdemokratier, hvor det er både nemt og sjovt at få medbestemmelse.

> Jeg anerkender, at generalforsamlingerne nok ikke er det, som de fleste af vores børn og unge synes er det umiddelbart sjoveste i verden. Så vi forsøger at gøre, hvad vi kan, for at komme godt igennem og lege med formen under nogle af punkterne. Det handler om at gøre det både sjovt og meningsfuldt at være med, for møderne er også vigtige rum for indsigt og større medbestemmelse i foreningen."
>
> - Lasse Nybo

FDF K9 er en lokalforening, som har til huse på Nørrebro i København. Her laver børn og unge i alderen 7-14 år friluftslivsaktiviteter, som er faciliteret af de "*unge voksne*" i foreningen på 20-30 år. På mange måder er FDF K9 en klassisk dansk børne- og ungeorganisation, med hvad der hører sig til af en formelt valgt bestyrelse, en kernegruppe af "*super-frivillige*", som organiserer alle aktiviteterne i foreningen, og så en masse medlemmer, som deltager i foreningens forskellige tilbud. En hverdagsdemokratisk organisation, som de er flest. Men igennem de sidste 10 år har foreningen arbejdet indgående med sin organisatoriske struktur og med at reducere og blødgøre nogle af de formelle rammer, som også kendetegner det at være en dansk forening.

FDF K9 har eksempelvis indført et dogme om, at deres generalforsamling maksimalt må vare

Foto: Den Grønne Ungdomsbevægelse

én time. På den time bliver der fremlagt regnskab, gennemført valg til bestyrelsen, taget principdrøftelser og overholdt de andre formalia, som det at være en forening i Danmark kræver. Dagsordenspunkter på årsmødet gøres også mere underholdende ved fx at lade kassereren præsentere regnskabet i LEGO-klodser eller ved at lade formandens årsberetning være et orienteringsløb. Alt sammen for at gøre det nemmest muligt – og sjovest muligt – at få indsigt og indflydelse.

For grundlæggende oplever FDF K9, at deres medlemmers interesse er fokuseret omkring det at udvikle og lave nye udendørsaktiviteter, snarere end at deltage i lange bestyrelsesmøder. Derfor skal aktiviteter som generalforsamlingen og lignende foreningsformalia ifølge formand for foreningen Lasse Nybo begrænses til et minimum: "*Jeg anerkender, at generalforsamlingerne nok ikke er det, som de fleste af vores børn og unge synes er det umiddelbart sjoveste i verden. Så vi forsøger at gøre, hvad vi kan, for at komme godt igennem og lege med formen under nogle af punkterne. Det handler om at gøre det både sjovt og meningsfuldt at være med, for møderne er også vigtige rum for indsigt og større medbestemmelse i foreningen.*"

Muligheden for medbestemmelse skal være synlig i hverdagen

Medlemsindflydelsen er der dog ikke skruet ned for i FDF K9, blot fordi mængden og længden af møderne begrænses. Den foregår i stedet i den daglige dialog med "*de superfrivillige*" i foreningen, hvor medlemmerne kan diskutere og få medbestemmelse over, hvilke nye aktiviteter de skal kaste sig over i det kommende år. Den formelt valgte bestyrelse, som er valgt på generalforsamlingen, har ansvar for, at der er en hytte at opholde sig i og et budget at arbejde med, men de fleste andre beslutninger omkring foreningens aktiviteter tages af "*de superfrivillige*" i tæt kontakt med medlemmerne.

At alle føler sig hørt i denne proces, kræver en tæt og løbende dialog imellem medlemmer og superfrivillige, og

Der skal gives handlemuligheder og medindflydelse fra dag ét i engagementet, således at man med en aktivists ord "ikke skal brygge kaffe eller male bannere i de første to år, før man får lov at være den, der kan gå frem og mene noget.

FDF K9 bruger derfor meget tid og energi på at skabe netop sådan en kultur. Med formand Lasse Nybos ord får man "*indflydelse på aktiviteterne igennem sine handlinger, snarere end på bestyrelsesmøderne*". Og det er netop pointen: Medbestemmelsen skal være synlig i det daglige og ikke alene i bestyrelseslokalet eller på generalforsamlingen.

Et hverdagsdemokrati uden leder

I Den Grønne Ungdomsbevægelse (DGUB), som er en gruppe for unge klimaaktivister, har man også kigget grundigt på de organisatoriske rammer for medbestemmelse. Faktisk er DGUB stiftet med udgangspunkt i at skabe en helt anden måde at organisere sig på end det, man traditionelt gør i mange andre organisationer eller foreninger i Danmark – derfor også betegnelsen 'bevægelse' frem for 'forening'.

Et tydeligt eksempel på dette er, at der ikke findes en valgt leder eller bestyrelse af DGUB, men at alle medlemmer i princippet kan udtale sig og handle på vegne af bevægelsen, hvis man ellers kan stå inde for den fælles politiske vision. Det kunne man fristes til at tro fører til mange utilsigtede politiske udtalelser eller aktiviteter, men ifølge DGUB fungerer det sociale sammenhold som et velfungerende disciplineringsværktøj. Det sker meget sjældent, at der efterfølgende må tages afstand fra aktioner eller udtalelser.

Ideen hos DGUB er, at der skal gives handlemuligheder og medindflydelse fra dag ét i engagementet, således at man med en aktivists ord "*ikke skal brygge kaffe eller male bannere i de første to år, før man får lov at være den, der kan gå frem og mene noget*". Ligesom hos FDF K9 ligger der altså meget indflydelse hos dem, som vælger at tage initiativet og organisere gruppens aktiviteter. Det vil hos DGUB sige, at de, som forbereder møderne eller arrangerer en ny demonstration, har en form for serveret på beslutningerne – men også at man som initiativtager forpligter sig på, at nå frem til fælles konklusioner og konkrete handlinger sammen med dem, som deltager i mødet eller hjælper til med at arrangere demonstrationen.

Skal al foreningsformalia hældes ud med badevandet?

Eksemplerne hos FDF og DGUB viser, at meget medbestemmelse, indflydelse og magt ikke altid ligger i toppen af den hverdagsdemokratiske organisation, men at medlemsindflydelsen ofte også kan findes under mere uformelle rammer.

Men det er vigtigt også at påpege, at hverken FDF K9 eller DGUB jo har skrottet alt, hvad der rimer på klassisk foreningsstruktur. Eksempelvis arbejder DGUB også tæt sammen med Klimabevægelsen, der er en formelt registreret forening og derfor fungerer som et administrativt sekretariat for DGUB samt andre mere uformelt organiserede klimagrupper. Det betyder, at Klimabevægelsen står for DGUBs økonomi og regnskab og kan hjælpe med ansøgninger om midler eller med nogle af de mange andre ting, hvor der kræves en juridisk registreret organisation, og som mange andre steder ville organiseres i en lokalbestyrelse.

Ligeledes holder FDF K9 også fortsat fast i vigtigheden af den årlige generalforsamling og en bestyrelse, som kan tage ansvar for særligt økonomien i foreningen. For både FDF K9 og DGUB er der altså forsat en mindre kerne af foreningen eller bevægelsen, som kan siges at have central administrativ indflydelse, imens medbestemmelsen for flertallet af medlemmerne foregår i hverdagens mere uformelle rammer.

OVERBLIK:

Danskernes deltagelse i hverdagsdemokratiet

Hvilke danskere er en del af hverdagsdemokratiet? Og hvad karakteriserer danskerne i hver arena?

Gå på opdagelse i, hvem der er en del af hverdagsdemokratiet og hvordan danskerne engagerer sig i de forskellige hverdagsdemokratiske arenaer.

Hvilke danskere er en del af hverdagsdemokratiet?

Del af hverdagsdemokratiet *Ikke del af hverdagsdemokratiet*

Lille overvægt af mænd

Køn

NOTE: N = 4.998. Kategorierne "andet" og "foretrækker ikke at oplyse", svarende til < 0,5 %, er fjernet.
Maksimal statistisk usikkerhed: ±1,7 procentpoint.

De ældste er oftere med

Alder

NOTE: N = 5.015. Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,8 procentpoint.

Jo større indkomst, desto flere er med

Årsindkomst, kr.

NOTE: N = 4.189. Kategorierne "ved ikke", svarende til 3,4 %, og "vil ikke oplyse", svarende til 13,1 %, er fjernet.
Maksimal statistisk usikkerhed: ±5,5 procentpoint.

Jo længere uddannelse, desto flere er med

Uddannelse

NOTE: N = 4.898. Kategorien "andet", svarende til 2,2 %, er fjernet.
Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,3 procentpoint.

Ophav har ikke betydning for, om man er med

NOTE: N = 4.971. Kategorierne "ønsker ikke at oplyse" og "ved ikke", svarende til 1 %, er fjernet.
Maksimal statistisk usikkerhed: ±8,2 procentpoint.

Bystørrelse betyder meget lidt

NOTE: N = 4.998.
Maksimal statistisk usikkerhed: ±3,3 procentpoint.

Små regionale forskelle, men danskere i hovedstaden er oftest med

Region

NOTE: N = 4.998.
Maksimal statistisk usikkerhed: ±3,9 procentpoint.

Mange danskere bosat i andelsbolig er med

Boligtype

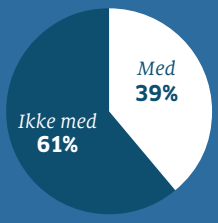

NOTE: N = 4.878. Kategorien "anden form", svarende til 2 %, er fjernet.
Maksimal statistisk usikkerhed: ±3,8 procentpoint.

Hvad karakteriserer danskerne i hver arena?

Den aktivitetsbårne arena

Andel af befolkningen,
der er en del af den aktivitetsbårne arena

Kønsfordeling
i ledelsen

Det foretager de sig

Aldersfordeling

Uddannelseslængde

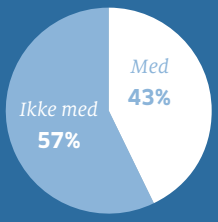
39 procent af befolkningen er en del af et hverdagsdemokrati, der hører til i **den aktivitetsbårne arena**. Den aktivitetsbårne arena tæller de hverdagsdemokratier, hvor aktiviteten – og ikke fx et politisk formål – er i højsædet. Arenaen inkluderer foreninger og organisationer på idræts-, fritids- og kulturområdet. I den aktivitetsbårne arena …

… er næsten hver fjerde (24 pct.) leder, mens flest er aktivitetsdeltagere (64 pct.) og tilskuere (72 pct.).
… er hovedparten (65 pct.) af ledelsen mænd.
… har tæt på halvdelen en lang uddannelse (42 pct.) og er i aldersgruppen 31-60 år (42 pct.).

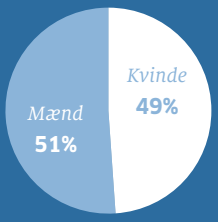
NOTE: Andel af den danske befolkning, der er en del af mindst ét hverdagsdemokrati i den aktivitetsbårne arena: Maksimal statistisk usikkerhed: ±0,22 procentpoint, N = 5.015. Det foretager danskerne sig: Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,1 procentpoint. Kønsfordeling i ledelsen: Maksimal statistisk usikkerhed: ±4,4 procentpoint, kategorierne "andet" og "vil ikke oplyse", svarende til 0,34 %, er fjernet. Uddannelseslængde: Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,2 procentpoint, kategorien "andet", svarende til 2,23 %, er fjernet. Aldersfordeling: Maksimal statistisk usikkerhed: ±3,3 procentpoint, N = 1.968. Bemærk figuren "det foretager de sig" adskiller sig fra kapitel 1 ved at tillade flere svarmuligheder per person, så man kan indgå i flere kategorier. I lederkategorien er formel og uformel leder sammenlagt.

Den idébårne arena

Andel af befolkningen,
der er en del af den idébårne arena

Kønsfordeling
i ledelsen

Det foretager de sig

Aldersfordeling

Uddannelseslængde

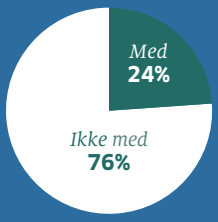
43 procent af befolkningen er en del af et hverdagsdemokrati, der hører til i **den idébårne arena**. Den idébårne arena omfatter de hverdagsdemokratier, hvor ideen, tanken eller politiske formål er de bærende elementer. Hverdagsdemokratierne i arenaen er typisk foreninger eller selvbestemmende og selvejende organisationer. I den idébårne arena …

… er langt de fleste (85 pct.) tilskuere, som holder sig opdaterede eller betaler kontingent.
… er der en næsten lige fordeling af mænd (51 pct.) og kvinder (49 pct.) i ledelsen.
… har tæt på halvdelen (42 pct.) en lang uddannelse og er i aldersgruppen 31-60 år (41 pct.).

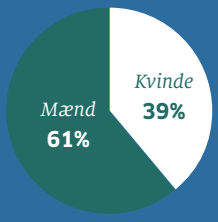
NOTE: Andel af den danske befolkning, der er en del af mindst ét hverdagsdemokrati i den idébårne arena: Maksimal statistisk usikkerhed: ±0,21 procentpoint. N = 5.015. Det foretager danskerne sig: Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,1 procentpoint. Kønsfordeling i ledelsen: Maksimal statistisk usikkerhed: ±5,0 procentpoint, kategorierne "andet" og "vil ikke oplyse", svarende til 0,34 %, er fjernet. Uddannelseslængde: Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,1 procentpoint, kategorien "andet", svarende til 2,23 %, er fjernet. Aldersfordeling: Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,1 procentpoint. N = 2.164. Bemærk figuren "det foretager de sig" adskiller sig fra kapitel 1 ved at tillade flere svarmuligheder per person, så man kan indgå i flere kategorier. I lederkategorien er formel og uformel leder sammenlagt.

Boligarenaen

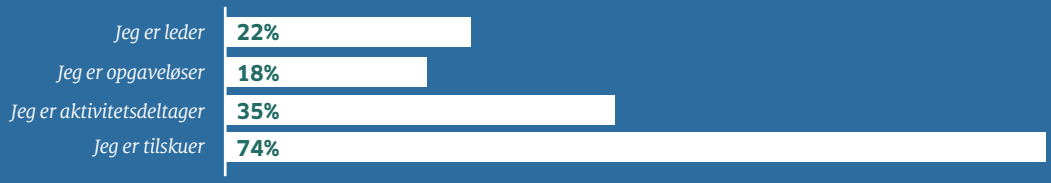
Andel af befolkningen,
der er en del af boligarenaen

Kønsfordeling
i ledelsen

Det foretager de sig

Aldersfordeling

Uddannelseslængde

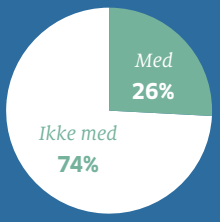
24 procent af befolkningen er en del af et hverdagsdemokrati, der hører til i **boligarenaen**. Hverdagsdemokratier i boligarenaen fokuserer på boliger og samler typisk beboere i et specifikt område. Det er fx almene boligbestyrelser, grundejerforeninger, antenneforeninger og andelsboligforeninger. I boligarenaen ...

... er over hver femte (22 pct.) leder og mere end hver tredje (35 pct.) aktivitetsdeltager, mens størstedelen (74 pct.) er tilskuere.
... er der en overvægt af mænd (61 pct.) i ledelsen.
... har flest (46 pct.) en lang uddannelse, og næsten halvdelen (45 pct.) er i aldersgruppen 31-60 år. Samtidig er der også en stor andel (39 pct.), som er 61 år eller derover.

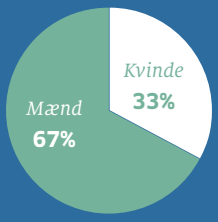
NOTE: Andel af den danske befolkning, der er en del af mindst ét hverdagsdemokrati i boligarenaen: Maksimal statistisk usikkerhed: ±0,24 procentpoint, N = 5.015. Det foretager danskerne sig: Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,7 procentpoint. Kønsfordeling i ledelsen: Maksimal statistisk usikkerhed: ±5,9 procentpoint, kategorierne "andet" og "vil ikke oplyse", svarende til 0,34 %, er fjernet. Uddannelseslængde: Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,8 procentpoint, kategorien "andet", svarende til 2,23 %, er fjernet. Aldersfordeling: Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,8 procentpoint, N = 1.222. Bemærk figuren "det foretager de sig" adskiller sig fra kapitel 1 ved at tillade flere svarmuligheder per person, så man kan indgå i flere kategorier. I lederkategorien er formel og uformel leder sammenlagt.

Arbejdsmarkedsarenaen

Andel af befolkningen,
der er en del af arbejdsmarkedsarenaen

Kønsfordeling
i ledelsen

Det foretager de sig

Aldersfordeling

Uddannelseslængde

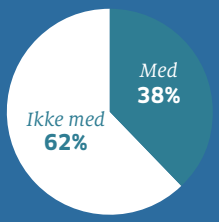
26 procent af befolkningen er en del af et hverdagsdemokrati, der hører til **arbejdsmarkedsarenaen**. Arbejdsmarkedsarenaens hverdagsdemokratier beskæftiger sig med arbejdsmarkedet og arbejdslivet. Det tæller bl.a. arbejdsmarkedets parter og andre arbejdsmarkedsrelaterede organisationer, hvis hovedfokus er på arbejdslivet. Det er fx fagforeninger, samarbejdsudvalg, arbejdsgiverforeninger eller handelsstandsforeninger. I arbejdsmarkedsarenaen …

… er langt hovedparten (88 pct.) tilskuere, mens hver femte (21 pct.) er aktivitetsdeltager.
… er to ud af tre (67 pct.) ledelsesposter besat af mænd.
… har flest (42 pct.) en lang uddannelse, og over halvdelen (52 pct.) er i aldersgruppen 31-60 år. Der er også en betydelig gruppe (27 pct.), som er 18-30 år.

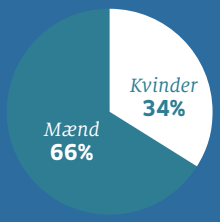
NOTE: Andel af den danske befolkning, der er en del af mindst ét hverdagsdemokrati i arbejdsmarkedsarenaen: Maksimal statistisk usikkerhed: ±0,24 procentpoint, N = 5.015. Det foretager danskerne sig: Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,2 procentpoint. Kønsfordeling i ledelsen: Maksimal statistisk usikkerhed: ±9,1 procentpoint, kategorierne "andet" og "vil ikke oplyse", svarende til 0,34 %, er fjernet. Uddannelseslængde: Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,7 procentpoint, kategorien "andet", svarende til 2,23 %, er fjernet. Aldersfordeling: Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,7 procentpoint, N = 1.313. Bemærk figuren "det foretager de sig" adskiller sig fra kapitel 1 ved at tillade flere svarmuligheder per person, så man kan indgå i flere kategorier. I lederkategorien er formel og uformel leder sammenlagt.

Arenaen for demokratiske virksomheder

Andel af befolkningen,
der er en del af arenaen for demokratiske virksomheder

Kønsfordeling
i ledelsen

Det foretager de sig

Aldersfordeling

Uddannelseslængde

38 procent af befolkningen er en del af et hverdagsdemokrati, der hører til arenaen **for demokratiske virksomheder**. Arenaen indebærer kundeejede, medarbejderejede og andelsejede virksomheder. Det er fx kundeejede supermarkedskæder eller forsikringsselskaber. I arenaen for demokratiske virksomheder ...

... er 38 pct. af befolkningen en del af et hverdagsdemokrati.
... er langt størstedelen (92 pct.) tilskuere. Det kunne fx være som medlem af COOP eller Arla.
... er to ud af tre (66 pct.) i ledelsen mænd.
... har flest (43 pct.) en lang uddannelse. Halvdelen (49 pct.) er i aldersgruppen 31-60 år, men også aldersgruppen over 60 år fylder en del (35 pct.).

NOTE: Andel af den danske befolkning, der er en del af mindst ét hverdagsdemokrati i arenaen for demokratiske virksomheder: Maksimal statistisk usikkerhed: ±0,22 procentpoint, N = 5.015. Det foretager danskerne sig: Maksimal statistisk usikkerhed: ±1,2 procentpoint. Kønsfordeling i ledelsen: Maksimal statistisk usikkerhed: ±14,5 procentpoint, kategorierne "andet" og "vil ikke oplyse", svarende til 0,34 %, er fjernet. Uddannelseslængde: Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,1 procentpoint, kategorien "andet", svarende til 2,23 %, er fjernet. Aldersfordeling: Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,2 procentpoint, N = 1.900. Bemærk figuren "det foretager de sig" adskiller sig fra kapitel 1 ved at tillade flere svarmuligheder per person, så man kan indgå i flere kategorier. I lederkategorien er formel og uformel leder sammenlagt.

4:

Foto: DIF

Mangfoldighed og magtfordeling

Der er markante skævheder i toppen af hverdagsdemokratierne. De valgte ledelser er nemlig dominerede af resursestærke danskere, af mænd og af ældre borgere. Men på trods af den manglende mangfoldighed og skæve magtfordeling i de øverste lag af hverdagsdemokratierne, er det begrænset med konkrete indsatser, som søger at bedre situationen.

Hovedresultater

- De valgte ledelser er de ældres domæne. Omkring hver femte over 50 år er en valgt del af ledelsen, mens det kun gælder hver tiende i alderen 18-50.
- Selv om de unge i lige så høj grad er en del af hverdagsdemokratierne som de øvrige aldersgrupper, indtager de oftere det uformelle lederskab.
- Der er en betydelig kønsulighed i de hverdagsdemokratiske ledelser, hvortil hver femte mand og kun hver tiende kvinde er valgt.
- Der er også en markant social skævhed i toppen af hverdagsdemokratierne, som er domineret af dem med lange uddannelser og høje indkomster.
- Spørger man de lokale ledere selv, så savner de særligt de unge og de etniske minoritetsgrupper helt generelt i deres organisationer.
- Til trods for en lokal bevidsthed om manglende mangfoldighed, arbejder ganske få organisationer på at fremme diversiteten.

Mange ville nok rynke på brynene, hvis det kun var folk fra Fyn, der bestred ministerposterne, ligesom det ville være mærkværdigt, hvis det kun var fynboer, som stemte til folketingsvalgene. Ikke fordi fynboer er mere eller mindre gode til at bestride ministerposter eller sætte krydser i stemmeboksen, men fordi flere end blot fynboerne burde komme til orde og have magt. Og Danmark er jo bosat af mange forskellige mennesker med forskellige køn, fødselsår, uddannelser, baggrunde, interesser og meget mere. I hverdagsdemokratiet kan disse forskelligheder endda mødes helt konkret. Det kan være forskellige aldersgrupper, der forenes i et medlemsdrevet keramikværksted, eller medlemmer af den lokale idrætsforening med vidt forskellige uddannelsesbaggrunde. Men ikke alle typer af danskere deltager lige meget i de beslutningsdygtige lag af hverdagsdemokratierne. I dette kapitel kigger vi nærmere på, hvordan det ser ud med magtfordelingen og mangfoldigheden i hverdagsdemokratiernes lokale ledelser. Vi betragter i dette kapitel mangfoldighed med hensyn til alder, køn, uddannelse og indkomst, da vi ikke har haft mulighed for at se nærmere på andre relevante faktorer, som fx etnisk baggrund eller seksualitet.

Sådan finder du rundt i kapitlet

Kapitlet består af to dele med hver sit hovedspørgsmål:

1. I den første del stiller vi skarpt på magtfordelingen ved at kigge på, hvem der sidder i hverdagsdemokratiernes lokale ledelser.
2. I anden del kigger vi på, hvad lederne tænker om diversitet, og hvad der gøres lokalt for at udligne den skæve magtfordeling og skabe mere mangfoldighed.

DEL 1

HVEM SIDDER PÅ MAGTEN?

Den valgte ledelse er de ældres domæne

15 procent af alle danskere er en del af den valgte ledelse i et hverdagsdemokrati (se kapitel 1, figur 1.2). Samlet set er det en stor andel af danskerne, der har et dybt engagement i et hverdagsdemokrati, og som sidder med omkring bordet i de lokale bestyrelser og sætter retning for organisationen. Men dykker vi ned i aldersfordelingen i de valgte ledelser, er det langtfra alle aldersgrupper, der er lige stærkt repræsenterede. Knap hver femte af dem over 51 år sidder med i en valgt ledelse, mens det for dem under 51 år kun er cirka hver tiende (se figur 4.1).

Ser man ind i den lokale ledelse i et hverdagsdemokrati, er der altså stor sandsynlighed for at finde de ældre danskere omkring bestyrelsesbordet. Derimod vil man finde et fåtal af de yngre danskere. Det til trods for, at danske unge faktisk er en del af hverdagsdemokratierne i lige så høj grad som de øvrige aldersgrupper (se kapitel 1). Med andre ord er de yngre danskere altså til stede i hverdagsdemokratierne, men de er ikke at finde i bestyrelseslokalerne, hvor den formelle indflydelse ligger og hvor mange af de vigtige beslutninger træffes.

På den ene side er det positivt med en aldersgruppe, som i den grad tager ansvar. På den anden side udfordrer det selvsagt mangfoldigheden, at de fleste, der er med til at bestemme, er de ældste medborgere. Det kalder på nytænkning i den måde, hvorpå de unge medlemmer engageres i hverdagsdemokratierne.

For at komme udfordringen til livs kan man ifølge Simon Rømer Roslyng, afdelingsleder hos DGI, nedsætte kompleksiteten i den formelle lederrolle for at få flere til at engagere sig og indgå i hverdagsdemokratiets ledelse: "*Det er vigtigt at bestyrelserne har fokus på, at der er så lav en tærskel som muligt for at man som medlem eller frivillig engagerer sig i beslutningerne og ledelsen i den enkelte forening. Det kan være ved at gøre det let for den enkelte at tage ansvar og lykkes med opgaver på det mere lavpraktiske plan - gennem tydeligt definerede og afgrænsede opgaver og ansvarsområder. Og det kan være ved generelt at gøre deltagelsesmulighederne og kommunikationen i forening og bestyrelse mindre formel og kompleks, og derved undgå at potentielle nye frivillige afholder sig fra af deltage, fordi den enkelte ikke tror at egne evner rækker.*"

Også Bjarne Ibsen, professor emeritus ved SDU, kan genkende billedet af, at de ældre dominerer i bestyrelsesrummene: "*Det er ikke i sig selv et problem, at de ældre borgere i højere grad sidder på ledelsesposterne ude i hverdagsdemokratierne. Det, der potentielt kan være et problem, er de tilfælde, hvor ældre ledelser spærrer for fremskridt og nytænkning, som en yngre generation måske efterspørger. De steder, hvor der er mere åbenhed over for nytænkning og nyskabelse, har de altså også langt større succes med at få nye og yngre medlemmer til at deltage og engagere sig i foreningen eller organisationen.*"

Kontrollerer vi sammenhængen for køn, uddannelseslænge og indkomst, ser vi, at sammenhængen mellem alder og det at være en del af en bestyrelse, forsvinder. Det vil lidt sige, at en mandlig 18-årig og en mandlig 50-årig, som begge har lange uddannelser og høj indkomst, har lige stor sandsynlighed for at være en del af en formel ledelse i et hverdagsdemokrati. Det er altså ikke alder alene, der driver den forskel, vi ser, men også faktorer som køn, uddannelseslængde og indkomst. Resultatet kalder dermed på mere strukturelle løsninger i vores samfund, hvis der skal gøres op med skævvridningen i de lokale ledelser.

De unge er uformelle ledere

Selv om de unge ikke er stærkt repræsenterede i de valgte ledelser, påtager de sig i høj grad et mere uformelt ledelsesansvar. I undersøgelsen finder vi, at hele 18 procent af unge under 30 år er uformelle ledere, som organiserer eller planlægger aktiviteter i hverdagsdemokratierne (se figur 4.2). Det er den højeste andel blandt alders-

grupperne, hvor de øvrige til sammenligning kun har 12-13 procent uformelle ledere. Det er værd at bemærke, at den her ageren, som uformel leder, meget ofte følges ad med at være formelt valgt til en bestyrelsespost - bare mest for de ældre. Det er også årsagen til, at der kun findes 6 procent, der tæller som uformelle leder, når vi kigger på engagementstyperne, hvor det er det højeste engagement, som tæller (se kapitel 1).

Uformelt lederskab kan bestå i at organisere den næste træning i idrætsklubben eller at klargøre den næste kampagneaktivitet i naturfredningsforeningen. Det er et uformelt lederskab, hvor indflydelsen er kendetegnet ved, at man sætter retninger gennem sine handlinger i de enkelte aktiviteter. At så mange unge løfter denne opgave, vidner om, at de unge faktisk har indflydelse i hverdagsdemokratierne, om end det er på anden vis end gennem det formelle og klassiske bestyrelses-setup.

Helle Hygum, chefanalytiker i VIVE, bekræfter denne tendens: "*Vi ser en øget tendens til, at det kan være svært at organisere såkaldte organisatoriske frivillige, der tager det lange seje træk i bestyrelsen. Mange engagerer sig mere ad hoc og enkeltsagsorienteret, og det stiller nogle nye krav til organisationerne, da det kan være vanskeligt inden for de eksisterende foreningsstrukturer. Hvordan organiserer man sig demokratisk uden en foreningsstruktur? Der er et udviklingsarbejde i det.*"

At der efterspørges en mere ad hoc-baseret tilgang til at være en del af et hverdagsdemokrati, er også noget, der vækker genkendelse blandt de lokale ledere, som er interviewet til denne undersøgelse. Således ser vi, at der mange steder eksperimenteres med at blødgøre de traditionelle strukturer for at kunne imødekomme særligt en ny generation. Dette beskrives nærmere i casen om FDF K9 og Den Grønne Ungdomsbevægelse, som du kan finde på side 76.

Endelig er det bemærkelsesværdigt, at mens vi ser de ældre danskere over 51 år dominere i den valgte ledelse og de yngre danskere, under 31 år, i det uformelle lederskab, så er danskerne midt i livet oftest at findes som tilskuerne i hverdagsdemokratierne (se kapitel 1 for oversigt over engagementstyper). Her betaler man alene kontingentet og holder sig opdateret om organisationen. 29 procent af danskerne i aldersgruppen 31-50 år placerer sig her, og det gør aldersgruppen til den, hvor flest ikke deltager aktivt i organisationerne (datakilde 1). Sagt med andre ord mangler den synlige tilstedeværelse af danskerne i 30'erne og 40'erne, og hverdagsdemokratierne har således en helt særlig udfordring med at få denne gruppe engageret dybere i deres organisationer og sikre, at de får større medbestemmelse.

Mændene sidder på magten

Dit køn har stor betydning for, om du er valgt ind i ledelsen af et hverdagsdemokrati. For mens hver femte mand er at finde på en ledelsespost i et hverdagsdemokrati, er det kun hver tiende kvinde (se figur 4.3). Kigger på vi på tværs af alle ledelsesposterne i hverdagsdemokratiet, så sidder der en mand på 62 procent og en kvinde på 38 procent af dem. Tallene viser et betydeligt kønsgab i toppen af magt- og beslutningspyramiden, hvor næsten dobbelt så mange mænd som kvinder sidder på magten i hverdagsdemokratierne. Kontrollerer vi sammenhængen for andre variable, såsom alder, indkomst, uddannelse, region og bystørrelse, er sammenhængen stadig robust, og der er en signifikant forskel mellem andelen af mænd og kvinder, som har en ledelsespost. Selvom den skæve kønsfordeling er markant, når vi ser på tværs af hverdagsdemokratierne, så er den endnu stærkere i en række af de hverdagsdemokratiske arenaer (se overblik fra side 85). For ser vi eksempelvis på den aktivitetsbårne arena eller blandt de demokratiske virksomheder, er hovedparten af ledelserne mænd, hhv. 65 og 66 procent. Den mest markante kønsforskel ser vi dog på arbejdsmarkedsarenaen, hvor det blot er 33 procent af ledelserne, der er kvinder, mens 67 procent er mænd. Denne ubalance taler en mandlig leder fra en lokal fagforening ind i: "*Jeg har jo ikke en eneste kvinde i bestyrelsen. Men det er simpelthen, fordi det afspejler vores grupper. Det er jeg jo grundlæggende ked af, men jeg kan jo ikke gøre for det, hvis ikke de er der.*" Anderledes ser det ud på den idébårne arena, hvor kvinder og mænd er stort set lige engagerede i ledelserne med hhv. 49 procent kvinder og 51 procent mænd. Endelig er der på boligområdet 61 procent mandlige ledere, mens 39 procent er kvinder.

Det er svært at give et entydigt svar på årsagen til den tydelige kønsubalance i ledelserne. Vi ved, at kvinder i et mindre omfang end mænd er en del af hverdagsdemokratierne, så på nogle områder er en del af udfordringen, at der simpelthen er færre kvinder at rekruttere til ledelserne. Det kan være særligt tydeligt på nogle arenaer, fx arbejdsmarkedsområdet, ligesom det italesættes af den lokale fagforeningsformand i citatet ovenfor.

Den valgte ledelse er de ældres domæne

"Jeg er en valgt del af ledelsen" og alder

Figur 4.1 – Næsten hver femte over 50 år er en valgt del af ledelsen, mens det kun gælder hver tiende i alderen 18-50 år.

NOTE: N = 764. Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,8 procentpoint.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

De unge er uformelle ledere

"Jeg organiserer aktiviteter" og alder

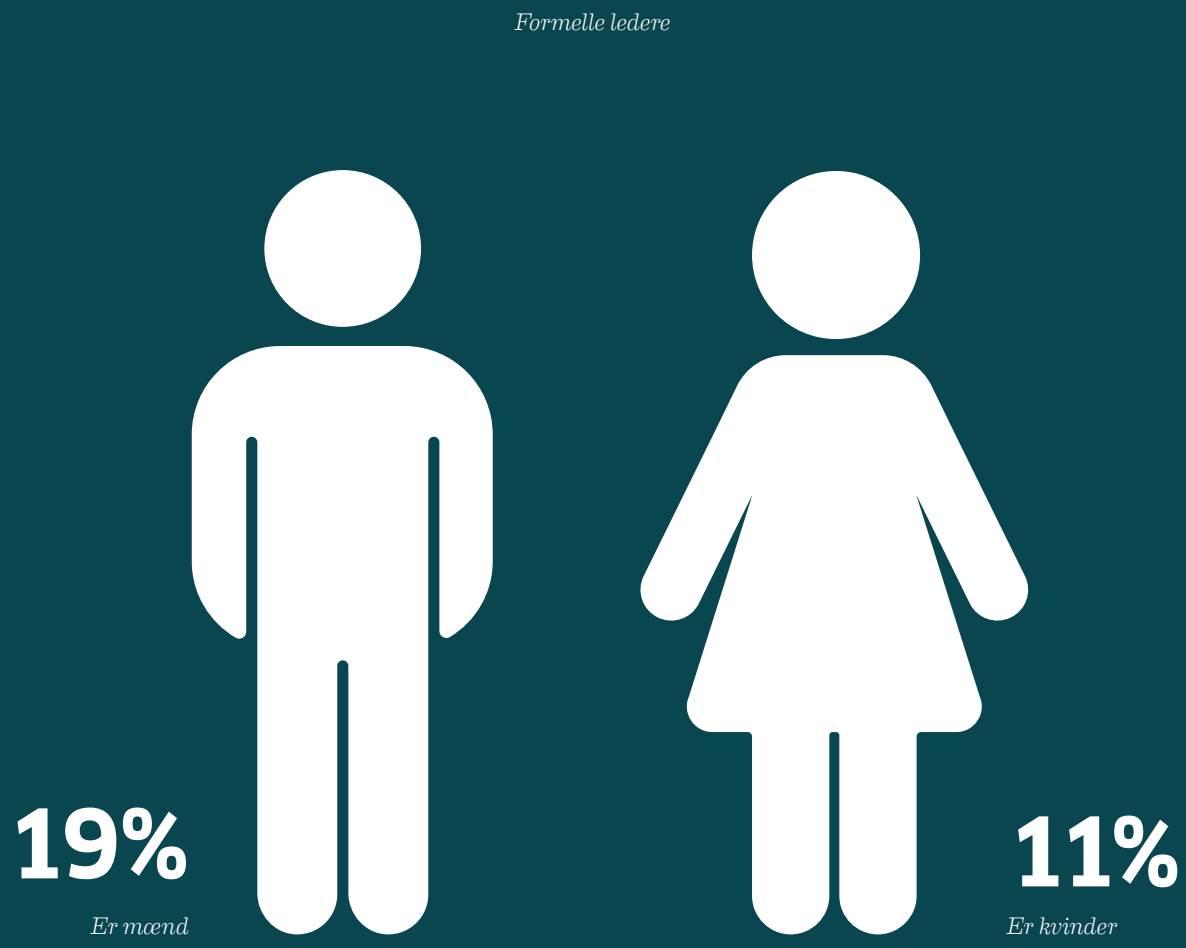

Figur 4.2 – Næsten hver femte i alderen 18-30 år er uformelle ledere.

NOTE: N = 699. Maksimal statistisk usikkerhed: ±1,2 procentpoint.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Mændene sidder på magten

"Jeg er en valgt del af ledelsen" og køn

Figur 4.3 – Knap hver femte mand og godt hver tiende kvinde er en valgt del af ledelsen.

NOTE: N = 759. Maksimal statistisk usikkerhed: ±1,5 procentpoint. Kategorierne "andet" og "foretrækker ikke at oplyse", svarende til 63 besvarelser, er fjernet.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Et andet mønster, som går igen i flere interview, er, at flere ledere har en oplevelse af, at et flertal af kvinderne befinder sig bedst med andre roller end det at sidde i en bestyrelse. Det fortæller en lokal leder fra en miljøorganisation: "*I de lokale arbejdsgrupper (...) der er flertallet kvinder. Men de vil bare ikke med i bestyrelsen.*" Eksemplet kendetegner det generelle mønster, vi ser i hverdagsdemokratierne. Mændene sidder i bestyrelserne, mens kvinderne engagerer sig på anden vis.

Endelig kan en del af uligheden formentlig også tilskrives nogle af de dynamikker, vi kender fra det øvrige samfundsliv og i bestyrelserne i de store danske virksomheder: At der findes et glasloft, som er svært at bryde igennem som kvinde. Dette udspiller sig også i hverdagsdemokratierne, hvor der findes en ligestillingsudfordring, når det kommer til at lige så mange kvinder som mænd er en del af den formelle magt.

Dem med lang uddannelse og høj indkomst sidder på ledelsesposterne

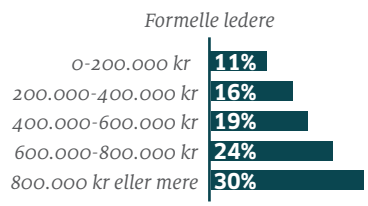
Det er ikke kun alder og køn, der har betydning for, om du sidder i en valgt ledelse i et hverdagsdemokrati. Uddannelse og indkomst spiller også en betydelig rolle og bidrager til en skæv fordeling af ledelsesposterne. For jo længere uddannelse du har, desto større sandsynlighed er der for, at du sidder på en ledelsespost, ligesom sandsynligheden for at være en del af ledelsen stiger, i takt med at din indkomst stiger. Således er 11 procent af de danskere, der har en indkomst på 0-200.000 kr., en del af den valgte ledelse, mens tallet er 30 procent for dem, der tjener 800.000 kr. eller mere. Når det kommer til uddannelse, er det 12 procent af dem med en kort uddannelse, der sidder i den valgte ledelse, mens tallet er 20 procent for dem med en lang uddannelse (se figur 4.4 og 4.5). Den skæve fordeling af ledelsesposterne kan være en markant demokratisk udfordring, hvis hverdagsdemokratierne ledes på en måde, der primært appellerer til personer med lang uddannelse og høj indkomst. Det mener Jørgen Goul Andersen, professor emeritus i statskundskab ved Aalborg Universitet:

"*På ledelsesniveauet er det ikke overraskende, at de mere forpligtende opgaver tages af de mere resursestærke. Det kan man jo se på to måder. Dels som, at de stærkeste vil holde på magten, hvilket jo må siges at være et problematisk udgangspunkt, men det kan omvendt også være et udtryk for 'noblesse oblige'. Altså at dem med flest resurser også bærer et større ansvar for at påtage sig de krævende opgaver. Resurser forpligter altså – hvis man ser på skævheden med disse briller på. Der kan selvfølgelig være en risiko for, at de resursestærke, når først de sidder på magten, mere eller mindre ubevidst handler efter egne interesser og præferencer. Men det kan i lige så høj grad også bunde i et ønske om at bruge sine styrker og resurser meningsfuldt ved at engagere sig i det lokale hverdagsdemokrati. Har du resurserne, må du altså også engagere dig, ifølge denne logik. Det er nemmere for nogen, end det er for andre.*"

Det er selvsagt svært for denne undersøgelse at afklare, hvorvidt de mange lokale ledere med lange uddannelser og høje indkomster har mere eller mindre noble intentioner bag deres lederskab i hverdagsdemokratierne. Det er dog et faktum, at de organisationer, som vi har undersøgt, i høj grad ledes af de resursestærke danskere, og det understreger, at den manglende mangfoldighed – også her – udfordrer den lige magtfordeling i hverdagsdemokratierne.

Dem med høje indkomster sidder på ledelsesposterne

"Jeg er en valgt del af ledelsen" og indkomst

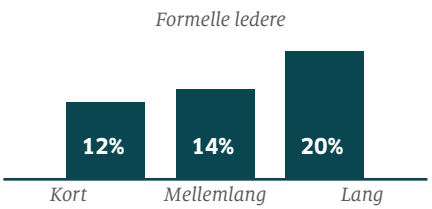

Figur 4.4 – Næsten hver tredje med en indkomst over 800.000 er en valgt del af ledelsen i hver-dagsdemokratiet.

NOTE: N = 666. Maksimal statistisk usikkerhed: ±3,8 procentpoint. Kategorierne "ved ikke" og "vil ikke oplyse", svarende til 16 pct., er fjernet.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Dem med lange uddannelser sidder på ledelsesposterne i hverdagsdemokratierne

"Jeg er en valgt del af ledelsen" og uddannelseslængde

Figur 4.5 – Hver femte med en lang uddannelse er formel leder i hverdagsdemokratiet.

NOTE: N = 752. Maksimal statistisk usikkerhed: ±1,9 procentpoint. Kategorien "andet", svarende til 112 besvarelser, er fjernet.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

DEL 2

HVAD GØRES DER LOKALT FOR AT SKABE MERE MANGFOLDIGE HVERDAGSDEMOKRATIER?

Et flertal af lederne oplever udfordringer med at sikre diversiteten

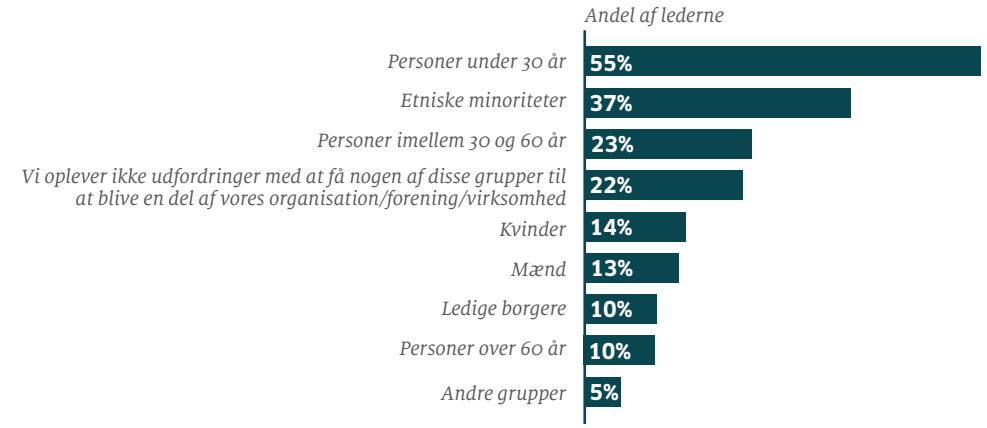
Vi har spurgt de lokale ledere, om de oplever, at nogle grupper af danskere er svære at få med i hverdagsdemokratierne helt generelt. Altså ikke alene, om man kan få danskerne med i ledelserne, men helt generelt at blive en del af hverdagsdemokratierne fx som frivillig eller som menigt medlem. Her svarer 55 procent af lederne, at det er særligt svært for dem at engagere personer under 30 år (se figur 4.6). De 55 procent skal holdes op mod, at 23 procent af lederne angiver at have svært ved at rekruttere personer i alderen 30-60 år, og at blot 10 procent angiver dette om aldersgruppen 60+. Ledernes svar viser altså med tydelighed, at ungdommen savnes i hverdagsdemokratierne. Og det til trods for, som vi så i kapitel 1, at de unge over en bred kam faktisk er til stede i hverdagsdemokratierne, men dog med andre roller end de øvrige aldersgrupper.

En anden gruppe, som lederne oplever udfordringer med at rekruttere ind i fællesskabet, er de etniske minoriteter. 37 procent af lederne indikerer i vores rundspørge, at de har svært ved at få denne gruppe med. Det gør de etniske minoriteter til den målgruppe, som næstflest ledere efterspørger ude i hverdagsdemokratierne.

Endelig svarer et mindretal på 13 og 14 procent, at de har udfordringer med at rekruttere henholdsvis mænd og kvinder, og for 10 procent er det særligt de ledige borgere, som man har svært ved at få med. Kun 22 procent siger, at de slet ikke oplever udfordringer med at rekruttere til hverdagsdemokratierne. Det er altså et fåtal, der ingen bekymringer har om rekrutteringen, mens det store flertal har en bevidsthed om, at nogle grupper mangler.

Lederne savner de unge og nydanskerne

"Er der nogen grupper, som du oplever, at I har sværere ved at få til at blive en del af jeres organisation, forening eller virksomhed?"

Figur 4.6 – Lederne savner de unge og nydanskerne.

NOTE: N = 5.007. Respondenterne kunne angive flere svar.
DATAKILDE 2: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Kun et fåtal tager konkrete initiativer for at øge diversiteten

Til trods for at mange af lederne har en bevidsthed om, at de ikke lykkes med at få alle grupper ind i hverdagsdemokratierne, er det meget få, der iværksætter konkrete initiativer for at skabe en øget mangfoldighed i deres organisation.

Kun et fåtal af lederne siger nemlig, at de har iværksat nogen former for tiltag for at fremme diversitet og mangfoldighed i deres hverdagsdemokrati inden for de seneste tre år, som fx at etablere rotationsordning eller kvoter i lokalbestyrelsen (se figur 4.7). I alt svarer 78 procent af lederne, at de enten ikke ved, om der er gennemført tiltag, eller at de ikke finder det relevant. I lyset af den skæve magtfordeling, som er beskrevet i afsnittene ovenfor, er det en bekymrende lille andel, der kan svare ja til at have gennemført konkret handling for at fremme mere mangfoldighed i deres hverdagsdemokrati.

Fra undersøgelsens mange interview med de lokale hverdagsdemokrater ser vi dog ikke en generel modvilje imod at øge mangfoldigheden. Mange synes faktisk, at der bliver gjort meget for, at forskellige mennesker skal have mulighed for at engagere sig. Det udsagn har vi tryktestet i vores spørgeskema til de lokale ledere, hvoraf 56 procent er enige (datakilde 2). Selv om resultaterne fra figur 4.7 viser, at kun et fåtal rent faktisk iværksætter konkrete initiativer, vidner resultatet fra de lokale ledere om, at der trods alt er gode intentioner om at engagere forskellige mennesker i hverdagsdemokratiet. Det er altså ikke ond vilje, men snarere manglende prioritering, når vi ser, at mængden af konkrete mangfoldighedsinitiativer er begrænset.

Det synes at være en problemstilling, der ofte lander på en lang liste af andre gøremål, som tager ledernes opmærksomhed: alt fra at sikre en sund økonomi, til at renovere et klubhus eller sørge for, at nogen organiserer næste uges aktiviteter i foreningen. Derfor ender spørgsmål om mangfoldighed og øget diversitet ofte med at blive nedprioriteret, selv om lederne er bevidste om problemet.

Det er også vigtigt at gentage, at fra ledernes perspektiv er udfordringen ofte, at der slet ikke er nogen, som melder sig til bestyrelsesposterne eller til de poster, hvor man kan få mere medbestemmelse (som beskrevet i kapitel 2). Men uanset spørgsmålet om, hvem i hverdagsdemokratierne der har ansvaret for at øge mangfoldigheden, så er det billede, vi ser i denne undersøgelse, at kun få initiativer igangsættes lokalt for at udjævne nogle af skævhederne i magtfordelingen.

Et fåtal tager konkrete initiativer for at skabe mere diversitet

"Man kan gennemføre forskellige tiltag for at skabe en generelt øget diversitet i en organisation, forening eller virksomhed på tværs af fx køn, alder eller etnisk baggrund. Har I gennemført nogle af nedenstående tiltag inden for de sidste 3 år?"

Figur 4.7 – Et fåtal har taget konkrete initiativer for at skabe mere diversitet.

NOTE: N = 5.007. Respondenterne kunne angive flere svar.
DATAKILDE 2: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Myter:

Undervejs i projektet er vi stødt på en række hyppigt forekommende fortællinger eller etablerede "myter" om livet i hverdagsdemokratierne. Dem forsøger vi her at be- eller afkræfte med udgangspunkt i undersøgelsen datagrundlag.

Myte	Dom	Begrundelse
De resursestærke danskere sidder på den formelle magt		*Uddannelse og indkomst spiller en betydelig rolle for, hvem der sidder på ledelsesposterne i hverdagsdemokratierne. Jo længere uddannelse og højere indkomst, desto større sandsynlighed for at sidde i en lokal bestyrelse.*
Mænd sidder på ledelsesposterne		*Hver femte mand og hver tiende kvinde er en del af en valgt ledelse i et hverdagsdemokrati. Tallene viser et betydeligt kønsgab i toppen af de lokale hverdagsdemokratier, hvor dobbelt så mange mænd som kvinder sidder på den formelle magt.*
Unge gider ikke lede		*Vores undersøgelse viser, at 18 procent af unge under 30 år er uformelle ledere, som organiserer eller planlægger aktiviteter i hverdagsdemokratierne. De unge sætter altså retning i hverdagsdemokratierne, men det er bare på anden vis end gennem det formelle bestyrelseshierarki, hvor man er valgt leder.*
Der gøres meget for at udligne den skæve magtfordeling		*Selv om mange af lederne oplever udfordringer med at rekruttere forskellige grupper til hverdagsdemokratierne, angiver hele 78 procent af lederne i vores rundspørge, at de enten 'ikke ved' eller 'ikke finder det relevant' at lave initiativer for at fremme diversitet og mangfoldighed.*

Case

Foto: FC Falster

Fjolleri har givet fodboldklub fra Falster et mangfoldigt fællesskab

Hvad skal der til for at skabe et mangfoldigt fællesskab, hvor der er plads til alle? Spørger man FC Falster, så kræver det mindst tre ting: rigelige mængder hygge og socialt samvær, et forpligtende fællesskab, hvor alle bidrager, og så en masse partnerskaber med andre lokale organisationer.

> Men der gik ikke mere end et par måneder, før han en morgen ringede til os i bestyrelsen, to timer før kampstart, og ville høre, om han kunne få lov at låse sig ind i klubhuset, for han ville gerne gøre rent og tænde for varmen i omklædningsrummet.
> Han har taget og fået ansvar og er vokset med det, og i dag er han en integreret og accepteret del af klubben og er blevet assistenttræner.
>
> – Marie Kjær Christiansen, bestyrelsesmedlem i FC Falster

I sommeren 2021 tog tre drenge fra Falster en afgørende beslutning. De ville starte deres egen fodboldklub. Mads, Malthe og Daniel var 15 år, tætte barndomsvenner, og sammen gik de til fodbold et andet sted i Nykøbing Falster. Men der var noget i klubben, som drengene ikke var helt tilfredse med. De syntes, at det hele blev lidt for seriøst med krav om træning fire gange om ugen og kampe og stævner i weekenderne. For hvornår skulle man så have det sjovt og hygge sig? Drengene gav hinanden håndslag på, at de ville oprette deres egen klub, hvor fællesskabet var i fokus. Det blev begyndelsen på FC Falster. Drengene kastede sig straks over rekruttering af nye medlemmer til klubben ved at snakke med venner og bekendte på deres lokale skole. Små to år

Foto: FC Falster

senere har klubben nu 150 medlemmer og et bomstærkt foreningsfællesskab. Et imponerende resultat på så kort tid, som de bl.a. har vundet DGIs Igangsætterpris for unge for. En pris, de også har vundet, fordi klubben er lykkedes med at engagere sårbare og udsatte unge i kommunen – unge, som er på kanten af anbringelse, ukrainske flygtningebørn eller drenge, som ikke før har været aktive i sport. FC Falster har altså haft succes med at skabe et mangfoldigt fællesskab med plads til forskellige typer af drenge, som ikke altid finder vej ind i hverdagsdemokratierne. Vi ved fra forskningen, at det er noget af det allersværeste at lykkes med i hverdagsdemokratierne.

Mangfoldighed handler også om at give ansvar

Hvordan er klubben så lykkedes med det? For mange af spillerne har det første møde med FC Falster været på klubbens særlige fodboldsskole målrettet børn og unge uden for foreningsfællesskaberne. En fodboldskole, som blev til i samarbejde med DGI, der rakte ud til klubben for at høre, om de ville arbejde med at få flere sårbare unge med i foreningen. Det besluttede klubben at sige ja til, da det rimede på deres grundformål om at være et rummeligt fællesskab for unge drenge.

De tre dage lange fodboldskoler, afholdt af de tre stiftende drenge, var en god opstartsaktivitet for nye medlemmer, for hurtigt at komme i gang med fodbolden. Men måske endnu vigtigere er klubbens grundlæggende principper om, at alle medlemmer skal behandles lige og så tidligt som muligt blive en integreret del af klubbens daglige aktiviteter. For i FC Falster får man foruden spilletid på grønsværen også tildelt praktiske opgaver, så alle giver en hånd med for at få klubben til at køre rundt. Det kan være alt fra at kridte banen op, til at holde styr på kegler, drikkedunke og hjørneflag. For nye medlemmer – og måske særligt for de af drengene, som har det svært – er det med til, at man får succesoplevelser på banen, og at man fra dag ét bliver et vigtigt tandhjul i foreningen og fællesskabet.

Som Marie Kjær Christiansen, bestyrelsesmedlem i FC Falster, fortæller: "*Vi har en spiller, som har en svær baggrund, og som vi p.t. ikke kan tilbyde et hold, fordi han aldersmæssigt ligger lige mellem vores hold. Han startede alligevel i vores klub, da han savnede sunde fællesskaber og venner. Men der gik ikke mere end et par måneder, før han en morgen ringede til os i bestyrelsen, to timer før kampstart, og ville høre, om han kunne få lov at låse sig ind i klubhuset, for han ville gerne gøre rent og tænde for varmen i omklædningsrummet – og så i øvrigt lave kaffen klar til trænerne. Han har taget og fået ansvar og er vokset med det, og i dag er han en integreret og accepteret del af klubben og er blevet assistenttræner. Han fortæller selv, at klubben har betydet, at han i dag ikke føler sig ensom.*"

En anden måde, FC Falster ansvarliggør sine medlemmer på, er gennem deres unge-advisory board. Det er et

Historien om FC Falster vidner om, at rummelige fællesskaber, der sætter det sociale fællesskab forrest, kan lykkes med at tiltrække en mangfoldig medlemsskare til hverdagsdemokratierne.

lille, men vigtigt, ungeråd i klubben, med repræsentanter fra alle træningshold. Rådet kan fodre den formelle bestyrelse med ønsker til nye aktiviteter eller med feedback på, hvordan klubben drives. Det kan både være helt lavpraktiske ting som designet af den næste fodboldtrøje eller mere organisatoriske spørgsmål såsom, hvilke stævner holdet skal deltage i, eller hvor klubbens årlige fodboldrejse skal gå hen. Derigennem giver FC Falster også deres unge en demokratisk stemme.

Der kommer til at skulle brydes barrierer

En vigtig understøttende faktor for FC Falsters arbejde med mangfoldighed har været klubbens samarbejde med DGI. For den lokale DGI-afdeling har været en vigtig partner, som har bistået med sparring af FC Falsters frivillige, når der har været udfordringer.

FC Falster måtte fx i en lang periode hente flere af deres medlemmer hjemme hos forældrene, fordi de ikke kunne eller havde råd til transport til træning. Men denne model var uholdbar og tog for meget tid fra de kernefrivillige forældre, og var desuden for langt fra grundstenen i FC Falster om, at spillerne selv skal tage ansvar. Så klubben anskaffede en håndfuld aflagte cykler til de børn, som havde brug for det, og de kan nu cykle til og fra træning. Dette er blot et eksempel på en uforudset udfordring for klubben, som vidner om, at økonomi også ofte kan være en barriere for at få alle med i fællesskabet. I den forbindelse har foreningen BROEN Guldborgsund også bidraget økonomisk til enkelte spillere, som ikke kan betale kontingent.

Fællesskabet skal sættes i centrum

Grundlæggende er drengenes oprindelige idé om at skabe en klub, hvor hyggen er i fokus, en stor del af forklaringen på klubbens succes. I andre lokale klubber i området siger man angiveligt til sine medlemmer, at "*hvis I fjoller mere, kan I bare rykke til FC Falster*". Men det tager klubben som et kompliment og et hædersmærke, for det er helt i tråd med, hvordan de gerne vil opfattes. Fjolleriet er en vigtig faktor for, at alle kan føle sig som en del af fællesskabet. Og derfor arrangerer drengene også aktiviteter ud over fodbolden, såsom cykelture til Tyskland eller sociale arrangementer efter træningen, så hyggen kan være det primære.

Historien om FC Falster vidner om, at rummelige fællesskaber, der sætter det sociale fællesskab forrest, kan lykkes med at tiltrække en mangfoldig medlemsskare til hverdagsdemokratierne. Den fortæller også, at det kræver hårdt arbejde, for eksempelvis at nå særligt udsatte, og at forudsætningerne for succes med dette er bedre, når man indgår samarbejde med andre organisationer. Men potentialet synes stort og ligger i muligheden for at få nye medlemmer, der tidligere har holdt igen med et engagement, men som kan blive en stor resurse for hverdagsdemokratierne.

5:

Foto: Henrik Petit / Landsforeningen af Menighedsråd

Det lille og det store demokrati

De danskere, der er en del af et hverdagsdemokrati, deltager i højere grad i demokratiske handlinger, har større tillid til samfundets institutioner og har en større demokratisk selvtillid end de, der ikke er en del af hverdagsdemokratiet. Og noget tyder på, at forskellen faktisk skyldes, at man tillærer sig demokrati i hverdagsdemokratiet.

Hovedresultater

- 46 procent af danskerne i hverdagsdemokratierne har stor demokratisk selvtillid. Til sammenligning gælder det for 32 procent af danskerne uden for hverdagsdemokratierne.
- De danskere, som er engagerede i hverdagsdemokratierne, har en større tillid til de demokratiske nøgleinstitutioner end de danskere, som ikke er en del af et hverdagsdemokrati.
- 87 procent af danskerne i hverdagsdemokratierne har deltaget i mindst en politisk aktivitet. Det samme gælder for 73 procent af danskerne uden for hverdagsdemokratierne.
- Den positive sammenhæng imellem det at være en del af et hverdagsdemokrati og det at have demokratisk selvtillid og øget tillid til demokratiske institutioner, samt øget deltagelse i demokratiet, ser vi på tværs af alle arenaer af hverdagsdemokratier.
- Jo mere engageret man er i et hverdagsdemokrati, desto stærkere er disse sammenhænge.

I den offentlige debat i Danmark diskuteres det ofte, om vores demokrati er i krise, og om vores folkestyre simpelthen er ved at kollapse. På en række parametre kan det nemlig se ud til, at demokratiet i disse år er udfordret: Danskernes tillid til politikere og medier er helt i bund, de yngre generationers valgdeltagelse er langt under gennemsnittet, og kun et fåtal af danskere engagerer sig i de politiske partier eller i den offentlige debat i det hele taget[14]. Det er i det lys, at vi i dette kapitel ser nærmere på, om et engagement i det lille demokrati – altså de mini-demokratier, som hverdagsdemokratierne udgør – har en positiv effekt på borgernes forhold til det store demokrati. Hvis det er tilfældet, er hverdagsdemokratierne måske ikke alene steder, hvor man kan få demokratisk indflydelse på sin dagligdag, men også kanaler til demokratisk dannelse i det hele taget, som kan sikre os et mere robust folkestyre.

Sådan finder du rundt i kapitlet

Kapitlet er opdelt i fire dele med hver sit overordnede spørgsmål som omdrejningspunkt:

1. I den første del kigger vi på, om der er sammenhæng imellem danskernes såkaldte demokratiske selvtillid og det at være en del af et hverdagsdemokrati.
2. I den anden del ser vi på, om tilliden til demokratiske institutioner er større blandt danskere i hverdagsdemokratier end hos dem udenfor.
3. I den tredje del undersøger vi, om danskernes deltagelse i forskellige demokratiske aktiviteter er større, hvis man er en del af et hverdagsdemokrati.
4. Endelig diskuterer vi i fjerde del hvad disse indsigter fortæller os om hverdagsdemokratiernes evne til at danne "gode demokrater".

DEL 1

Er der en sammenhæng imellem danskernes demokratiske selvtillid og det at være en del af et hverdagsdemokrati?

Danskere i hverdagsdemokratier har højere demokratisk selvtillid

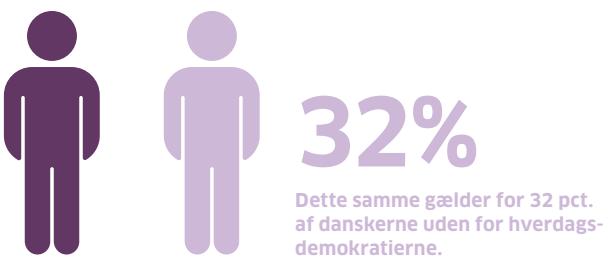
I undersøgelsen har vi spurgt danskerne om deres holdning til en række forskellige udsagn, som på forskellig vis kan indikere, om man har *demokratisk selvtillid*. At have demokratisk selvtillid kan forstås som det, at man har en tro på sit eget værd og evner til at tage aktiv del i demokratiet. *Den demokratiske selvtillid* er derfor en vigtig forudsætning for borgernes demokratiske engagement i det hele taget.

Vi behandler begrebet demokratisk selvtillid ved at kigge på tre parametre – dels danskernes interesse for samfundsforhold, dels deres selvvurderede evne til at forstå politik, og dels om man udtrykker at have politiske holdninger. Spørger man fx danskerne om, hvordan de forholder sig til udsagnet "*Jeg er generelt interesseret i politik og samfundsforhold*", er det 68 procent af hverdagsdemokraterne, der er enige i dette, mens det gælder 53 procent af de øvrige danskere (se figur 5.1).

Ligeledes er der en klar sammenhæng imellem det at være en del af et hverdagsdemokrati og følelsen af at have en god forståelse for politik. Her er det 58 procent af hverdagsdemokraterne, som er enige i udsagnet "*Jeg har let ved at forstå de fleste politiske sager og spørgsmål*", mens blot 45 procent af danskerne uden for hverdagsdemokratierne tilslutter sig udsagnet. Også udsagnet "*Jeg har politiske holdninger til, hvordan man løser udfordringer i samfundet*" har en markant forskel i tilslutning, nemlig 16 procentpoint, i hverdagsdemokraternes favør.

Samlet set udtrykker 46 procent af danskerne i hverdagsdemokratier enighed i alle de tre udsagn, som tilsammen karakteriserer det at have demokratisk selvtillid. Det er 14 procentpoint mere end danskerne uden for hverdagsdemokratierne. Med andre ord har danskerne i hverdagsdemokratier altså betragteligt større demokratisk selvtillid end danskerne uden for hverdagsdemokratierne, og det er en positiv sammenhæng, som stadig gælder, når vi tager højde for betydningen af køn, uddannelse og indkomst.

Én forklaring på, at danskerne i hverdagsdemokratier har højere demokratisk selvtillid, kan være, at man ved et engagement i de små demokratier simpelthen får mere praktisk erfaring med demokrati og derved øger sine selvvurderede evner til også at være aktiv i det store demokrati. Det kan være, at man som en del af sit hverdagsdemokratiske engagement fx bliver klogere på den demokratiske proces, der skal til for at få indflydelse på en given

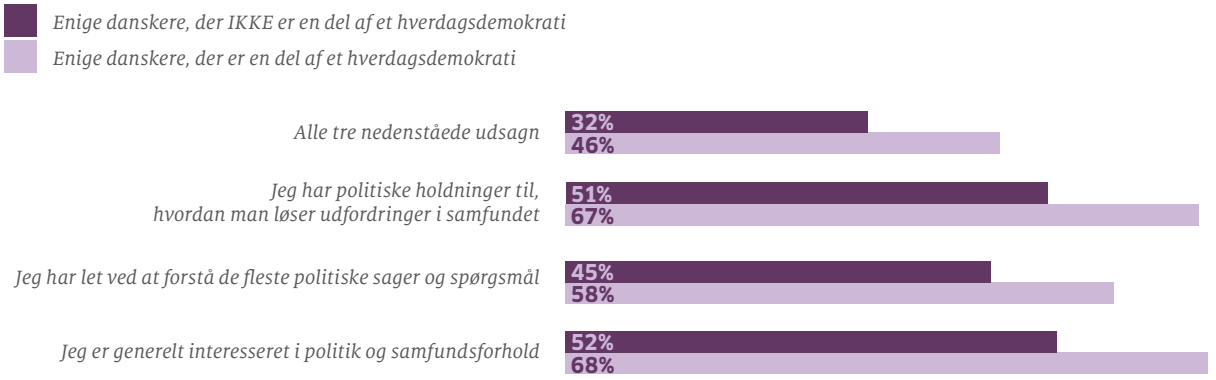

sag, og at det styrker ens tro på egne evner i demokratiet helt generelt. Det er noget, som Signe Bo, afdelingschef i Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF) oplever finder sted hver dag i DUFs bagland blandt unge-foreninger i Danmark: "I *mange af de foreninger, vi repræsenterer i DUF, kan man få helt lavpraktiske erfaringer med demokrati, som viser, at ens stemme i fællesskabet har betydning og er noget værd. Det ser vi også i vores egne tal, hvor vi i vores årlige Demokratianalyse ser en stærk og positiv sammenhæng mellem unges foreningsmedlemskab og deres demokratiske selvtillid, hvor unge, der er medlem af en forening, har en højere demokratisk selvtillid (54 pct.) end unge, der ikke er medlem af en forening (43 pct.).*"

Resultaterne viser også tydeligt, at jo mere aktiv man er i et hverdagsdemokrati (se kapitel 1 for de forskellige roller danskerne tager i hverdagsdemokratierne), desto større demokratisk selvtillid har man. Det vil sige, at de danskere, som er formelle ledere i en hverdagsdemokratisk lokalbestyrelse, i gennemsnit også har højere demokratisk selvtillid end dem, som deltager i hverdagsdemokratierne uden at have ledelsesansvar. Med andre ord er hverdagsdemokraternes niveau af demokratisk selvtillid afhængigt af, hvor på engagementstrappen de befinder sig.

Ser vi endelig på de forskellige arenaer, som man kan være aktiv i (se opdelingen i afsnittet 'Hvad er et hverdagsdemokrati'), er der en positiv sammenhæng inden for alle arenaer, på nær den, vi kalder den "*aktivitetsbårne*", hvor effekten ikke er statistisk signifikant, når der kontrolleres for andre baggrundsvariable. Dette kan bunde i, at arenaen indeholder organisationer som fx idrætsforeninger og spejderorganisationer, hvor aktiviteten – og ikke et politisk formål – er i højsædet. Samlet viser undersøgelsen således, at man i fire ud af de fem hverdagsdemokratiske arenaer har større demokratisk selvtillid end blandt de danskere, som ikke er en del af et hverdagsdemokrati.

Danskere i hverdagsdemokratier har større demokratisk selvtillid

Figur 5.1 – De danskere, der er del af et hverdagsdemokrati, er i højere grad enige i de tre udsagn, der tilsammen beskriver demokratiske selvtillid.

NOTE: N = 5.015. Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,7 procentpoint. Andelene er afrundet til hele tal.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Danskere, der er del af et hverdagsdemokrati, har større tillid til institutioner og grupper i demokratiet

"Hvor høj eller lav tillid har du til følgende institutioner og grupper i al almindelighed?"

Figur 5.2 – De danskere, der er en del af et hverdagsdemokrati, har højere tillid til institutioner og grupper i demokratiet end de danskere, der ikke er en del af et hverdagsdemokrati.

NOTE: N = 5.015. Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,8 procentpoint. Andele er afrundet til hele tal.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

DEL 2

Er der sammenhæng mellem tilliden til demokratiske institutioner og det at være en del af et hverdagsdemokrati?

Tilliden til demokratiske kerneinstitutioner er større blandt de danskere, som er en del af et hverdagsdemokrati

Tillid omtales ofte som den vigtigste ressource i det danske samfund. I undersøgelsen har vi derfor også spurgt danskerne om deres tillid til en række forskellige institutioner og grupper i samfundet – institutioner og grupper, som er centrale i det danske demokrati. Mens *institutionerne* blandt andet tæller domstolene og Folketinget, udgøres *grupperne* af fx medier og civilsamfundsorganisationer. På tværs af disse forskellige aktører, tegner der sig et billede af, at de danskere, som er engagerede i hverdagsdemokratierne, har en større tillid til dem, end det er tilfældet for danskere, som ikke er en del af et hverdagsdemokrati. Den største forskel finder vi, når vi ser på tilliden til demokratiet som styreform. Her udtrykker 16 procentpoint flere af hverdagsdemokraterne høj tillid til demokratiet (se figur 5.2). På samme vis har de danskere, som er en del af hverdagsdemokratierne, også større tillid til demokratiske institutioner, herunder domstolene, Folketinget, regeringen, civilsamfundsorganisationer og kategorien 'andre mennesker'. Mellem de aktører der spørges til, varierer forskellen fra 9 til 14 procentpoint.

Der er til gengæld langt mindre forskel, når det kommer til grupperne 'politikerne' og 'medier', hvor der blot er 3-6 procentpoints forskel imellem danskerne inden for og uden for hverdagsdemokratierne. Det er dog også de to demokratiske aktører eller grupper, som danskerne, uanset deres engagement i hverdagsdemokratierne, har den laveste tillid til.

Danskere, der er del af et hverdagsdemokrati, har større tillid til institutioner og grupper i demokratiet. Den positive sammenhæng mellem det at være aktiv i et hverdagsdemokrati og graden af tillid til demokratiske institutioner gælder også, når vi tager højde for forskelle i køn, uddannelse og indkomst. Dertil finder vi en positiv sammenhæng på tværs af alle de hverdagsdemokratiske arenaer, vi kigger på i undersøgelsen. Med andre ord er tilliden højere til demokratiet, uanset om man er en del af en naturfredningsforening, idrætsklub eller demokratisk virksomhed.

Vi ser også, at man er mere tillidsfuld over for demokratiske institutioner, desto mere engageret man er i et hverdagsdemokrati (se kapitel 1 for de forskellige roller danskerne tager i hverdagsdemokratierne). En leder i en lokal hverdagsdemokratisk forening har dermed i gennemsnit større tillid til institutionerne end en, der er frivilligt aktiv i samme forening – og den frivilligt aktive har igen større tillid til institutionerne end dem, som alene er passivt engagerede som tilskuere i et hverdagsdemokrati.

Samlet set er det interessant, at vi ser en så markant forskel på niveauet af tillid til de demokratiske institutioner, når vi sammenligner de danskere, der er aktive i hverdagsdemokratierne, med de danskere, der ikke er. Mange faktorer kan selvsagt være en del af forklaringen, men en tese er, at de danskere, der deltager i hverdagsdemokratierne, simpelthen igennem deres oplevelser med de beslutningsgange, som finder sted i hverdagsdemokratierne (fx i samspillet mellem medlemmer og en lokalbestyrelse), får kendskab til de demokratiske processer i miniformat. En viden, de så tager med, når de betragter det store demokrati, og når det handler om beslutningsgange imellem borgere og fx domstole, regering og Folketinget.

Professor i sociologi ved Roskilde Universitet Thomas Boje er ikke overrasket over den større tillid til institutioner og grupper blandt danskere, der er del af hverdagsdemokratiet: "*Dem udenfor er langt mere skeptiske. Det kan der*

være forskellige årsager til, men det er vigtigt at være opmærksom på, at det kan være med til at skabe en større afstand mellem dem, der er en del af, og dem, der ikke er en del af hverdagsdemokratiet. Det afspejler svarprocenterne på spørgsmålet om tillid til civilsamfundsorganisationer blandt andet også, hvor det jo faktisk er en markant mindre andel af danskerne uden for hverdagsdemokratiet, der har stor tillid til denne type organisationer."

DEL 3

Er der sammenhæng imellem deltagelse i demokratiet og det at være en del af et hverdagsdemokrati?

Danskere, som er en del af et hverdagsdemokrati, deltager i større omfang i "*det store demokrati*"

Borgernes deltagelse i demokratiet bruges ofte som en temperaturmåling på folkestyrets tilstand. For at blive klogere på danskernes deltagelse i demokratiet – og de mulige sammenhænge, der kan drages til deres engagement i hverdagsdemokratierne – har vi i vores spørgeskemaundersøgelse spurgt ind til en række politiske aktiviteter, der hver især kendetegner måder at være en aktiv del af 'det store demokrati' på. Eksempler herpå kan være, når danskerne stemmer til valg, deltager i demonstrationer eller sætter deres signatur på en underskriftsindsamling.

Resultaterne viser, at de danskere, som er en del af et hverdagsdemokrati, deltager i disse typer demokratiske aktiviteter i et større omfang end de danskere, som ikke er en del af et hverdagsdemokrati (se figur 5.3). Det gælder særligt, når det kommer til deltagelsesformer som det at stemme til et valg, det at skrive under på en underskriftsindsamling eller det at købe eller fravælge varer på baggrund af politiske, etiske eller miljømæssige idealer. Her deltager de danskere, som er en del af en hverdagsdemokratisk organisation, eksempelvis 8 til 13 procentpoint mere end danskerne uden for hverdagsdemokratierne.

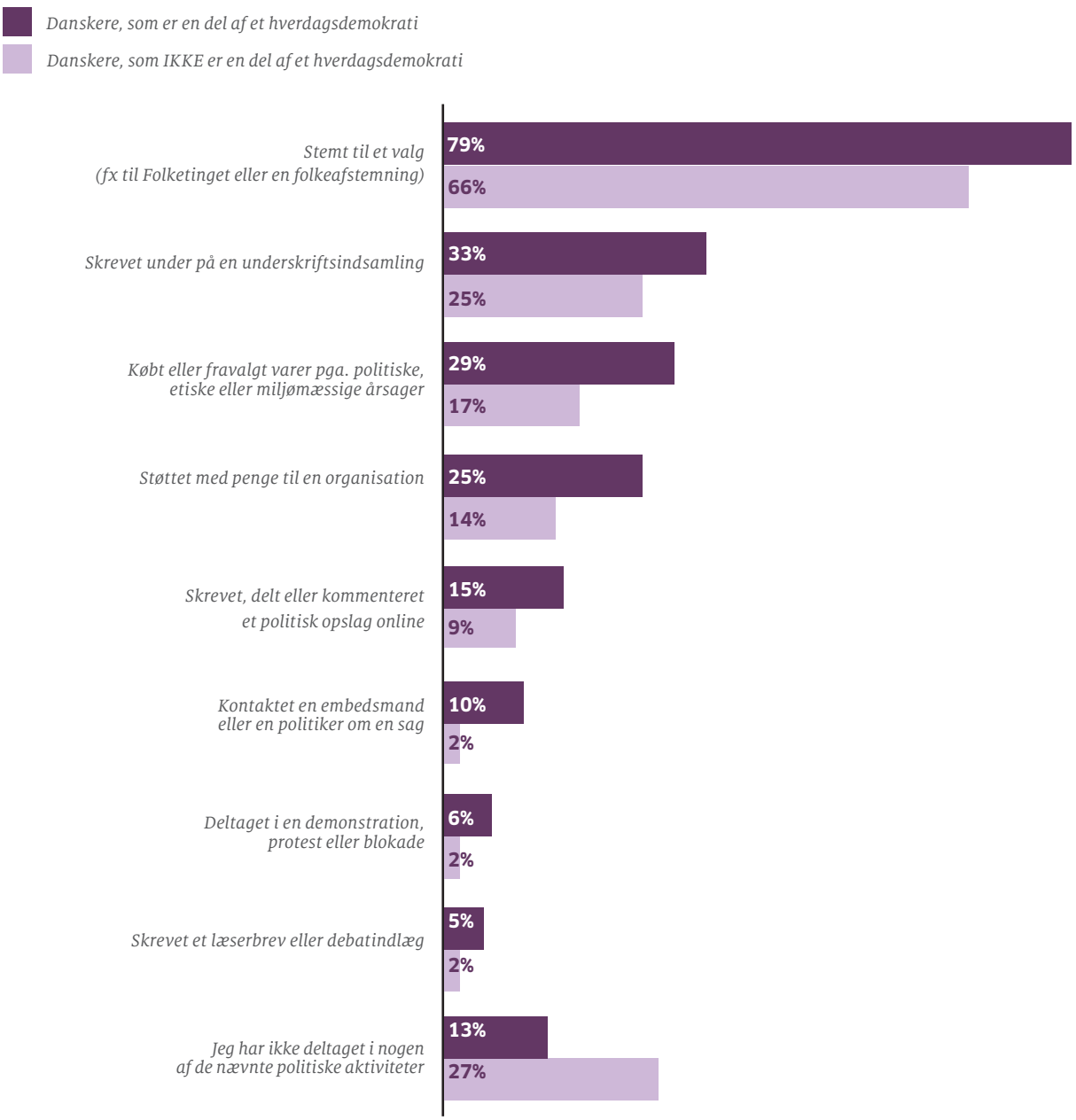
Det samme mønster ses for nogle af de deltagelsesformer, som danskerne generelt set deltager mindre i. Det kan være at deltage i en demonstration eller det at skrive et læserbrev, hvor forskellen imellem danskerne inden for og uden for hverdagsdemokratierne er på 3 til 4 procentpoint.

Samlet set er det 87 procent af danskerne i hverdagsdemokratier, som har deltaget i mindst én af de oplistede politiske aktiviteter.

Danskere i et hverdagsdemokrati deltager i større grad i politiske aktiviteter

"Hvilke af nedenstående politiske aktiviteter har du deltaget i inden for de seneste 12 måneder?"

Figur 5.3 – Danskere, der er del af et hverdagsdemokrati, deltager i højere grad i politiske aktiviteter end danskere, som ikke er del af et hverdagsdemokrati.

NOTE: N = 5.015. Maksimal statistisk usikkerhed: ±2,6 procentpoint.
DATAKILDE 1: Tænketanken Mandag Morgen og TrygFonden.

Det samme gælder for 73 procent af danskerne uden for hverdagsdemokratierne. Det er en bemærkelsesværdig stor forskel på omkring 14 procentpoint, hvilket tydeliggør, at man i hverdagsdemokratierne finder danskere, som er mere end almindeligt engagerede – også i det store demokrati. Det er en positiv sammenhæng, som vi også ser, når vi kontrollerer for betydningen af køn, uddannelse og indkomst.

Én forklaring på den positive sammenhæng vi ser, kan bunde i, at danskere i hverdagsdemokratier simpelthen har prøvet kræfter med lignende aktivitetsformer i de organisationer, de er engagerede i, og at de derfor har et større kendskab til og fortrolighed med den form for deltagelse. Tesen er altså, at der ikke er så langt fra at skrive et debatindlæg til en intern facebookgruppe i boligforeningen eller det lokale medlemsblad i menighedsrådet og så til at skrive et debatindlæg til et nyhedsmedie eller at kaste sig ud i en politisk diskussion med en politiker på Facebook, ligesom det at stemme til en generalforsamling muligvis kan gøre én mere fortrolig med og skabe en følelse af forpligtigelse til at stemme til folketingsvalget.

Vi ser også, at jo mere man er engageret i sit hverdagsdemokrati (se kapitel 1 for de forskellige roller danskerne tager i hverdagsdemokratierne), desto mere engageret vil man også være i det store demokrati. Som vi også så det med danskernes demokratiske selvtillid og deres tillid til institutionerne, er de danskere, som er formelle ledere, altså endnu bedre til at dukke op ved stemmeboksen eller til at deltage i politiske demonstrationer end den uformelle leder – som dog igen er mere engageret i demokratiske aktiviteter end for eksempel den frivilligt aktive. Igen er en mulig forklaring, at man eksponeres for flere typer demokratiske aktiviteter, desto mere man engagerer sig i et hverdagsdemokrati, og altså derfor også får mere praktisk erfaring med disse deltagelsesformer, som man kan tage med over i sit engagement i demokratiet i det hele taget. Endelig er der på tværs af alle fem arenaer en positiv sammenhæng imellem det at være en del af et hverdagsdemokrati og det at deltage i det store demokrati. Den sammenhæng taler Peter Pilegaard Hansen, projektchef i TrygFonden, også om: "*Der er bare nogle grupper i samfundet, der er systematisk underrepræsenterede – også ved valgurnerne og lignende. Det er vi selvfølgelig optagede af, og det er problematisk, når det skaber en skævvridning i samfundet.*"

De danskere, som er en del af et hverdagsdemokrati, er også de mest aktive i det kommunale demokrati

Zoomer vi ind på det kommunale niveau af vores demokrati, kan danskerne også deltage i aktiviteter med indflydelse på kommunens politik. Det kan fx være at deltage i et borgermøde, blive en del af et lokalråd eller bruge 'borgernes spørgetid' på et kommunalbestyrelsesmøde. Af de fire forskellige typer af borgerinddragelsesaktiviteter, som vi har undersøgt, har 18 procent af danskerne deltaget i mindst én af disse aktiviteter inden for det seneste år.

Kigger vi på dem, der er en del af et hverdagsdemokrati, er tallet 22 procent, mens det kun er knap 5 procent for dem, som ikke er en del af et hverdagsdemokrati. Hverdagsdemokraterne dyrker altså de kommunale borgerinddragelsesaktiviteter i højere grad end danskerne udenfor hverdagsdemokratierne.

I den sammenhæng er det dog vigtigt at påpege, at den gruppe af danskere ikke nødvendigvis repræsenterer et hverdagsdemokrati i den borgerinddragelsesaktivitet, som de har deltaget i. Det kan være, at de deltager som helt almindelige borgere, eller det kan være, at de deltager på vegne af et hverdagsdemokrati.

Forklaringen er formentlig, at de kommunale borgermøder og lokalråd også ofte behandler præcis de emner, som hverdagsdemokratierne beskæftiger sig med, fx uddannelsesområdet, miljø eller kultur og sport. Er der fx tale om et borgermøde, hvor der skal diskuteres grænser for skoledistrikter, er det måske ikke så underligt, at man i højere grad finder de danskere, som også er en del af skolebestyrelserne.

22%

Af danskerne i hverdagsdemokratier har deltaget i mindst én kommunal borgerinddragelsesaktivitet inden for det seneste år.

5%

Det samme gælder for 5 procent af danskerne uden for hverdagsdemokratierne.

DEL 4

Bliver man en "*god demokrat*" af at være en del af et hverdagsdemokrati?

Danskerne i hverdagsdemokratierne er "*gode demokrater*", men…

Samlet set viser resultaterne i undersøgelsen, at der er en stærk, positiv sammenhæng imellem det at være en del af et hverdagsdemokrati og så det at være en *"god demokrat"*, når vi måler på det at have stor demokratisk selvtillid, høj tillid til demokratiske institutioner og høj deltagelse i demokratiet. Sammenhængen er også robust, når der tages højde for forskelle i køn, uddannelse og indkomst, og optræder ligeledes i alle arenaer af det hverdagsdemokratiske Danmark.

Samtidig er det vigtigt at understrege, at en positiv sammenhæng ikke er lig med en kausal sammenhæng, hvor man definitivt kan sige, at danskere i hverdagsdemokratier er *"gode demokrater"*, fordi de er i et hverdagsdemokrati. For det er også en sandsynlig mulighed, at de danskere, som engagerer sig i hverdagsdemokratierne, er den type borgere, som i udgangspunktet har stor demokratisk selvtillid eller deltager meget i demokratiet helt generelt. I den forstand kan den forskel, vi ser, derfor ikke nødvendigvis forklares med noget, der sker i hverdagsdemokratierne, men kan skyldes, at denne gruppe af danskere var *"gode demokrater"*, allerede inden de engagerede sig i hverdagsdemokratierne.

Endelig er det også helt plausibelt, at en kausal sammenhæng kan gå begge veje. Altså at de positive sammenhænge, vi finder, dels bunder i, at de danskere, der er en del af hverdagsdemokratierne, var *"gode demokrater"*, inden de engagerede sig, men også at de får styrket deres demokratiske kompetencer, når de deltager i hverdagsdemokratierne. I hvor høj grad kausaliteten går den ene og den anden vej, kan undersøgelsen ikke definitivt afgøre. Men vi ser med de danskere der er en del af hverdagsdemokratiet, at de selv oplever, at deres engagement har givet dem praktisk erfaring med demokratiet, som de selv mener har haft stor betydning for deres tillid og engagement i *"det store demokrati"*. I forlængelse heraf oplever mange af vores interviewpersoner dog også, at selv om et hverdagsdemokratisk engagement kan være en både meningsfuld og brugbar træning i demokrati, så er det ikke den primære årsag til deres engagement. Den primære årsag til engagementet er i stedet den sag, den aktivitet eller det nære miljø, som man kan dyrke igennem sin hverdagsdemokratiske organisation. De styrkede demokratiske kompetencer, som man kan opnå som følge af dette, bliver således et vigtigt men sekundært biprodukt af engagementet.

Som Winni Grosbøll, der er direktør for Friluftsrådet og en del af partnergruppen i dette projekt, italesætter, så er den fremmeste demokratiske kvalitet ved hverdagsdemokratierne heller ikke nødvendigvis, om de kan få flere danskere til stemmeboksen eller gøre dem mere eller mindre tillidsfulde over for domstolene og Folketinget. Hun udtrykker i den forbindelse, at: "*Demokratisk succes i hverdagsdemokratierne er, når man lokalt får et bedre samfund, liv, muligheder og glæde.*" Det er således først og fremmest på baggrund af den parameter, vi bør vurdere hverdagsdemokratierne i Danmark og danskernes bidrag hertil.

Myter:

Undervejs i projektet er vi stødt på en række hyppigt forekommende fortællinger eller etablerede "myter" om livet i hverdagsdemokratierne. Dem forsøger vi her at be- eller afkræfte med udgangspunkt i undersøgelsen datagrundlag.

Myte	Dom	Begrundelse
Man bliver en bedre demokrat af at være en del af et hverdagsdemokrati		*Målt på demokratisk selvtillid, tillid til demokratiske nøgleinstitutioner og deltagelse i demokratiet er der en positiv sammenhæng med det at være en del af et hverdagsdemokrati. Men undersøgelsen her kan ikke endegyldigt bekræfte en kausal sammenhæng.*
Det er ikke alle hverdagsdemokratiske organisationer, som er lige gode til at danne "gode demokrater"		*På tværs af de fem hverdagsdemokratiske arenaer, som vi har undersøgt, finder vi med få undtagelser danskere med større demokratisk selvtillid, større tillid til demokratiske nøgleinstitutioner og større deltagelse i demokratiet end hos de danskere, som ikke er en del af et hverdagsdemokrati.*
Man får kun stærke demokratiske kompetencer, når man er meget aktiv i en forening eller organisation		*Jo mere engageret man er i et hverdagsdemokrati, desto stærkere er de sammenhænge, vi finder, imellem at have demokratisk selvtillid, tillid til demokratiske nøgleinstitutioner og større deltagelse i demokratiet.*

Foto: Henrik Petit / Landsforeningen af Menighedsråd

Metode

"*Hverdagsdemokrati i fokus*" står på et omfattende datagrundlag. Foruden omfattende desk-research og drøftelser samt interview med relevante aktører og eksperter består datagrundlaget af fire separate, supplerende datakilder. Nedenfor kan du læse mere om de fire datakilder og om vores behandling af dem.

Datakilde 1: Repræsentativ spørgeskemaundersøgelse blandt danskere over 18 år

Dataindsamling

Dataindsamlingen er foretaget af Norstat i december 2022 og januar 2023 ved hjælp af et webbaseret spørgeskema.

Population og repræsentativitet

I undersøgelsen indgår et repræsentativt udsnit af befolkningen i alderen 18 år eller mere. Svarene er vægtet med maksimalt 1,5, og respondenterne er repræsentative for populationen på køn, alder og region. Sprogligt omtaler vi denne gruppe som "*danskerne*", vel vidende at unge under 18 år ikke indgår.

N

I alt har 5.015 personer gennemført spørgeskemaet.

Databehandling

Analyserne er hovedsagelig baseret på frekvenstabeller, krydstabeller og sammenligninger af gennemsnit og andele. Bemærk, at der ved eksempelvis krydstabellerne er tale om rene sammenhængsanalyser og ikke direkte årsagssammenhænge.

I forhold til usikkerhed har vi benyttet et signifikansniveau på 0,05. For alle frekvenstabeller og sammenligninger af gennemsnit/andele har vi opgjort den maksimale statistiske usikkerhed og angivet denne under hver figur.

I enkelte tilfælde har vi gennem OLS eller logistisk regression tjekket, om sammenhængen mellem to variable holder ved kontrol for baggrundsvariable. I de tilfælde er det beskrevet i teksten, hvilke variable vi har kontrolleret for. Og her har vi – ligesom generelt – benyttet et signifikansniveau på 0,05 for at afgøre sammenhængens robusthed.

Som grundregel har vi ekskluderet alle "*ved ikke*"-svar, som udgjorde mindre end 6 procent af svarene, men det er i alle tilfælde angivet under den enkelte figur.

I flere tilfælde har vi lagt svarkategorier sammen for at lette fortolkningen af resultaterne:

- "*Meget enig*" og "*Enig*" er lagt sammen til "*Enig*". "*Meget uenig*" og "*Uenig*" er lagt sammen til "*Uenig*".
- "*Ikke relevant*" og "*Aldrig*" er lagt sammen til "*Ikke relevant/aldrig*".
- "*1 – ingen betydning*", "*2*" og "*3*" er lagt sammen til "*Lille betydning*". "*5*", "*6*" og "*7 – meget stor betydning*" er lagt sammen til "*Stor betydning*".
- "*1 – meget lav*" og "*2 – lav*" er lagt sammen til "*Lav*". "*4 – høj*" og "*5 – meget høj*" er lagt sammen til "*Høj*".

Den konstruerede variabel "*Indflydelse er tilgængelig og let at få*" udgøres af de af danskerne, der har svaret "*enig/meget enig*" til de to følgende udsagn: "*Hvis man vil, kan man få indflydelse på de vigtige beslutninger i organisationen*" og "*Det er nemt at finde ud af, hvordan man kan påvirke beslutninger i organisationen*". Disse respondenter er tildelt værdien '*Ja*'. Respondenter, der ikke har svaret "*enig/helt enig*" i begge udsagn, er tildelt værdien '*Nej*'.

Spørgeskema

Spørgeskemaet er udarbejdet med input fra flere af forskerne fra projektets tilknyttede ekspertgruppe (se "*Dem har vi talt med*"). Spørgeskemaet kan rekvireres ved at skrive til projektchef, Daniel Honoré Jensen på dhj@mm.dk.

Datakilde 2: Rundspørge blandt hverdagsdemokratiske ledere

Dataindsamling

Dataindsamlingen er foretaget i februar og marts 2023 ved hjælp af et webbaseret spørgeskema. Respondenterne er rekrutteret gennem vores partnergruppe (se "*Dem har vi talt med*"). Partnergruppens medlemmer repræsenterer eller besidder hver især stor viden om et konkret udsnit af de hverdagsdemokratiske organisationer i Danmark, og sammenlagt dækker de en god del af hverdagsdemokratierne i Danmark.

Bred rundspørge med svar fra 5.007 ledere

Rundspørgen blandt de hverdagsdemokratiske ledere er *ikke* repræsentativ for populationen af ledere i hverdagsdemokratiet, men kan ses som en stor og bredtfavnende temperaturmåling hos et udsnit af lederne i hverdagsdemokratiet.

I alt har vi svar fra 5.007 ledere fra organisationer, der fordeler sig på tværs af fire ud af de i alt fem hverdagsdemokratiske arenaer (se afsnittet "*Hvad er et hverdagsdemokrati?*" for opdeling af arenaer):

ARENA	*N*	*Andel*
Aktivitetsbåren	2.136	43 %
Idébåren	982	20 %
Bolig	1.565	31 %
Demokratisk virksomhed	220	4 %
Arbejdsmarkedets parter	0	0 %
Ukendt arena	104	2 %

Det er værd at bemærke, at de enkelte arenaers størrelse i rundspørgen ikke er repræsentativ for deres fylde og størrelse i virkeligheden. Det ses bl.a., ved at vi fx ikke har haft mulighed for at rundsende dette spørgeskema til ledere i organisationer inden for arbejdsmarkedsarenaen.

Databehandling

Analyserne er hovedsagelig baseret på frekvenstabeller, krydstabeller og sammenligninger af gennemsnit samt andele. Da svarene ikke er repræsentative, har vi ikke udregnet usikkerheder m.v., og de benyttes som hovedregel i sammenhæng med de mere robuste resultater fra datakilde 1.

Sammenlægninger af svarkategorier og udeladelse af "*ved ikke*"-svar matcher fremgangsmåden fra datakilde 1.

Spørgeskema

Spørgeskemaet er udarbejdet med input fra flere af forskerne fra projektets tilknyttede ekspertgruppe samt partnergruppen (se "*Dem har vi talt med*"). Spørgeskemaet kan rekvireres ved at skrive til projektchef, Daniel Honoré Jensen på dhj@mm.dk.

Datakilde 3: Interview med lokale ledere

Vi har i perioden februar til april 2023 gennemført 17 semi-strukturerede interview med lokale ledere i hverdagsdemokratiet. De enkelte interview afdækker ledernes holdning til og tanker om de fem temaer, der udgør rapportens kapitler.

I afsnittet "*Dem har vi talt med*" findes et overblik over, hvilke ledere vi har interviewet.

Indsigterne fra disse interview er brugt til at tilrettelægge databehandlingen af datakilde 1 og 2 samt fortolke og perspektivere på resultaterne generelt. I rapporten findes citater fra interviewene i anonymiseret form.

Interviewdeltagerne er hovedsagelig rekrutteret gennem projektets partnergruppe.

Datakilde 4: Fokusgrupper

I oktober 2022 afholdt vi tre fokusgrupper. To af grupperne bestod af danskere, som var en del af et hverdagsdemokrati, mens den sidste gruppe bestod af folk, som på det tidspunkt ikke var en del af et hverdagsdemokrati.

Indsigterne fra disse fokusgrupper er hovedsagelig blevet brugt til at udforme de to spørgeskemaer fra datakilde 1 og 2, fx ift. sprogbrug. Dertil har vi også brugt resultaterne fra fokusgrupperne til at perspektivere og fortolke på de øvrige resultater. I rapporten findes citater fra disse samtaler i anonymiseret form.

Deltagerne til fokusgruppesamtalerne er rekrutteret af Norstat.

Fire udfordringer og udviklingsmuligheder for hverdagsdemokratierne

Beriget med ny viden og fakta om hverdagsdemokratiets tilstand står nu kun tilbage: "Hvad kan der gøres for at skabe et stærkere hverdagsdemokrati i Danmark?"

I dette afsnit forsøger vi at give svar på nogle af de udfordringer, som undersøgelsen adresserer, og pege på en række udviklingsmuligheder for hverdagsdemokratierne.

De udfordringer, vi tager op i afsnittet, er kendetegnende for nogle af de problemstillinger, vi har identificeret i hverdagsdemokratierne bredt set. Det betyder også, at udfordringerne ikke nødvendigvis findes i alle hverdagsdemokratier. Afsnittet er dog særlig relevant for alle, som beskæftiger sig med hverdagsdemokratiet til daglig, fx som frivilligkoordinator, som forperson i en lokalforening eller som konsulent eller sekretariatschef i en større landsorganisation.

Hvad er succeskriterierne for det gode hverdagsdemokrati?

For at kunne identificere udviklingsmuligheder for hverdagsdemokratierne er det nødvendigt at etablere et ideal for, hvad der udgør det gode (hverdags)demokrati. Det er et svært og komplekst spørgsmål, som har optaget filosoffer og demokrati-teoretikere igennem historien, og som der fortsat findes en stor og livlig diskussion af, både i den akademiske og i den almene litteratur. Vel vidende at der eksisterer mange forskellige demokratiidealer, lægger vi os i det nedenstående op ad en deltagerdemokratisk tradition, da denne historisk har fyldt meget i den danske debat om foreningsliv og folkestyre, og ofte har udgjort en central målestok for, hvad der kendetegner det gode demokrati.

Set ud fra dette deltagerdemokratiske perspektiv, vurderer vi, at et stærkt hverdagsdemokrati som minimum har fire grundlæggende komponenter:

- **Bred deltagelse** – at hverdagsdemokratiet engagerer mange forskellige mennesker.
- **Ligeværdighed** – at alle i hverdagsdemokratiet har lige gode muligheder for at deltage og påvirke beslutningsprocesserne.
- **Sætter aftryk** – at hverdagsdemokratiet har magt til at præge deltagernes dagligdag og samfundet mere generelt.
- **Uddanner og udvikler** – at alle i hverdagsdemokratiet dannes og bliver gode demokrater igennem deres engagement.

Det er med afsæt i disse fire komponenter og undersøgelsens indsigter, at vi ser fire overordnede udfordringer og udviklingsmuligheder for hverdagsdemokratierne:

Udfordring

Bred deltagelse

Store grupper er enten ikke med i et hverdagsdemokrati eller er det kun i et begrænset omfang.

Som vi så i kapitel 1, er 25 procent af danskerne slet ikke en del af hverdagsdemokratierne. Derudover betragter 24 procent af danskerne sig hovedsagelig som tilskuere (dvs. alene betaler kontingentet eller holder sig opdateret om organisationen fx via et nyhedsbrev). Tilsammen udgør disse to grupper omkring halvdelen af danskerne.

Endelig er danskernes engagement i hverdagsdemokratierne skævt fordelt, idet folk med lange uddannelser og høje indtægter oftere er en del af et hverdagsdemokrati.

Ligeværdighed

Ledelsesposterne i hverdagsdemokratierne er skævt fordelt, og kun et fåtal arbejder aktivt på at ændre det.

Som beskrevet i kapitel 4, er de lokale ledelser og bestyrelser i hverdagsdemokratierne domineret af resursestærke personer, mænd og den ældre generation. Det indebærer en risiko for, at de beslutninger, som træffes her, overser særlige grupper i vores samfund, som i mindre grad er at finde i hverdagsdemokratiernes øverste lag. Udfordringen understreges af, at meget få hverdagsdemokratier (under 20 pct.) tager konkrete initiativer til at skabe øget diversitet.

Sætter aftryk

De aftryk, som hverdagsdemokratierne sætter, er ikke tydelige for alle.

Som vi så i kapitel 2, er 45 procent af de danskere, der er med i et hverdagsdemokrati, enten uenige eller hverken enige eller uenige i, at de har gode muligheder for at påvirke deres dagligdag igennem hverdagsdemokratierne.

Noget tyder altså på, at den forskel, som hverdagsdemokratierne burde skabe i danskernes hverdag, enten ikke er tilstrækkeligt synlig eller simpelthen ikke til stede.

Uddanner og udvikler

Der er et uudnyttet potentiale for at hverdagsdemokratierne kan forme endnu flere "gode demokrater".

I kapitel 5 så vi, at man i hverdagsdemokratierne generelt finder danskere, der har stor demokratisk selvtillid, stor tillid til demokratiske nøgleinstitutioner og en høj grad af deltagelse i demokratiet. Men vi så også, at disse sammenhænge er stærkere, jo mere engageret man er i et hverdagsdemokrati. Set i det lys er der et uudnyttet potentiale i at få flere danskere til at engagere sig mere aktivt i deres respektive organisationer, idet det også kan lede til flere stærke demokrater i vores samfund og folkestyre helt generelt.

Udviklingsmuligheder

De passive medlemmer kan mobiliseres til at være aktive medlemmer.

Undersøgelsen peger på, at mange af de passive hverdagsdemokrater (tilskuerne) glemmer deres medlemskab eller ikke er bevidste om de muligheder for medbestemmelse, der ligger i det at være medlem.

Der er et stort potentiale i at få mobiliseret gruppen af de mere passivt engagerede, samt de som slet ikke er en del af et hverdagsdemokrati.

I rekrutteringen af nye medlemmer eller mobiliseringen af de mere passivt engagerede medlemmer er det dog en vigtig pointe, at danskerne motiveres af hverdagsdemokratiernes værdier og egenskab af socialt fællesskab, snarere end af muligheden for mere medbestemmelse. Dette skal man besinde sig på, når man forsøger at få de passive medlemmer til at deltage mere aktivt.

Der er en bevidsthed om skævhederne, og det giver gode forudsætninger for en mere mangfoldig magtfordeling.

I undersøgelsen ser vi, at de lokale ledere i hverdagsdemokratierne faktisk er opmærksomme på, at nogle grupper i mindre grad sidder med i bestyrelserne. Udfordringen er altså kendt, og det giver stærkt afsæt for at igangsætte flere konkrete rekrutteringsinitiativer målrettet grupper som fx unge eller kvinder. Og netop de unge og kvinderne er faktisk til stede i de fleste hverdagsdemokratier, men varetager blot andre funktioner i organisationerne.

For danskerne rimer medbestemmelse i hverdagen på handlekraft og demokratisk samtale.

Når vi beder danskerne fortælle om deres oplevelser af medbestemmelse, kendetegnes de mange eksempler ved to elementer: Det har handlet om at hverdagsdemokratiet udviste handlekraft, hvor der blev gjort en synlig forskel eller skabt noget nyt i organisationen eller i nærmiljøet. Dertil fremhæver danskerne, at processen frem mod en beslutning eller et resultat også er central. At demokratisk samtale med konstruktiv debat, hvor holdninger kan brydes, også kendetegner situationer, hvor man får en oplevelse af medbestemmelse og det at sætte aftryk.

Danskerne skal længere op ad engagementstrappen – også for demokratiets skyld.

Kan gruppen af passive medlemmer i hverdagsdemokratierne motiveres til et dybere engagement, fx som frivillige opgaveløsere eller som valgte ledere, er der et potentiale for at styrke deltagelsen i og tilliden til demokratiet. Det er ikke en let opgave at få folk til at lægge mere af deres dyrebare tid og energi i hverdagsdemokratierne, men gevinsten er stor. Det er ikke blot gavnligt for deltagerne selv og deres organisation, men det synes også at skabe en positiv værdi for det danske demokrati helt generelt. Der er således gode argumenter for at igangsætte et styrket mobiliseringsarbejde lokalt.

Dem har vi talt med

En stor tak til:

Hverdagsdemokratiske ledere

Forperson for lokal gymnastikforening, DGI
Forperson for demokratisk virksomhed,
Tænketanken Demokratisk Erhverv
Forperson for lokal idrætsforening, DIF
Forperson for lokal husflidsforening, FORA
Forperson for lokalt elevråd, Danske Skoleelever
Forperson for lokal landboforening, Landbrug & Fødevarer
Forperson for lokal spejderforening, DUF
Forperson for lokal fiskeriforening, Friluftsrådet
Aktivist i grøn organisation, Klimabevægelsen
Forperson i lokal grøn organisation, DN
Forperson for lokalt menighedsråd,
Landsforening af Menighedsråd
Forperson i lokal boligforening, BL
Forperson for demokratisk virksomhed, F&P
Forperson for lokal forældrebestyrelse, FOLA
Forperson for lokal skolebestyrelse, Skole og Forældre
Forperson for lokal fagforening, Kooperationen
Forperson for lokal brugsforening,
Tænketanken Demokratisk Erhverv

Partnergruppe

Andelsboligforeningernes Fællesrepræsentation, Brian Fabricius
Center for Frivilligt Socialt Arbejde, Laura Auken
Danmarks Almene Boliger, Rikke Lønne
Danmarks Naturfredningsforening, Mikkel Havelund
Dansk Folkeoplysnings Samråd, Michael Voss
Dansk Ungdoms Fællesråd, Signe Bo
Danske Skoleelever, Claus Drachmann Kaasby-Wang
DGI, Simon Roslyng
DIF, Susan Hilden Otte
Forenet Kredit, Tore Bang Heerup og Louise Caroline Mogensen
Forsikring og Pension, Thomas Brenøe
Forældrenes Landsorganisation, Sarah Brandt-Kofoed
Friluftsrådet, Winni Grosbøll
Klimabevægelsen, Frederik Roland Sandby
Kooperationen, Susanne Westhausen
Landbrug & Fødevarer, Peter Nyegaard Nissen
Landsforeningen af Menighedsråd, Torben V. Lauridsen
Skole og Forældre, Morten Kruse
Tænketanken Demokratisk Erhverv, Ditte Brøgger

Ekspertgruppen

Bjarne Ibsen, professor emeritus ved Syddansk Universitet
Helle Hygum Espersen, chefanalytiker, VIVE
Ingrid Helene Brandt Jensen, ph.d.-studerende
Jørgen Goul Andersen, professor emeritus ved
Aalborg Universitet
Silas Harrebye, lektor på Roskilde Universitet
Thomas Boje, professor i sociologi ved Roskilde Universitet

Referencer

Forord

1 Andersen, Jørgen Goul, og Ditte Shamshiri-Petersen, 2016, "*Fra krisevalg til jordskredsvalg*". Voxmeter, 2021, "*Tilliden til det politiske system er under pres*".

2 A4, 2019, "*Akademikere indtager det nye folketing*".

3 Kristeligt Dagblad, 2020,
"*Et kritisk punkt er nået, og demokratiet lider. Partiernes medlemstal falder og falder*".

4 Foa & Mounk, 2017, "*The Signs of Deconsolidation*".

Sammenfatning

5 Hovedtallene omfatter data fra undersøgelsens survey-analyse gennemført blandt et repræsentativt udsnit af danskere over 18 år. Se metodeafsnittet for nærmere information om undersøgelsens forskellige DATAKILDer.

Om undersøgelsen

6 Læs mere i "*Metodeafsnittet*" på side 120 og "*Dem har vi talt med*" på side 126

Hvad er et hverdagsdemokrati

7 Der findes ikke et samlet overblik over antallet af hverdagsdemokratier i Danmark, men vi ved, at der findes lige omkring 101.000 frivillige organisationer, heraf 83.000 lokale og regionale foreninger, 3.000 landsdækkende organisationer og 8.000 selvejende institutioner samt 6.200 almennyttige fonde (kilde: frivillighed.dk : Fakta og tal om frivillige organisationer i Danmark, opd. 2021). Størstedelen af de 101.000 frivillige organisationer er på demokratisk vis styret af deres medlemmer eller deltagere, og er derfor hverdagsdemokratier. Dertil kommer de demokratiske virksomheder, af hvilke der findes mindst 20.336 (kilde: Tænketanken Demokratisk Erhverv: Det erhvervsdemokratiske landskab, 2022), og en lang række af offentlige bestyrelser, hvoraf mange er kendetegnet ved et flertal udgjort af personer på direkte valg. Det gælder fx de 1.066 skolebestyrelser i landets folkeskoler, hvor et flertal af medlemmerne i skolebestyrelserne består af forældre (kilde: uvm.dk: Antal grundskoler, 2022).

Kapitel 1

8 Danmarks Statistik, 2024, "Stigende antal fagforeningsmedlemmer i 2022". Danmarks Statistik, 2023, "Befolkningstal".

9 Vive, 2020, "Frivillighedsundersøgelsen 2020 – en repræsentativ befolkningsundersøgelse af udviklingen i danskernes frivillige arbejde". CFSA, 2021, "Det frivillige sociale engagement i Danmark, frivilligrapport 2019-2021".

10 Thomas P. Boje et al, 2023, "*Gør frivilligt arbejde samfundet bedre?*".

11 Thomas P. Boje et al, 2023, "*Gør frivilligt arbejde samfundet bedre?*".

Kapitel 3

12 Thomas P. Boje et al, 2023, "*Gør frivilligt arbejde samfundet bedre?*".

13 Thomas P. Boje et al., 2023, "*Gør frivilligt arbejde samfundet bedre?*".

Kapitel 5

14 https://duf.dk/dufs-arbejde/demokratikommissionen

mandagmorgen
TÆNKETANKEN

Med støtte fra
TrygFonden